

Kytica 75 ruží vítězstva nad fašizmom

po stopách holokaustu,
oslobodenia a Slovenského
národného povstania

Vážení priatelia,

Do rúk sa Vám dostáva zborník prác detí základných škôl a stredoškôľakov „Kytica 75 ruží“. Je pokračovaním nových poznaní detí nadväzujúc na prvé úspešné vydanie, ktoré sú spracované ich vlastnými myšlienkami, pocitmi, úvahami...

Spomienky prevažne starých rodičov detí- autorov predkladaných prác ukazujú hrôzy vojny, na to čo vojna do života ľudí priniesla. Utrpenie, biedu, nedostatok všetkého. Potláčanie kultúrnej, národnej a rasovej identity.

Z diel detí, mládeže, cítiť aké je v podmienkach riadne fungujúcich rodín potrebné upevňovať medzigeneračné vzťahy, solidaritu. Solidaritu aj medzi mladými, tými, ktorí sa z rôznych dôvodov dostali do ťažkých životných situácií. Aj v dnešnej dobe sú mnohí mladí v situáciách, že nie sú dostatočne ekonomicky zabezpečení, alebo majú napríklad vážne zdravotné ťažkosti a obmedzenia. Oni všetci tvoria súčasť našej spoločnosti. Niektorí žijú v krízových centrách. Hoci tieto inštitúcie im skutočný domov nemôžu dať, pomôžu im vidieť ako sa dá cez poznanie kultúrnych hodnôt, zažiť pocity spolupatričnosti, chuť postaviť sa na vlastné nohy. Pripraviť sa na vlastný život. Je to veľmi často ťažký boj.

V mladej generácii je naša budúcnosť. Na nás záleží ako ich na život pripravíme, poučíme, ako ich na výzvy, ktoré prídu pripravíme v spoločnom dialógu so staršou generáciou.

Z prác v tomto zborníku cítime nádej, že cesta ktorou sa autori dielok vybrali je správna a pomôže im aj čitateľom sa orientovať v hodnotách, ktoré tu predchádzajúce generácie vytvárali.

Za možnosť vydať a „zviazať“ túto symbolickú kyticu vďačíme Ministerstvu kultúry SR. Prostredníctvom spoločného projektu so Zväzom protifašistických bojovníkov, **Kultúra znevýhodnených skupín.**

Príhovor predsedu SZPB.

Milí mladí priatelia!

Do rúk sa Vám dostáva druhé vydanie prác detí a mládeže Kytica 75 ruží víťazstva nad fašizmom.

Po prvom vydaní zborníka prác detí rozhodli sme sa spolu s Ministerstvom kultúry slovenskej republiky vydať ďalší zborník prác školákov. Úspech prvého zborníka nás mimoriadne teší. Poukazuje na talent žiakov popísať, či zobraziť spomienky starých rodičov na kruté obdobie druhej svetovej vojny. Na hrdinstvo a postoje ľudí tej doby, o túžbe žiť mierový život. Musím spomenúť učiteľov, ktorí autorov prác vedú v školách. Je mimoriadne potrebné si uvedomovať aké ponaučenie z dejín pretavené v životných situáciách jednotlivcov v tu predstavených prácach vyplýva pre nás a pre súčasnosť.

Keď uvážime akú energiu a úsilie autori vložili do svojich prác nebojím sa vysloviť názor, že o budúcnosť v mierovom spolunažívaní národov sa nemusíme báť.

Prajem Vám aby sa Vám v učení darilo, aby ste zbierali vedomosti zo všetkých oblastí vedy, kultúry, čerpali zo životných skúseností predchádzajúcich generácií. Jedným zo základných predpokladov je život v pokoji a mieri bez vojen a ozbrojených konfliktov.

Ing. Pavol Sečkář, PhD.
predseda SZPB

STRANA

3.	Príhovor
7.	Igor Janoška
8.	Ivana Šaffová
9.	Jakub Kováč
10.	Katarína Bačíková
11.	Katarína Melcherová
13.	Lara Vajdíková
15.	Martina Mikušová
17.	Matej Horňák
20.	Miriám Vargočková
21.	Miroslav Igaz
23.	Radoslava Rajniaková
24.	Sebastián Lukáč
26.	Silvia Vrbovská
28.	Simona Gazdíková
30.	Soňa Janovská
31.	T. Brachnová, L. Kochelková, S. Valentová, Z. Vojdová
33.	Veronika Tóthová
34.	Karin Líšková
35.	Michal Matejíčka
36.	Sofia Vavrová
37.	Tobias Štálnik
38.	Dominika Mašková
39.	Duška Zabáková
40.	Mária Horvátová
41.	Júlia Ďuriačová
42.	Michal Jurka, Michal Olejár
43.	Mária Vidová
44.	Petra Chrástíňová
46.	Alexandra Špaková
54.	Vanessa Toporcerová
60.	Adam Király
62.	Zuzana Jánošíková
63.	Adrián Pravda
64.	Sofia Nagyová
65.	Simona Súkeníková
66.	Anastassia Senotová a Michal Balco
68.	Kristína Bachratá
69.	Marko Mráz
70.	Petra Mikóciová
71.	Monika Poznánova
72.	Nina Fedičová
73.	Samuel Rác
74.	Tereza Tornyaiová
75.	Vanessa Jaššová
76.	Zuzana Sökeová
78.	ZŠ Malokarpatské nám. 1,
81.	Alžbeta Fašánková
82.	Samuel Lavrík
83.	Eva Onderišinová
84.	Eva Onderišinová, Vladimír Micancin- kresby
85.	Erika Bakajsová, Ema Čubáková- kresby
86.	Dominik Cmár, Adam Ruščanský- kresby
87.	Tamara Vargová, Filip Benej- kresby
88.	Vivien Taucerová, Evka Onderišinová, Nela Tamara Todáková- kresby
89.	Zuzana Stariatová, Jana Kislanová, Hanka Zelinková, Anna Radová- kresby
90.	Simona Bujčáková, Vanda Marincáková- kresby
91.	Emma Getlíková, Tamara Fiľová- kresby
92.	Michaela Kosová, Zaira Gajdošová- kresby
93.	Zuzana Soľavová
95.	Príhovor

OBSAH

Predseda Slovenského protifašistického zväzu bojovníkov
Tŕne čiernej ruže
Nedá sa zabudnúť...
Daniel Kováč
Vojna je nešťastie...
Nedovoľme zabudnúť...
Vojna bola hrozná, ale aj dnes zažívame ťažké časy
Svetová vojna
Slovensko oslobodili pred 76. rokmi
Mier nad zlato
Dávny boj odohrávajúci sa v spomienkach
Aký by bol svet bez vojen?
Hrdinovia sa nerodia iba v boji
Denník
Spoznala som skutočného hrdinu
Korene
Vojna z pohľadu Vladimíra Strmeňa
Príbehy starého otca
Ako to bolo v našej dedine
Zo spomienok mojej babky
Smutné spomienky
Nemeckí vojaci
Životopis
75 ruží víťazstva
76 ruží víťazstva nad fašizmom
Odkaz na brezovom liste.
Smutné včasné ráno – 15. január 1945
Spomienky na 15. január 1945 pani Margity Vidovej
Jozef Gabčík
Antisemitská lož a propaganda
Antisemitská lož a propaganda
Esej
Esej
Ostnatý drôt
Pohroma
Odvážny kapitán
Pamätníky na Ukrajinu a na Slovensku
Holokaust – nezabudneme!
Židovská komunita v Senci počas 2. svetovej vojny
Koncentrák
Pamäť mojich predkov
Príbeh z obdobia 2. sv. vojny
Významná osoba v mojom živote
Môj pradedo, hrdina
Brezinka podľa tých briez
Môj pohľad na II. svetovú vojnu
Bratislava-Lamač, kresby detí (aj str. 12,14,23,29,34,37)
Vojačka
Vojna očami mladých
Symbolická ... spomienková...
Zo života mojej prababičky
Ing. Norbert Lacko, podpredsa ÚR SZPB

Kytica 75 ruží

**víťazstva nad fašizmom,
po stopách holokaustu,
oslobodenia a Slovenského
národného povstania**

Trne čiernej ruže

Piskot koľajnic na studenej trati.
Čudujú, strachujú sa otec, mati.

Von sa dážd' ženie vetrom chladným.
Dvere hrubo otvoria sa s tieňom tmavým.

Telo sa mi v strachu pod posteľ skrylo.
Srdce strachom skoro zastavilo.

Berú nás všetkých do vlaku dreveného.
Kde nás beriete?! Okúsite života nového!

Cesta chladná vlakom zo strany na stranu.
Zobrali mi moju bábiku handrovú.

Smútok, strach a plač ľudí.
Zdalo sa mi, že smiech ich už nudí.

Otec, moja mati.
Dlho sa na svete nezdržali

Radšej by som v stopách mojej matky chodila.
Ako sa v tomto krutom trpkom svete narodila.

Hitlerovi ľudia prisľúbili nám jedlo a piť.
Hodili nás do komory jedovatej za účelom udusiť.

Orol čierny dáva na nás pozor.
Tiel mŕtvych plný obzor

Utekať len utekať, treba byť obozretný.
Pomaly zvliekam oblek pásikovaný.

Spomienky budú navždy horké, trpké.
Snáď ruža pichľavá, lupene čierne.

Ruža má trne jedovaté, ostré.
Žiť sa podarilo len malej kvapke v jazere.

Nedá sa zabudnúť...

Vlhké oko, bolesť v duši.

Spomienka sťa kameň ťaží, spánok ruší.

Ostré strely, kruté boje,

bránili naše, ale i tvoje...

Do trávy padol ako list,

stratí sa správa, čo má prísť.

A prešli mnohé máje a mnoho kvetov opadalo,

aby svetlo nové krajšie ráno.

Lepšie časy by sme žili

bez násilia, krutej sily.

Miesta hrôzy stráži splín

a smútok je v diali.

Pre náš pokoj a mier

už nie sú s nami.

Zájdi, priateľ, zájdi ku pomníku

a tichučko svoju hlavu skloň.

Za teba tu spia v mŕkvom tichu,

za boľavý tvojich predkov ston.

Za slobodu, radosť, nový život, ktorý mám

vďaka a úcta patrí práve vám

AUTOR: **Jakub Kováč**, 9.C, ZŠ s MŠ Radvanská 1, Banská Bystrica

Zdroje: noviny, články a rozprávanie môjho otca.

Daniel Kováč

(Narodil sa 17. októbra 1903 v Púchove
a zomrel 29. augusta 1974 v Banskej Bystrici.)

Môj dedo, Daniel Kováč, zomrel dávno predtým, ako som sa narodil. Spoznal som ho iba na základe historických dokumentov, listov a rôznych článkov o jeho živote, ale najmä z rozprávania môjho otca.

Bol to človek, ktorý v časoch fašizmu nemyslel len na svoj život, ale zachraňoval životy druhých. Boli to životy prenasledovaných židov. Krstil týchto občanov a vystavoval im krstné listy, aby sa nedostali do koncentračných táborov, kde ich čakala istá smrť. Začalo to po vydaní nariadenia o právnom postavení židovských spoluobčanov vládou SR v roku 1941.

Jeho hlavným impulzom bola skúsenosť z frontu, kam musel v roku 1942 narukovať ako vojenský duchovný. Práve z východného frontu sa verejnosť dozvedela prvé správy o holokauste. „Videl som fotografie z poprav Židov a nemohol som, keďže som mäkkej povahy, odolať prosbám a plaču,“ spomínal v máji 1944. „Vedomie, svedomie z obrázkov mi ukázaných mohlo by ma prenasledovať, keby som vidiac na smrť odsúdených nepodal pomocnú ruku. Tiež myslel som na to, že krv týchto volala by zo zeme pred boží súd o pomstu i tých, ktorí ich nechali zhnúť“.

Evanjelický kňaz Daniel Kováč mal s režimom problém od samého začiatku. Kritizoval ho priamo v kázňach. V Povstaní bol prednostom duchovnej správy Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici, ktorá sa podieľala na prípravách ozbrojeného vystúpenia slovenského ľudu proti fašistickej diktatúre.

Kováč nečelil riziku sám, mal manželku a deti. „Keď sa zamýšľam nad mojím otcom, ale aj ostatnými, kladiem si otázku: „Akú vnútornú silu mali títo hrdinovia Povstania? Pred nikým sa tým nechválili, ani pred nami, deťmi.“ Hovorí dnes jeho syn a môj strýko Dušan Kováč. „Tiež ja si kladiem otázku, či by naša generácia mala odvahu riskovať životy, aby zachránili prenasledovaných spoluobčanov a tajne dúfam, že v prípade potreby nájdeme túto odvahu aj v budúcnosti“.

Život môjho deda nebol ružový. Daniel Kováč sedel za údajnú protištátnu činnosť a ani po prepustení mu už nedovolili obliecť si kňazské rúcho.

Tento článok som napísal, aby sme si aj v dnešnej dobe pripomenuli kruté udalosti vojny a opísal vám jedného z mnohých ľudí, ktorí bojovali za našu slobodu a záchranu nevinných ľudí.

Vojna je nešťastie, nepokoj, krviprelievanie

Malá dedinka, učopená medzi kopcami, nás privítala nevľúdne. Ostrý vietor šibal do tváří mrznúci dážď. Nechcelo sa mi vystúpiť z auta už aj preto, že ma čakalo dohodnuté spomínanie na vojnu, pre mňa neznámy, nepoznaný pojem, znenávidený len z filmov a rozprávání. Kamarátka sa hnevla, načo sa idem rýpať v minulosti, jatriť rany starých ľudí, pripomínať im to, na čo chceli zabudnúť. Akoby nebolo na svete veľa nešťastia, nepokoja, bolesti a žiaľu. Zostala teda sedieť v aute. Ja som tvrdohlavá a len tak sa nevzdávam. Treba čeliť spomienkam, vzbúriť sa im a nie sa pred nimi skrývať. Inak nás budú navždy prenasledovať. No zabudnúť na ne sa nedá. Myslím si, že na roky bolesti by sme mali spomínať s priamymi účastníkmi vojny. Nesmieme na ne zabudnúť, nesmú odísť z nášho sveta bez toho, aby v nás zanechali odkaz na spomienky, ktoré by sa už nikdy nemali zopakovať. Práve preto som sa vybrala vypočuť si slová hrôzy, ochotná pretrpieť bolesť s ľuďmi, ktorých táto smutná doba poznačila na celý život. Poznačila tým najhorším spôsobom...

„Aká bola vojna?“

„Zlá. Krutá. Ešte dnes, keď letí lietadlo, odohráva sa vo mne čosi zvláštne. Bojím sa. Keď som bola malá, skrývali sme sa s mamou v pivnici, triaslo nás od zimy, hladné sme potichu donekonečna opakovali slová modlitby a dúfali, že peklo na zemi nebude trvať dlho. Nepamätám si na bábiku, hračky, sladkosti. Nemali sme čo jesť. Nemali sme ani obyčajný chlieb. Hrali sme sa s pomaľovanými polienkami zabalenými do handričiek a keď nám ich mama hodila do pece zo zúfalstva, aby sme nepomrzli, zrútil sa nám celý svet. Chceli by ste vedieť, na čo nikdy nezabudnem? Povieť vám to. Nezabudnem na deň, keď nás hladných, zavšivavených, špinavých, kašľajúcich troch súrodencov mama vyložila malým okienkom z pivnice na slnko. Nezabudnem na hrejivé lúče slnka, na teplo, ktoré ma v tej chvíli oblievalo a na žltú púpavu v našej záhrade. Nezabudnem na pohľad na čarokrásnu prírodu. Ale predovšetkým to bol pohľad na tichú, pokojnú krajinu. Bez hluku, streľby a mučivých výkrikov umierajúcich vojakov. Nič v živote ma tak neprekvapilo a nepotešilo. Šokujúce, však? A práve preto mám rada jar. Neviem sa jej dočkať. Pripomína mi koniec utrpenia a nový život. Je pre mňa symbolom slobody, pokoja a mieru.

Podťe, slečna, ukážem vám dôkaz hrôzy vojny. Sú to mená obetí na pomníku v strede dediny. Neprejdite popri ňom nevšímavo, ako to robí väčšina ľudí. Tí ľudia už nikdy neuvidia žlté púpavy, ani ich neobleje teplo jarného slnka. Aj práve vďaka tým ľuďom tu teraz s vami stojím a delím sa o spomienky. O spomienky, na ktoré chce každý čím skôr zabudnúť a už nikdy sa k nim nevrátiť. Lenže čím viac sa o to snažím, tým viac sa mi vrývajú do pamäte. Vojna je nešťastie, nepokoj, krviprelievanie.

Stará žena ma chytila za ruku a zaviedla ma mlčky k pamätníku. Nemala som silu pýtať sa jej ďalej na vojnu. Keď jej po tvári stiekla prvá slza, objala som ju. Nič už nebolo treba hovoriť...

Nedovoľme zabudnúť...

Za hlasného spevu rieky prišla na svet v roku 1936 v dedine Nová Ľubovňa Marta. Krásne dieťa, ktoré už v kolíske malo odvážnu tvár a vždy túžilo spoznávať svet, učiť sa a spievať.

Keď Marta trochu vyrástla, ako malé plavovlasé dievčatko pásla na lúke za domom kravy spolu s jej staršou sestrou Johanou a nohami ochutnávala trávu. A spievala všetkému, čo jej patrilo: slnku, vetru, ktorý hladil jej tvár, stromom. Okrem dvoch ľanových šiat a červenej stužky to bolo to jediné, čo jej patrilo.

Marta bola šťastná, vedela sa tešiť z maličkostí. Až do dňa, keď hrabala na záhrade seno a zbadala, že obloha sčervenela. Vtedy ešte nevedela, čo to znamená, ale páčilo sa jej pozeráť sa na nebo, pripomenulo jej farbu vlčích makov.

Až neskôr zistila, že červené nebo znamená začiatok vojny. Martine bezstarostné dni sa zmenili. Vojna jej zobrala nielen dedka, ale aj možnosť vzdelávať sa. Počas vojny sa každý staral len o to, aby si uchránil svoj holý život, a nebolo ani pomyslenia na vzdelávanie. Smutné dni striedali ešte smutnejšie.

Dom, ktorý postavili Martini starí rodičia, stál blízko pri moste. Jedného dňa, keď všetci pracovali na dvore, prišli vojaci a odpálili most. Martini rodičia Matej a Katarína prišli vtedy o sluch. Bolo to vyvrcholenie vojny v ich dedine. Marta vtedy spolu so svojimi dvoma súrodencami Johanou a Pavlom utekala cez celú dedinu, kopce a lúky k ich tete, ktorá bývala až na úplnom okraji dediny, kadiaľ už vojaci prešli. Cestou zbadali na lúke dve mŕtve telá vojakov. Všetci traja vtedy začali plakať ako poľné kvety ráno po daždivej noci, ale utekali ďalej, až kým unavení nedošli k tete, kde si ľahli na jednu posteľ a tvrdo zaspali.

Po vojne sa museli opravovať škody. Spúšť zostala všade, kam sa človek pozrel. Dom aj záhrada boli zničené, no kravy ostali v maštali. Kravy bolo potrebné pásť, dom opraviť, v záhrade pracovať. Keď musíte myslieť na to, čo budete zajtra jesť, či sa máte kde večer uložiť, akosi nie je čas na školu. Marta doma pomáhala, každá ruka bola potrebná, a na vzdelanie neprišlo.

Marta je moja babka. Všetko, čo vie, sa v živote musela naučiť sama. A vie toho veru dosť. Aj napriek tomu, že nemohla chodiť do školy, snažila sa zvládnuť veci, ktoré vedela jej mama alebo kamarátky. A tak po večeroch štrikovala svetre, učila sa variť a cez deň popri pasení kráv zbierala bylinky, ktoré našla na lúkach, sušila ich a robila čaje, po ktorých jej ešte aj dnes voňajú ruky.

Okrem smutných spomienok jej z detstva ostal aj spev, ktorý ju tak isto ako modlitba sprevádza celým životom. Vždy, keď sme so sestrou smutné alebo vyčerpané, sa babke hodíme do náručia a ona nám začne spievať. Jej vráskavé ruky hladkajú naše hlavy.

Babka Marta nás toho veľa naučila – o živote i praktické veci, ale najmä nám neustále vŕstpuje do myslí, aby sme sa učili. Pretože ona tú možnosť nemala a celý život si na chlieb musela zarábať ťažkou prácou na poli alebo v kuchyni.

Na jar zemi prečesávala vlasy,
 aby sa do nej dostal život.
 Na hrabliach bolo vždy vyhradené miesto
 pre jej ruky. Zvráskavené poznáním.
 Z lúk svojim deťom nosila kvety
 a zapletala im ich do vlasov.
 Alebo ich vysušila v spevníku...
 Dodnes vonia slnkom a spomienkou.

My, vnúčatá, sme babke Marte vďačné za to, čo nás naučila. Vďaka nej viem rozoznávať bylinky, vďaka nej viem piecť chlieb, vďaka nej viem, že škola a vzdelanie sú výsady, vďaka nej viem triediť dobro od zla. Preto, aj keď sa mi ráno nechce vstávať do školy, poobede hrať na klavíri a ešte si písať úlohy, spomeniem si na babkin život, ktorý napísal príbeh ako z nejakej napínavej knihy. Stále rozmýšľam o tom, či by som uniesla všetko ako ona, či by som dokázala statočne čeliť všetkým prekážkam.

Čo by si zaslúžili ľudia, ktorí rozpútali najničivejšiu vojnu v histórii ľudstva... Ľudia, ktorí namiesto zveľaďovania ničili. Ľudia, ktorí svoj intelekt postavili do služieb zla. Ľudia, ktorí okradli veľa nevinných ľudí o to, čo my dnes považujeme za samozrejmosť: o možnosť vzdelávať sa, o detstvo, o ľudskú dôstojnosť, o rodinu... Takíto si nezaslúžia, aby sme ich nazývali ľudia.

Nedovoľme zabudnúť na to, čo bolo. Aj v súčasnosti sa na mnohých miestach vo svete bojuje. A opäť trpia nevinní, aj deti. Nech moc peňazí nezvíťazí nad ľudskosťou. Nech sú kruté vojnové časy pre nás mementom. Dnes i naveky.

Vojna bola hrozná, ale aj dnes zažívame ťažké časy

Svet v karanténe nie je žiadna zábava. Celý deň znudene ležím v posteli. Nikdy predtým som doma toľko času netrávila. Dívajúc sa na strop mi cinkol v hlave nápad. Vyskočila som a zamierila za mamou do kuchyne: „Mami, kde sú kľúče od povaly?“ zaznela moja otázka. Vzdychla si, otvorila šuplík, chvíľu sa v ňom prehrabávala a nakoniec jeden vytiahla. Vďačne som si ho zobrala, dala jej pusku na líce a rozbehla sa k dverám vedúcim na povalu. Jemne som zasunula kľúč do zámky a pootočila ním. Zaznelo tichučké zavrzganie a pootvorenou škárkou som nahliadla dnu. Tmavá miestnosť, nečujne sa vznášajúce čiastočky prachu zvířené povievajúcou pavučinou. Tajomné šero preťal lúč baterky z môjho mobilu a ja s veľkým odhodlaním som sa vydala na prieskum. V úplnom tichu sa ozývali len kradmé kroky na vrzgajúcej podlahe. Starý nábytok, škatule ležiace pod vrstvou prachu, kusy látok. Moju pozornosť však zaujala jedna zaprášená drevená debnička v pravom rohu miestnosti. Naozaj som netušila, čo by v nej mohlo byť, a tak som do nej opatrne nahliadla. Jej poklop tichučko zaškrípala a odhalil tajomstvo. Nachádzali sa tu totiž veci môjho prastarého otca. Nikdy som nemala šancu spoznať ho, zomrel dávno pred mojím narodením. Keď som nazrela dnu, uvidela som úhľadne poskladanú uniformu. Vedľa nej bolo poukladaných niekoľko listov a zažltnutých fotografií. Dívala som sa na každú niekoľko minút a snažila sa z nej zachytiť, čo sa asi dialo, keď boli zhotovené. Vysmiali mladí muži držiaci sa okolo pliec, trojica mužov s nemeckým ovčiakom sediacich pri ohni. Všimla som si nápis na zadnej strane „Viliam, Jozef, Milan a Nala, 1941.“ Pod tým bolo napísané krasopisným písmom: „Mier nemôže byť udržiavaný násilím, môže byť dosiahnutý len porozumením.“ Pod fotkami sa ukrývalo niekoľko zväzkov listov a pohľadníc. Všetky som si rozložila okolo seba do kruhu a pustila sa do čítania. Oči mi kĺzali po úhľadných riadkoch, myslím si, že to bolo písmo môjho pradedka, pretože všetky listy boli adresované mojej prastarej mame. Jeden z nich ma však zaujal najviac a čítala som si ho niekoľkokrát po sebe. Bol iný ako ostatné. Úhľadné riadky z predchádzajúcich listov sa zmenili na narýchlo napísaných niekoľko viet: „Milá Ivanka, neviem Ti ani opísať, aká hrôza je okolo. Každodenne sa budím s pocitom, že večer si už nebudem líhať do postele, ale do hrobu. Zvuky streľby sa ozývajú z každej strany, ani si nechcem predstaviť, koľko nás v tomto boji padne. Prečo sa to deje, Ivanka? Kladiem si túto otázku vždy, keď musím vypáliť guľku do nepriateľa. Najradšej by som bol doma a užíval si slnečné dni s Tebou a malinkou. Len pevne dúfam, že mi dokážeš odpustiť všetko zlé, čo musím na vojne robiť. Každý večer sa modlím, aby to čím skôr skončilo...“

Tento list vo mne roztočil kolotoč myšlienok. Nad čím sa trápime my, mladí ľudia dnes a aké problémy mali ľudia v minulosti? Neviem si predstaviť, čo museli ľudia v čase vojny zažívať. Nielen vojaci, ale aj obyčajní ľudia, nešťastné matky čakajúce svojich synov, ženy trpiace, či sa ich muži vrátia z frontu, vidím smutné tváre detí túžiace po otcovskom pohladení. Vojna im ničila rodiny a priateľstvá, kultúru, rozdeľovala nevinných ľudí na „buď ty alebo ja...“

Hľadiac na rozložené všetky tie fotografie a listy, začala som sa v duchu za seba hanbiť. Mňa trápilo, že v tomto núdzovom „koronovom“ období nemôžem ísť ku kaderníčke či dať si upraviť umelé nechty, že nemôžem ísť do reštaurácie či fitka. A môj pradedko a jeho

priatelia nevedeli, či sa dožijú večera a zaspávali s tým, že nemusia vidieť ďalší východ slnka. Musel zabíjať, aj keď to tak nechcel. Musel poslúchať rozkazy, inak by bol nemilosrdne zastrelený. Aký strašný osud nám chystajú tí, ktorí bažia po moci, po cudzom území, akú budúcnosť nám chystajú sfanatizovaní teroristi šíriaci strach a nenávisť....

Prastarý otec nevedel, kedy a či sa vráti domov k prababke a k svojej malej dcérke, nevedel, či sa naučí žiť so svojim svedomím. Preto by sme si všetci mali vážiť to, čo máme dnes, chrániť si slobodu a mier. Mier je jednou z najcennejších vecí, ktoré dnes máme. Múdrosť rímskeho filozofa a štátnika Cicera platí i v súčasnosti „Mier je sloboda, založená na uznaní práv každého človeka.“ A práve tieto základné ľudské si treba chrániť. Som rada, že naši vojaci nemusia zabíjať, chránia ľudské práva u nás doma i za hranicami.

Zišla som na prízemie a začala sa obúvať. „Kam sa chystáš v takom ležaku?“ spýtala sa ma. „Chcem ísť na cintorín zapáliť sviečku pradedkovi,“ odpovedala som jednoducho, zaviazala si šnúрку na pravej teniske a vzala do ruky dáždňik. Ona iba pokrútila hlavou a podala mi zápalky a rúško. Chvíľu mi trvalo nájsť dedkov hrob. Jemne som rukou zhrnula napadané lístie a posadila sa. Vytiahla som z vrecka fotku a dívala sa na ňu niekoľko minút. Potom som položila ruku na jeho náhrobok a potichu zašepkala: „Ďakujeme.“

II. Svetová vojna

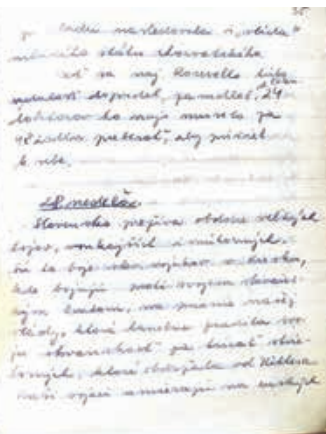
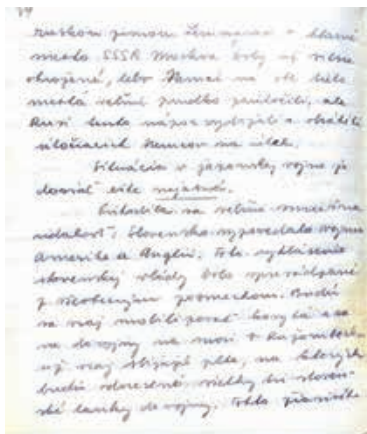
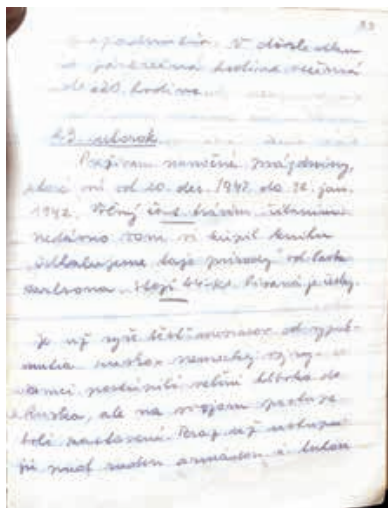
V roku 1939 mnohým ľuďom po svete zmrzol úsmev na tvári pri správe, ktorú dostali. Celý svet sa pomaly premenil na bojové pole, a od toho momentu si nikto nebol istý, kde ho čaká nebezpečenstvo.

Ja nepoznám veľa príbehov z tej doby, len z rozprávania mojej mamy, ale moji prastarí a praprastarí rodičia ju, bohužiaľ, zažili na vlastnej koži. Jeden môj pradedko musel ako šestnásťročný narukovať do nemeckej armády a poslali ich kopáť uhlie do nízkych baní, kde sa museli len plaziť, inak sa tam nezmestili. Po vojne musel utekať, pretože ich chceli odviezť do ruského tábora. Druhý pradedko, tiež ako šestnásťročný, utekal pred nemeckými vojakmi, keď obsadili Sásovú, pešo, sám a v metrovom snehu na Španiu Dolinu. Keď tam prišiel zistil, že Špania Dolina už horí, a tak musel utekať naspäť. Po vojne pomáhal pochovávať nemeckých vojakov, ktorí padli na Baranove a písal rodinám listy do Nemecka, aby aspoň vedeli, kde ich blízki zomreli. Pamätal si na rumunských vojakov, ktorí si pri našom terajšom dome varili žihľavu, lebo nemali čo jesť. Môj pradedko zvykol rozprávať mojej mame, keď bola malá, svoje zážitky z času vojny. Keď vojna začala mal iba 13 rokov. Bol ešte príliš mladý a preto našťastie nemohol ísť bojovať na front. Moja prastará mama spolu s malým bratom a perinou na chrbte sa utekala schovať do kopcov do malej jaskyne. Odtiaľ ich vyhnali iné rodiny, že už tam nie je miesto, a že majú ísť preč. Boli sami dvaja, lebo mamu už vtedy nemali. Zo začiatku sa ich vojna nedotýkala, až na odchod dospelých aj mladých mužov.

V roku 1941, keď pradedko nastúpil na strednú školu, si začal písať svoj denník. Teda jeho najstarší denník, ktorý sme našli. Dňa 23. decembra 1941, bol to vtedy utorok, si do svojho denníka zapísal:

„Prihodila sa veľmi smiešna udalosť: Slovensko vypovedalo vojnu Amerike a Anglii. Toto vyhlásenie Slovenskej vlády bolo sprevádzané všeobecným posmechom. Budú sa vraj mobilizovať korytá a vane do vojny na mori. V Ružomberku už vraj zbierajú plte, na ktorých budú odnesené všetky tri slovenské tanky do vojny. Tohto žiarivého príkladu nasledovala i „vláda“ mladého štátu chorvátskeho. Keď sa vraj Roosevelt túto udalosť dozvedel, zamdlel od ľaku. 24 doktorov ho vraj muselo za 48 hodín preberať, aby prišiel k sebe.“

V tom čase už aj on začal viac pociťovať dôsledky vojny na jeho rodinu. Keď raz prišiel domov, potreboval peniaze do školy na školské pomôcky, ale peniaze nemali. Žili viac menej z toho, čo si vedeli sami dopestovať. A aj z toho mála sa viackrát stalo, že sa museli podeliť s niekým cudzím. Po lesoch sa motali hladní vojaci z oboch strán, ktorí hľadali kúsok jedla. A tak keď nemeckí či ruskí vojaci narazili na našu dedinu, vypýtali si jedlo a to čo potrebovali a odišli. Niekedy to išlo po dobrom, niekedy po horšom, niekedy dokonca prespávali v domoch a školách, aby boli v pohodlí. Z rozprávania som počula, ako sa moji prarodičia a praprarodičia skrývali v pivniciach aj niekoľko dní pred výstrelmi. Nemali dosť jedla a všetci museli vydržať aj pár dní v priestore malom dva krát dva metre.

Keďže bývame v celkom hornatom prostredí, kopce nás obklopujú z každej strany. A tak dva bojujúce tábory stáli na opačných/protiľahlých kopcoch. Nemci na kopci Baranovo pri Panskom Dieli, Rusi na Urpíne a medzi nimi malá bezmocná dedinka Sásová. Obstreľovali sa navzájom a všetkých, ktorí čo i len vykukli, zastrelili.

Prišiel rok 1945 a s ním sa do mnohých novín po svete dostala šťastná správa o konci vojny. Moja mama mi povedala jednu vetu, ktorú jej zas povedal jej dedko, a to že: „Áno je pravda, že vychádzajú noviny, že vojna skončila, ale nad našimi hlavami sa stále strieľa a na koniec vojny to ani náhodou nevyzerá“. Po správe, že sa vojna skončila si môj pradedko pamätá, ako pustili jedno desaťročné dievčatko hrať sa vonku, lebo si už mysleli, že je vonku bezpečne, ale bohužiaľ, toto malé dievča zastrelili vojaci, ktorí obstreľovali svojich protivníkov. Jej pomník je aj s menami ostatných padlých v druhej svetovej vojne v areáli súčasnej škôlky v Starej Sásovej.

Neviem a ani si nechcem predstaviť, že by som musela prežiť vojnu, a nie to ešte takú, ako bola táto. Chcela som trochu priblížiť to, ako žili ľudia v tej dobe na tom istom mieste ako som dnes ja.

Slovensko oslobodili pred 76 rokmi, ale v niektorých krajinách sa stále bojuje

„Zabudnúť, znamená nechať ich znovu zomrieť“

Elie Wiesel

Zatrúbilo auto. Neznášam premávku. Piatok poobede a dlhočizné rady stojacich áut sa tiahli po oboch stranách cesty. Had dopravných prostriedkov nekončil ani za vzdialenou zákrutou a ja som už nemal silu čakať na kraji cesty. Ako posledný hulvát som sa vrhol do dráhy čiernej Mazde. Ďalšie trúbenie.

Svalovec za volantom auta hlasne vykrikol nadávku, ale čo tam po ňom. Podarilo sa mi po desiatich minútach prejsť cez cestu. Veľavýznamným kývnutím hlavy som mu preukázal súcit a myslím, že aj jasný signál, že ma jeho piatková vystresovaná hlava absolútne nezaujíma. Kráčal som po zámkovej dlažbe nového mestského chodníka a užíval som si teplo, ktoré z nej sálalo. Postupne som sa vzdŕľoval od hučiacich kolies a do uší mi prechádzal aj jemný hlas prírody. Na konároch stromov skákali vrabce a neúnavne poletovali sem a tam. Oni sa zo slnečného júnového dňa tešia tuším viac než ja. Alebo je moja radosť spôsobená iba dnešným riaditeľským voľnom? Zatiaľ neviem.

Cestu som nechal tak ďaleko za sebou, že už nebolo počuť žiadne autá. Rozľahlý park je to najlepšie, čo môže bežného človeka z mesta postretnúť. A neuvedomoval som si to len ja. V centre parku pobežovali deti a špliechali sa vodou z fontány. Kde-tu stál zmrzlínar či bufet a vôňa dobrôt vábila každého okoloidúceho. Našiel som si lavičku, v ideálnom postavení k slnku i striekajúcej vode a užíval som si teplo. Hlasnú vravu a smiech ľudí prerušovali štekoty psov veselo utekajúcich za loptičkami či konárkami. Sú mi ukradnutí. Slnečné lúče mi hriali tvár a po čele mi stekal malý pramienok potu.

Nevedel som, čo mám robiť. Zo všetkých kútov sa striasal prach a malé triesky. Cez zalatované okná doliehal tlmený zvuk výstrelov. Každú chvíľu sa zem znova zatriasla a ja som mal pocit, že náš dom to každú chvíľu neustojí. Nápor padajúcich bômb bol na nie celkom stabilné domčeky príliš. Spolu s mamou sme sedeli pri stole, držali sa za ruky a modlili sa. Slnečné lúče prechádzajúce cez škáry medzi latami ma začínali páliť na tvári. Otvor som na chvíľu oči a obzrel si miestnosť. Každý kút izby bol pokrytý vrstvou prachu. Výstrely. Bomba. Mama pri každom hlasitejšom zvuku stlačila moju dlaň čoraz tuhšie. Steny sa otriasli. Padajúci obraz zo steny bol predzvesťou toho, čo prichádzalo. Ostré júnové slnko zohrievalo byť ako skleník a po čele mi stekal malý pramienok potu.

Keď som už mal slnka dosť, moje nové stanovisko bolo pod stromom hlbšie v lesíku. Pozrel som na hodiny a nedočkavo som klepal nohou. Užívam si letný deň, jasné, ale na mamu čakať hodinu nebudem. Už tu mala byť.

Hlavou mi vírili myšlienky na nasledujúci týždeň. Koncoročné písomky znamenajú pre každého študenta dni plné učebníc a zošitov. Bože, ako sa mi nechce. Počúvať tie hlúpe reči o dôležitosti

lineárnych rovníc a neviem čoho. Fyzika, chémia, dejepis. To, čo nikdy nebudem potrebovať. Nemám záujem o tieto predmety, nebudem sa ich ani učiť. O rok končím a v tej škole sa viac neobjavím. Neznášam tie ksichty, čo chodia po chodbách.

Kúpil som si jednu malinovku a pozeral som ďalej okolo seba. Takto o rok budem mať po maturite. Keď som si ale predstavil to množstvo učiva, striaslo ma. Je to až o rok, načo sa tým zaťažovať už teraz.

Na ulici je počuť hlasy. Mama vystrašene vypleští oči a pozerá cez škáry von. Pripojím sa, musím vedieť, čo sa deje. Náš dom stojí na vyššom kopci, takže máme mesto ako na dlani. Z mnohých miest stúpa hustý čierny dym a niekde i šľahajú plamene. Cez to všetko mi zimomriavky naháňa siréna, ktorá hlási ďalšie a ďalšie nálety. So zatajeným dychom sledujeme, čo sa vonku deje. Počujeme kriek, no nikoho nevidno. Zrazu výbuch. Prudký a silný. Bomba dopadla neďaleko, tak rýchlo sledujeme, čo je zničené. V plameňoch sa zvíja nižšia budova s vysokými oknami – moja škola. Ostal som ako obarený. Myseľ mi mučilo v tej chvíli tisíc spomienok a zážitkov. So spolužiakmi sme na školskom ihrisku toľkokrát pokazili deťom hojdačky. Niekoľkokrát sme hrali futbalový turnaj proti učiteľom neďaleko odtiaľ. Teraz moje oči sledujú len trosky, prach a oheň. Horiace plamene sa vlnili na stenách školy ako tanečnice. Každou zhorenou trieskou sa spaľovali moje spomienky, moja mladosť. Áno, mladosť, už je za mnou. Veci okolo mňa mi už nedovolia byť mladým. Krv, zbrane a strach o život robia z ľudí dospelých a je jedno, či mám devätnásť alebo deväťdesiat.

Veď čo je to za mladosť, keď mi dajú do ruky zbraň a pošlú ma strieľať? Už je to za dverami. Armádny generál zatiaľ neznížil hranicu pre vstup do armády, a tak mi do nástupu ostáva jeden rok. Čo bude matka robiť bezo mňa? Alebo ja bez nej? Už teraz sa mi pri pomyslení na to, že sa mám vrhnúť do toho pekla v meste, chce zvracať. Zhlboka sa nadýchnem a upokojím sa. Je to až rok, načo sa tým zaťažovať už teraz.

Nervózne ťukám do svojho smartfónu. Keby ja prídem domov o pol hodiny neskôr, ako mi mama dovolila, viac z domu nevyjdem. U nej to je v pohode. Neznášam túto spravodlivosť. Všetci moji kamaráti, každý už v mojom veku chodí domov kedy chce. Ja? Kdeže. Večierky ako pre trinásťročného. Najradšej by som sa odsťahoval niekam preč, lebo tento život je na samovraždu. A Slovensko tiež. Niekedy mám chuť sadnúť na lietadlo a odcestovať veľmi ďaleko. Viac by som sem ani neprišiel.

Spoza mňa sa vynorila mama. Keď som sa nadychoval, že jej idem vynadať, kde toľko trčí, skočila mi do reči. Až vtedy som si všimol, že za chrbtom jej stojí vysoký chlap asi v jej veku. Najradšej by som si túto chvíľu úplne vymazal z pamäte. Bolo to to najtrápnejšie zoznamovanie s maminým frajerom, aké som kedy zažil.

Neveriacky som si premeriaval toho chlapa. Vyzeral byť v pohode, no rozprával celkom smiešne. Ale veď mne to môže byť jedno, je to mamina vec. Okamžite po tom na mňa vyšli s otázkou, že plánujú výlet niekam do Nemecka, tak či nechcem ísť tiež. Nič lepšie mi za prvú pol hodinu nemohli povedať.

„Samozrejme, že nechcem. Ja postrážim dom,“ povedal som spokojne a tešil sa, že zase budem mať pokoj. Od matkiných príkazov, zákazov, vrátane neobmedzenej večierky. Jej priateľ sa mi zapáčil, smiali sme sa, rozprával mi o svojej práci. Mama bola prekvapená. Nemohla uveriť tomu, čo sa okolo nej deje.

Hlasy z ulice boli stále bližšie. Mama ticho plakala, bolo jej ľúto školy i celého mesta. Neraz mi rozprávala o tom, čo všetko v mladosti zažila pri kaplnke či pri fontáne. Čo jej mama rozprávala v detskej izbe či kto jej vyznal lásku pod javorom pri policajnej stanici. A teraz je všetko preč. Rodný dom mojej mamy bol jedným z prvých zasiahnutých domov pri náletoch a o strome či kaplnke už niet ani chýru, ani slychu. Väčšinou tam je už len kráter.

Vo vedľajšom dome sa niečo dialo. Bolo počuť krik a výstrely. Mama okamžite spozornela. Krik, plač a výstrely. Stáli sme so zatajeným dychom pri okne. Z vedľajšieho domu vybehli vojaci v plnej zbroji a niečo sa dohadovali. Zrazu s hlasným povelom vykročili smerom k nášmu domu. Srdce sa mi rozbúchalo ako nikdy predtým. Adrenalín, strach, zrýchlené dýchanie. Trhane som dýchal a zreničky som mal úplne rozšírené. Čo teraz? Čo robiť?

Mama vyskočila od stola a ťahala ma za ruku.

„Čo robíš?“ zakričal som bezradne.

„Asi hľadajú chlapov do armády! Nesmú ťa tu nájsť, skry sa!“ kričala, no v dunení bômb bol jej hlas ako jemný vánok. Plakala, triasla sa. Pobožkala ma na líce a zavrela ma do skrine. Kam inam, keď nič iné už v dome nebolo.

V skrini som si sadol, ticho som plakal a ťahal si vlasy. Čo bude s mamou, so mnou, s domom? Vedľa ich asi všetkých vystrieľali. Moje myšlienky prerušil buchot. Dvere na dome sa rozleteli a dnu vbehlo asi desať vojakov. Chvíľu niečo kričali, mama im odpovedala. V skrini som toho veľa nerozumel. Postavil som sa a pozeral som cez škáru, čo sa tam deje. Mama kľáčala na kolenách a plakala. Vojaci jej chytili ruky, postavili ju na nohy a ťahali von. Kričala, plakala, metala sa.

Vo mne všetko vrelo. Srdce mi divoko bilo, adrenalín mi prúdil žilami ako nikdy predtým. Všetok strach sa zmenil na obrovský hnev. Okamžite som rukou vrazil do dverí skrine a tie sa rozleteli. Moment prekvapenia vojakov trval niekoľko sekúnd. Vrhol som sa k mame, no už aj ma lapili dvaja vojaci. Tí ostatní zatiaľ vytiahli zbrane, nemilosrdne nabili a vypálili.

Guľky sa mi zavrtali do tela. Ostrá, páľčivá bolesť mi premohla brucho, hrud' a rameno. Okamžite som stratil silu v nohách a padol som na zem. Môj posledný pohľad som venoval mojej mame, kričiacej a plačúcej nad mojím telom. Zomieral som s pocitom, že svojej matke neviem pomôcť. Mama bola prekvapená, nemohla uveriť, čo sa okolo nej deje.

Sadli sme si spoločne na trávku. Mama priniesla nejaké jedlo a oni si začali dohadovať výlet. Keďže ma to absolútne nezaujímalo, vytiahol som z maminej kabelky noviny.

V telke nová reality show, moderátorka správ sa pomýľila v priamom prenose. Pretočím stranu a venujem svoj pohľad fotografiám. Na obrázkoch je vidieť zničené dediny, vojakov, zbrane. Niekde je zasa vojna, ako to tí ľudia môžu zvládať. „Na fronte už zahynuli tisíce ľudí, medzi nimi i mnoho chlapcov vo veku menej než 20 rokov“. Smutné. Pretočil som stranu. Vedeli ste, že Slovan zasa vyhral ligu?

Pretočiť stranu a zabudnúť?... znamenalo by nechať ich znovu zomrieť!

Mier nad zlato

Aby ste stále žili v mieri, aby ste nikdy nepoznali hrôzy vojny... tieto slová mi povedala so vzdychom a s plačom na krajíčku jedného jesenného dňa pri pomníku v dedine Tokajík moja mama. Príbeh, ktorý sa tu skutočne odohral, a celá hrozná vojna sa jej navždy zapísali do pamäti veľkými čiernymi písmenami. Veď, ako by mohla zabudnúť na tragédiu, ktorá sa prihodila v tejto dedine a ktorá jej a najmä jej tete priniesla veľa žiaľu a bóľu. Ako by mohla zabudnúť na smrť tetinho muža, ktorá ho zasiahla práve tu, kde boli evakuovaní. Nemeckí vojaci ho bezcitne zastrelili spolu s ďalšími 31 mužmi a pochovali do masového hrobu, ktorí si sami vykopali. Ona ostala sama s dvoma dcérami. Staršia už mala 10 rokov, ale tá mladšia iba šesť týždňov. Bolo toho na ňu veľa, ale bola mladá a chcelo sa jej žiť. Vedela, že sloboda je už blízko a vojna sa čoskoro skončí.

Nedúfala nadarmo. Vojna sa skutočne skončila, ale jej útrapy nie. Prestahovala sa s deťmi do rodnej dediny a spolu s ostatnými obyvateľmi tu začala mierový život. Jedného dňa, ako obyčajne, odišla jej staršia dcéra na pole s kravami, no v predvečer pribehla jedna žena so slovami: „Dcéra ti zomiera, stúpila na mínu.“ Keď k nej dobehla, ešte žila. Uvidiac matkine oči plné slz, trochu sa usmiala a s vypätím posledných síl dodala: „Neplačte, mamička, mám vás rada.“ Smrť muža, brata a teraz aj dcéry bola pre matku strašným úderom. Čas hojí všetky rany, no na prežité však nemôže zabudnúť.

Rok čo rok prichádza s dcérou, ktorá nikdy nepoznala svojho otca a s vnúčatami, ktoré nikdy nepoznali starého otca, položiť kyticu čerstvých mierových kvetov na hrob svojho muža, ktorý leží v spoločnom hrobe v doline Tokajík. Prešlo 70 rokov od týchto strašných dní. Prejdú ďalšie roky, desaťročia, ale naše národy by nikdy nemali zabudnúť na útrapy a žiale, ktoré prináša vojna. Nikdy by nemali zabudnúť mená tých, ktorí položili svoje životy. Im patrí naša úcta a pamiatka.

Tento príbeh mi vyrozprávala moja slovenčinárka. Kiežby bol iba vymyslený...

Dávny boj odohrávajúci sa v spomienkach

Skúste si vybaviť v pamäti produkt dennej spotreby. Niečo také triviálne a samozrejmé, s čím sa stretávate každý deň. Nie je to ťažké, však? Určite vám napadol napríklad chlieb, voda, ponožky, možno aj toaletný papier. Tých produktov je veľa. Vidím, že vás predchádzajúca úloha veľmi nezaťažila, tak pokračujem. Nech sa páči, oceňte tieto produkty. Smejete sa, je to predsa hračka. Polkilový bochník chleba stojí v pekárni sedemdesiat centov, ponožky vám uplietla matka, a preto sa tvárite, že majú obrovskú cenu. Či už pre vás, alebo pre matku kvôli vášmu potešeniu. A teraz zákerná otázka: ako je to so slobodou? Nesplňa ona požiadavky samozrejmej veci? Nenáhlite sa s odpoveďou, stále premýšľajte. Bonusová otázka pre sivú mozgovú kôru znie: viete svoju slobodu náležite oceniť?

Kde sa vzala, tu sa vzala, v záhrade nám ráno stála... takto to so slobodou nabetonobolo. Ľudstvo sa s ňou prvýkrát stretlo v staroveku. V praveku nie, pretože v drsných podmienkach doby kamennej vládla rovnosť. Až v neskoršej perióde sa objavila nerovnosť. Veru, sloboda sa taktiež objavuje ruka v ruke s nerovnosťou. Starovek, stredovek, novovek... veď dejiny sú toho plné. Ale počas celej histórie nebola sloboda nikdy ohrozená väčšími než počas druhej svetovej vojny. Priam si myslím, že jej hrozilo definitívne vyhynutie. My Slováci máme k tomu čo povedať. Pretože v 40. rokoch 20. storočia bola v stávke okrem našich krkov aj celá budúcnosť nášho národa. A jeho sloboda takisto...

Národné dejiny má v obľube iba mizivé percento mojich súčasníkov. Dôvod je prozaický. Učivo sa náhle rozšíri do objemných podrobností, s faktami, menami a súvislosťami sa akoby roztrhlo vrece a nejakou zvláštnou náhodou ich študentský mozog nedokáže spracovať. Aj tí najkrotkejší učitelia sa v takých momentoch razom zmenia na zvedavé šelmy lačnejúce po každom detaile. Nič neodpuští. Študentom sa vtedy rúca svet. SNP ako jedna z najvýznamnejších udalostí moderných dejín Slovenska nie je výnimkou. Mnohí by vám vedeli povedať, aké náročné je odpovedať z tejto témy. O písomkách sa ani nemusím zmieňovať. Takto si žiaci zapamätajú SNP ako strašiaka. A maturitné peklo. Koľkí z nich pritom ani nevedia vyložiť význam slova partizán! O dôvodoch vypuknutia Povstania ani nehovoriac. A ja sa domnievam, že to nebude mať súvis s mentálnou úrovňou nášho obyvateľstva. To v žiadnom prípade. Ak si človek niečo nezapamätá ani po hodinách učenia, chyba je v tom, že nerozumie tomu, čo sa učí. Teda nepozná pravú hodnotu histórie. A toho, čo história nesie so sebou – slobody.

Od 29. augusta 1944 uplynulo takmer sedemdesiat rokov. Dosť dlhá doba na docenenie jeho významu. A taktiež dosť dlhá doba na zabudnutie. Pokolenie povstalcov, hrdinov a bojovníkov už vo veľkej miere vymrelo. Zopár pamätníkov ešte žije a podáva svedectvo o pohnutých časoch. Málo ľudí je však ochotných vypočuť si slová svedkov Povstania. Či už priamo partizánov, alebo ľudí, ktorí odboju nejakým spôsobom pomáhali. V dnešných časoch sa zdá byť SNP vzdialeným bodom na periférii histórie. Má v tom prsty aj generáčny rozdiel. Len mňa samotného delia od vlastných predkov z toho obdobia dve generácie. Iných rovesníkov možno

aj tri. Pohnútky povstalcov a partizánov k ozbrojenému vystúpeniu sú zrozumiteľné. No ušiam 21. storočia znejú ako suchá teória. Lenže teória bez praxe nemá veľkú výpovednú hodnotu. Vysvetlenie je jednoduché. Pochádzam z ponovembrovej epochy, doterajší život žijem v slobodnom štáte s demokratickými princípmi. Pre mňa je to všedná samozrejmosť. Vôbec si neviem predstaviť, že by som sa narodil v období, kedy neboli pomery podobné dnešným. Musím si však uvedomiť, že aj také obdobia sa vyskytli. Môj otec ešte zažil minulý režim aj Nežnú revolúciu. Preto je schopný porozumieť významu slobody oveľa lepšie ako ja. Takisto má iné pocity pri skratke SNP než ja. Slobodu si váži kvôli svojim životným skúsenostiam. Priznám sa, trochu mu ich závidím. Jeho pohľad na vec má zvláštny rozmer, aký ja možno nikdy nedosiahnem. Ironicky, je pravdepodobné, že otec by zas dal čokoľvek na svete, keby mohol odmalička žiť v slobodnej krajine. Veď kto z nás by po niečom takom netúžil? Nepochybujem, že všetci do jedného by sme sa vzdali aj najcennejšieho diamantu len kvôli osobnej slobode. Až taká silná je motivácia človeka podporená jeho prirodzeným pudom. Iba si treba spomenúť, odkiaľ sa ten výdobytok súčasnosti vzal. Že zásluhou mužov a žien, čo tu boli pred nami, máme dnes náš každodenný život. Demokraciu. Mier. Vlastný štát. To sú ideály partizánov, za ktoré mnohí priniesli tú najvyššiu obeť. Obeť, ktorú ja priniesť nemusím. No nesmiem ich úsilie hanobiť vlastnou nevedomosťou. Mojou povinnosťou je pripomenúť si, kto za mňa kedysi zvädzal deň čo deň nerovný súboj s nepriateľom. Aspoň takúto satisfakciu si predkovia zaslúžia. Zachovať odkaz SNP a nezabudnúť.

Exkurzie a výlety do Múzea SNP v Banskej Bystrici nie sú zbytočnosťou. Áno, my študenti máme vo zvyku mrmlať, nedávať pozor a vyrušovať. Je nám to vlastné. Ale niektoré expozície zanechávajú v človeku hlboký dojem. Krvavé oblečenie, náboje, zbrane, autentické fotografie. Naše vnímanie sa pod ich vplyvom začína meniť. Z pohľadov očí, ktorým sa krajina okolo seba zrazu javí v iných farbách, môžeme vyčítať veľa. Sem-tam aj slza dokumentuje, či si človek uvedomil skutočnú váhu abstraktného slova. Slova, ktoré je pokladom na sedem písmen. Je ním sloboda.

Veronika Chmeľová, 15 rokov, 9B, ZŠ SNP1

Akú by bol svet bez vojen?

Krajší.....

Ľudia by žili v mieri a v priateľstve.

Nikto by nezemrel zbytočne.

Do detských izieb by nepadali bomby.

Na lúkach by neboli podupané kvety.

Po lesoch by sa prehánali zvieratká.

Na oblohe by svietilo jasné slniečko.

Naháňali by sa tam čisté obláčky.

Všetci by sme sa tešili z každého nového dňa.

Svet by bol jednoducho naj.....!

Hrdinovia sa nerodia iba v boji

MUDr. Ascher Neuwirth

bol lekár židovského pôvodu, ktorý sa narodil a žil v obci Ľubotín. Počas vojny ošetroval ranených partizánov. Nepovolené ošetrovanie a lekárska pomoc podaná v tom čase nepriateľom štátu lekára stála život. Bol zatknutý a odvečený do koncentračného tábora. Pobyt v Osvienčime mu natoľko podlomil zdravie, že po prepustení cestou domov vo vlaku zomrel. Táto skutočná udalosť bola inšpiráciou k napísaniu tohto príbehu. Na stanici zaškrípali kolesa vlaku. Nastúpil som do vozňa a hľadal si miesto na sedenie. Zrak mi padol na muža. Zhrbene sedel pri okne, ako keby sa chcel ukryť v sedadle. Oproti nemu bolo voľné miesto.

„Prepáčte, je toto miesto voľné?“ opýtal som sa a nečakajúc na odpoveď som sa zložil na sedadlo. „Áno, voľné,“ zaznela odpoveď starého pána. Až keď som si sadol a zahľadel sa na človeka pred sebou, zistil som, že vôbec nie je až taký starý. Pohľady sa nám na chvíľu stretli. Och, koľko bolesti sa zráčilo v jeho pohľade...

„Som študent, vraciam sa na chvíľu domov.“

Muž zdvihol oči, zahľadel sa na mňa, ale neodpovedal.

„Študujem medicínu,“ pokračoval som dúfajúc, že sa muž chytí rozhovoru.

„Aj ja som lekár. Bol som lekár. Teraz už nie som nič, už som len žid.“

„Žid?“ prekvapene som zdvihol obočie.

Muž vyhrnul rukáv a ukázal mi svoje predlaktie. Všetko mi bolo jasné.

„Narodil som sa v Ľubotíne“, po chvíli začal muž rozprávať tichým hlasom. Prežil som tam celý život. Tam som doma, iný domov nemám. Aj teraz sa tam vraciam. Neviem čo bude, viem len, že už nič nebude také, aké bolo predtým. Osvienčim bol pre mňa tvrdým trestom. Ale za čo? Za to, že som dodržiaval, čo mi bolo sväté?

Bola chladná noc. Fúkal mrazivý vietor, ktorý sa opieral do okeníc môjho domu. Pozrel som sa cez okno. Videl som tam muža. Nervózne prešľapoval z nohy na nohu a fajčil. Dym z jeho cigarety sa strácal v tme. Až keď zaklopal na moje dvere, zistil som, kto to je. Bol to chlapec od susedov. Dlho som ho nevidel. Povrávalo sa, že sa pridá k partizánom. Naliehavo ma prosil o pomoc. Pri prestrelke mu Nemci postrelili kamaráta. Pre mňa nič neobvyklé. Vždy keď som vykročil do tmy, strach mi zvieral hrdlo a srdce mi bilo ako zvon. Ale bol som lekár. Nezaujímalo ma, či ošetrujem partizána alebo chlapa z dediny, bohatého či chudobného, žida či katolíka. V každom som videl ľudskú bytosť. Aj v tú noc, keď som vykročil do mrazivej tmy a rozum mi vravel nechod' a svedomie kričalo musíš, som sa ponáhlal zachraňovať nie partizána, ale mladého chlapca, ktorý mal viac odvahy ako rozumu.

A predsa tá noc bola iná. Mala oči Judáša.

Keď mi prisluhovači moci zaklopalo na dvere, vôbec som nebol prekvapený. Vedel som, že sa to

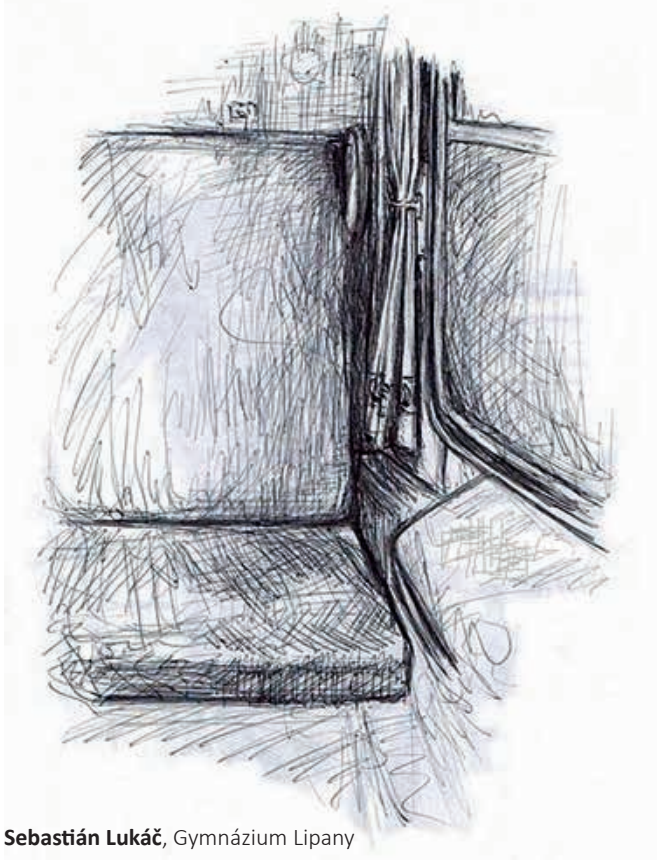
raz stane. V podvedomí som to priam očakával.

Odsúdili ma expresne rýchlo. Nikoho nezaujímal, že som lekár. Každého zaujímal iba to, že som žid pomáhajúci živlom a nepriateľom tohto štátu. Nemal som nárok na obhajobu. A načo sa obhajovať, keď všetko bolo jasné.

Hrôza, ktorú som zažil v Osvienčime sa nedá opísať. Vryla sa mi hlboko pod kožu. Jej špinu a pach už nikdy zo seba nezmyjem. Tri mesiace som čakal na smrť ako dobytok na porážku. Každý večer som zrekapituloval svoj život a každé ráno si povedal, tak možno dnes. A teraz sa veziem vo vlaku. Idem domov. Vraj ma tam potrebujú. Starosta si vyžiadal môj návrat. Úrady povolili. Ale ja som už tak veľmi unavený. Unavený z ľudí, zo života, medicíny, unavený zo všetkého. Ako sa mám vrátiť domov? Ako tam mám žiť? Z plného hrdla sa mi chce kričať: Za čo tá zrada, za čo!?”

Nastalo ticho, výrečné ticho. V oku doktora Aschera Neuwirtha sa zaleskla slza, oprel hlavu o studené okno vlaku, privrel viečka a započúval sa do pravidelného rytmu kolies. Ticho som ho sledoval uvedomujúc si, že hrdinovia sa nerodia iba na bojisku.

Nad Ľubotínom sa sťahovali ťažké mračná. Priniesli nielen správu o smrti doktora Neuwirtha, ale aj prvý sneh. Biele páperie nevinne poľetovalo nad dedinou. Padalo na zem a zakrývalo jesenné lístie – svedka onej doby, stáby chcelo pred svetom ukryť všetky spomienky.

Sebastián Lukáč, Gymnázium Lipany

Denník

„Nedriem, Milan!“ Výkrik a potom zatrasenie. „Nemci idú, vstávajú a ber sestru!“ Prefakol ma matkin hlas a takmer som spadol z postele. Boli sme židovská rodina a tatko od začiatku vojny počítali dni, kedy si po nás prídu. A teraz mal byť ten deň. Deň, kedy som stratil všetko. Rýchlo som rozostřil oči a vybehol z postele. Schmatol som už pripravenú malú tašku s najpotrebnejšími vecami, oblečený len v pyžame a tenkom kabáte som hľadal sestru. Päťročná Evka sa hrala na priedomí s dreveným koníkom, ktorého som jej na jar vyrezal. Pribehol som k nej a zobral ju za ruku. Pozrela sa na mňa a dúfala, že sa k jej hre pripojím, no ja som ju len mlčky obliekol do kamizolu a zobral na ruky. Vtom som v dome počul nejaký rachot a keď som vošiel dnu, uvidel som ich. Stáli tam štyria v uniformách ako najtemnejšia noc a v nemčine kričali na tatka. Jeden z nich ho popohňal z domu k zadnému vchodu, pritlačil ho k stene a viac som už nevidel. Len počul. Výstrel tak silný, že vždy, keď na to myslím, cukne ma. Evka si síce neuvedomovala, čo sa deje, ale vedela, že tí páni sú zlí a rozplakala sa. Upútala tým pozornosť jedného z nich. Aj napriek tomu, že som bol ešte otrásený, som reagoval vybehnutím z domu so sestrou na rukách. Mamka vybehli za nami a ešte mi ukazovali nech pridám, keď sa to stalo. Na jej čele som videl červený flak a ona padli na kolená. Mali tak prázdne oči a v jej tvári už nebol žiadny výraz. Jeden z tých bastardov za ňou stál s natiahnutou pažou a ja som sa tak strašne chcel zobudiť z tejto nočnej mory, chcel som zabudnúť, že je to pravda. Jediné, čo som však stihol urobiť, bolo zakryť sestre oči, aby to v mysli nemala vyryté tak, ako ja doteraz. Zvykol som rozmýšľať, či to mamka urobili naschvál, aby nám dali možnosť utiecť, pretože nás milovali viac než čokoľvek iné, ale to sa už nikdy nedozviem.

Vybehol som z dediny do blízkeho lesa, no sneh pod mojimi nohami ma spomaľoval a ja som v nich už nemal žiadny cit. Evka bol vystrašená a snažila sa mi vytrhnúť z rúk, aby mohla ísť za mamkou. Položil som ju na zem držiac ju za jemnú rúčku, keď sme kráčali cez chrumkajúcu bielu. Po hodine som bol neuvěřiteľne vyčerpaný a aj Evka na tom bola rovnako „Mimi, plosím, zastavme, omlazu mi nozicky,“ povedala a zmračila sa na mňa. Báť som sa, pretože sme sa určite nedostali ďaleko, ale súhlasil som. Chvilka je predsa v poriadku a nikomu neublíži. Podložil som pod seba ihličie, aby ma sneh toľko neomrzal napriek tomu, že ono samotné bolo pokryté bielou vrstvou a posadil Evku do lona, aby jej nebola zima. Po krátkej chvíli sa mi začali od únavy zatvárať oči, no vedel som, že nesmiem zaspáť. Mamka hovorievali, že v snehu zaspím len raz a ja som sa toho vždy báť. No zatvoriť oči a na chvíľku zabudnúť na všetko bolo lákavejšie ako čokoľvek iné a ja som tomu podľahol. Nevieť, ako dlho som nevnímal a ani či sa ma Evka snažila zobudiť, ale to čo ma vytrhlo zo snov bol jej tlmený plač v diaľke a nemčina. Nie, nie, nie! Snažil som sa dostať zo snehu, no moje nohy boli omrzuté a necíť som svoje končatiny. Netušil som, ako bolo možné, že našli len ju, ale možno sa Evka rozbehla do lesa v snahe prísť domov a nevedela nájsť cestu späť. Cestu ku mne, kde by bola aspoň na chvíľu v bezpečí a ja som ju sklamal. Nedokázal som ustrážiť ani ju. Snažiac sa vyboriť zo snehu na moje zdesenie počujem, ako sa hlasy aj plač vzdďľujú až úplne prestanú. Zobrali mi moju malú Evku, zobrali mi

všetko. Prečo som len nemohol na ňu dávať väčší pozor? Ako ju vôbec našli? Otázky mám, no odpovedí sa už nikdy nedočkám...

„Nedriem, Milan!“ výkrik a potom zatrasenie, „Nemci idú, vstávaj a ber pušku!“ hromovým hlasom sa ozýval Paľo, zobúdzajúc Milana ležiaceho v nevelkej zemľanke. „Počúvaj, to je naozaj pravda čo si tam popísal?“ pokračoval Paľo a zobúdzajúcemu hodil denník k nohám. „Prečo si to, doparoma, čítal?! To je moja vec, či je to pravda alebo nie!“ zozbieral sa Milan a vyšiel zo zemľanky, aby spolu so svojím kamarátom a ostatnými partizánmi ukázali Nemcom kam patria. „Vedel som, že ťa to prebudí. Chalani vpred hovorili, že Nemci sú v doline a pomaly postupujú naším smerom. Prekvapíme ich tu, potkanov,“ pousmial sa Paľo a druhý vojak ho nasledoval smerom k chlapcom vpred.

„Tolko utrpenia, čo spôsobili a myslia si, že sa nebudeme brániť? Ha, to nepoznajú Slovákov. My sme národ tých, ktorí boli počas histórie utláčaní a vždy sme povstali a postavili sa na odpor! Dokážeme to aj dnes, pretože to máme v krvi!“ víťazne povzbudzoval Paľo a ostatní partizáni ho podporovali. Keď došlo k priamemu stretu partizánov a Nemcov, slovenskí chlapci neváhali a utláčateľom nič nedarovali. Milan ešte stále nebol tak veľmi zhovorčivý ako ostatní, no bojovať ho rodina, ktorá našla zmrznutého chlapca v lese, naučila dobre. Rozhodol sa pridať na stranu odporu a ukázať všetkým, že nie je z tých, čo sa ľahko vzdávajú. Pre Slovákov. Pre malú Evku. Hovoril si potichu a postupoval vpred zdolávajúc nepriateľa. Paľo stál vedľa neho a snažili sa nájsť čo najlepšiu pozíciu pri obrane proti výstreľom. Partizáni sa najskôr výkrikmi povzbudzovali navzájom, no keď sa počet Nemcov neznižoval a ich kamarátov pripravovali o život v čoraz väčších počtoch vedeli, že toto budú ich posledné chvíle. Aj Milan to vedel, a tak sa skryl za strom vidiac, ako pred ním vybuchujú granáty a slovenskí chlapci padajú na kolená. Vtom cítil, ako sa k nemu niekto blíži a keď ho uvidel takmer uveril, že sníva. Bol to ten odporný Nemec, ktorý pred rokmi pripravil jeho rodinu o život. Ten Nemec, ktorý ho pripravil o všetko. A teraz sa znova stretávajú tvárou v tvár, no Milan sa už nebojí, už nie je tým chlapcom, ale odhodlaným mužom. Tak sa Milan rýchlo otočí a zamieri na Nemca. Gulka preletí jeho srdcom a Milanov nepriateľ padá na zem s bezduchou tvárou. „Toto je pre teba Evka,“ zašepká Milan a aj on padá do mäkkého snehu, pretože nebol jediným, ktorý v tú chvíľu mieril presne. Denník mu vypadne z vrecka a strany sa pri páde na mokrá zem rozpíjajú vo vode. Slová sa stratia z papiera a Milanov príbeh ostane zabudnutý. Rovnako ako príbehy všetkých, ktorí zahynuli v boji za svoju vlasť a už nemali možnosť ich vyrozprávať. Čo však nikdy neostane zabudnuté je hrdinstvo všetkých chlapcov a mužov, ktorí našli odvahu postaviť sa utláčateľovi so zbraňou v ruke. Nikdy neostane zabudnuté ich hrdinstvo v boji za vlastný národ.

Spoznala som skutočného hrdinu

„Zajtra sa zúčastníte besedy s priamym účastníkom slovenského národného povstania,“ oznámila nám na poslednej hodine slovenčinárka.

„Čoó, taký ešte žije?“ prehodil Jano. „No, len klud, aby si nebol prekvapený,“ oponovala naša Janka, „má viac energie ako ty na prvej vyučovacej hodine.“

„Je to cez vyučko?“ Informoval sa Peter. „Ale áno, uľežete sa z posledných dvoch hodín,“ potešila nás dobrou správou Janka alias slovenčinárka.

„Super,“ pomyslela som si, „moje obľúbené „účto“, aspoň jedna dobrá správa.“

Na druhý deň sme teda išli na povinnú akciu. Ja s Kristínou sme ešte rýchlo odbehli na jednu zdravotnú. Videli sme ako pred školou zastal taxík, z ktorého pomaly vystupoval starší ujo. Išlo mu to veľmi ťažko. Pozreli sme sa s Kristínou na seba. Očami sme sa dohovorili a vybrali sa cestou k nemu.

„Pomôžeme vám, vy určite idete na besedu.“ Milo sa na nás pozrel a poďakoval. Vyžarovala z neho úžasná energia. Ale aj tak som mala zmiešané pocity. Starý, ťažko chodiaci pán, čím nás chce zaujať? A vôbec, budeme ho počuť. Zdalo sa mi, že rozpráva dosť ticho.

Pán Strmeň, tak sa predstavil, sa posadil a s hlasom ako zvon začal rozprávať. Všetci sme spozorneli. Triedou sa niesli jeho spomienky na vojnové roky.

Mala som pocit, že pozerám nejaký film, tak som si všetko, čo hovoril, predstavovala. Mladých študentov naskakujúcich na korby áut, prelety lietadiel, niekoľkokilometrové pochody... „Viete si predstaviť, že vám zabili kamaráta, ktorý len pred malou chvíľou stál vedľa vás?“ zaznelo a ja som spozornela. Nie, ja si to naozaj predstaviť neviem. Prísť napríklad o kamošku Kristínu. „Takmer som prišiel aj o svojich najbližších,“ pokračoval pán Strmeň. „Nemci prepadli moju rodnú dedinu a vtrhli do rodinného domu, kde bola práve mama s dvojročným bratom. Mama zachovala chladnú hlavu a zadným vchodom ušla k susede, pani učiteľke. Aj tam prišli Nemci, vyhrážali sa pani učiteľke, ale tá nič nepovedala. Mama a braček prežili. Do jej smrti som ju navštevoval a ďakoval za záchranu rodiny,“ ticho dodal a v očiach som mu videla zalesknúť sa slzu.

„Nie všetci však mali také šťastie,“ dodal. „Nemci bez milosti zastrelili matku, ktorá práve kojila svoje dieťa.“ V triede to zašumelo a pán Strmeň len smutne prikývol, „veru aj takéto zverstvá sa diali.“

„Ja som na rozdiel od mojich kamarátov mal šťastie a prežil som. Ale mám jednu veľkú povinnosť. Chodiť medzi vás mladých a rozprávať o týchto hrozných veciach, aby ste práve vy zabránili tomu, aby sa čosi také zopakovalo.“

„Viete, boli to ťažké časy, ale napriek tomu boli chvíle, keď sme sa aj zabavili, zasmiali

a zatancovali. Aj pri takýchto piesňach“ a vybral harmoniku. O chvíľu sa triedou niesli partizánske piesne s dosť chytľavou melódiou, ale čo keď sme nevedeli slová. Ale naše profesorky si veru pospevovali spolu s ním.

Rozlúčili sme sa veľmi srdečne. Mne to nedalo a opýtala som sa ho na medaily pripnuté na jeho saku. Má ich tam veru veľa.

„Túto prvú som dostal v roku 1945 a túto poslednú minulý rok na výročie, dal mi ju náš pán prezident,“ s hrdosťou dodal.

Trieda sa pomaly vyprázdňovala a ja s Kikou sme ešte čakali, aby sme mohli tohto úžasného človeka vyprevať.

Už som sa na túto akciu nepozerala ako na povinnú, ale ako na niečo, čo mi dalo ohromne veľa. Uvedomenie si toho, že pre to, aby sme sa mali dobre, žili v mieri a užívali si život plnými dúškami sa musel narodiť takýto človek, ale žiaľ veľa takýchto ľudí muselo za našu slobodu zomrieť.

Korene

(Nech jasné slnko ľuďom svieti bez hrôzy vojny, pohromy)

Piaty deň letných prázdnin. Vonku zúri jedna z tých poriadnych letných búrok, ktoré ma odmalička fascinovali. Človek si pri nich zväčša uvedomuje svoju malosť voči prírode. Mohutné valiace sa čierne mračná v momente zahalia oblohu. Niekedy sa zdá, akoby aj samotné slnko pred nimi utekalo. Potom už len stačí načúvať jemnému šuchotaniu padajúcich kvapiek, neočakávanému zaprašťaniu bleskov a následnému dunivému hrmeniu. A práve týmto sa pre mňa búrky stávajú čarovnými.

Silná prietrž mračen ma zastihla, keď som prechádzala sedom. Dáždnik starej jablone je deravý. Rozbehla som sa a schovala do neďalekej kamennej šopy. Vstúpila som do storočnej ríše ticha, ktoré kde-tu prerušoval metronóm kvapiek, do ríše pokoja, šera, prachu, minulosti... Pomaly prechádzam miestnosťou, zamotávam sa do pavučín, podarí sa mi prevrátiť kolovrátko, ktorý vzápätí s rachotom dopadá na zem, rozvíri prach a zakrýva moje stopy. Vylakane do niečoho narážam. Je to veľký drevený kufor. Prúd svetla z jediného malého okna dopadá práve naň. Opatrne ho otvárať. Ako prvá ma zaujme úhladne poskladaná uniforma. Vojenská? Neviem, dnes také nevidieť. Hneď vedľa leží kapsa z rovnakej kaki látky a so znakom Červeného kríža. Vysoké čierne obnosené čižmy, skladacia lopata?, nádoba na vodu, fotografie...

Dlhý vlak. Za ním obdĺžniková budova a vedľa nej niečo ako horiaci sklad. Všade sú ľudia. Vojaci, starenka, žena s dieťaťom, ... vojaci. Niektorí nastupujú do vlaku, iní už vykúkajú z okien. Ak by všetci na fotografii ožili, iste by tam bolo množstvo chaosu, kriku a zhonu. Možno by bolo počuť i písať vlak. Vyzerá, že má krátko pred odchodom. Na tvárach ľudí vidno napätie, strach. Na druhej strane fotografie je tupou či zle zastrúhanou ceruzkou napísané: „Poprad, 1944“.

Zranení sediaci na podlahe vagóna. I keď je fotografia čierno-biela, jasne rozoznám krvavé stopy na uniformách, odevoch, obväzoch, na telách. Na tvárach sa zračí beznádej, nešťastie, utrpenie, bolesť... akoby to už ani neboli vojaci. Medzi nimi stoja dve vysoké postavy. Jedna z nich má oblečenú rovnakú uniformu, ako je tá v kufri. Rub fotografie- „Červená Skala“.

Vyberám ďalšiu. Obrovská budova. Veľa polonahých vychudnutých chlapov vo vysokých drevených regáloch. Mám dojem, akoby to ani neboli ľudia: sú len koš a koža, oblečení do handier, žiadne vlasy... Uprostred je chodba a v nej stoja muži v uniformách so znakom Červeného kríža. Vedľa nich pomenší chlap v bielom plášti. ... der Arzt und sein Sanitätssoldat ... „Dachau 1945“

Dvadsať vychudnutých holohlavých chlapov sedí za dlhým stolom. Všetci pri stole sa venujú svojmu tanieru. Nikto s nikým nehovorí, nikto sa na nikoho nepozrie. Nepozerajú sa ani na černocho, ktorý im rozdáva jedlo. Ale jedna tvár sa podobá na muža z predchádzajúcich fotografií, podobá sa na ... Zažltnutá zadná strana je prázdna.

Toto bola posledná fotografia, ktorú som našla. Pod nimi ležala už len tmavobordová kniha v koženom obale. Pomaly a s určitou dávkou napätia i zvedavosti ju otvárať. Na prvej strane je „... podpísaný František Mandínek“. Môj pradedo. Postupne prelistujem celú knihu, no, bohužiaľ, poznámky sú nečitateľné. Nie dnes.

Búrka ustala. Svetlo. Vonku všetko oživa: sady, lesy, polia... Dokonca aj potok žblnkoce v rýchlejšom rytme. Vychádzam von nadýchať sa dažďom umytého čerstvého vzduchu. Búrka odhalila tajomstvo kamennej šopy. Tajomstvo prastareho otca. Letný prívál odkryl korene starej jablone pred šopou... moje korene.

Vojna z pohľadu Vladimíra Strmeňa

“Vojna je najväčšie zlo”,

to sú slová vojnového veterána Vladimíra Strmeňa zo Starých Hôr, s ktorým sme mali možnosť sa osobne stretnúť a porozprávať sa. Jeho príbeh prerozprávali žiačky 7.A triedy. Prípravy na vojnu boli ťažké. Ľudia žili zo dňa na deň, z ruky do úst. Učitelia v škole žiakov učili nasadzovať plynové masky. Museli vydržať hodinu v autobuse plnom plynu. Na školách sa zakladali fašistické organizácie. Deti a mládež vo veku 6- 19 rokov tvorili dorast, pomenovaný Hlinková mládež. V rádiách sa mohla počúvať len Bratislava. Keď niekto preladiť rádio na inú stanicu, tak ho zajali a vypočúvali. Od roku 1938 sa začalo jazdiť po pravej strane. Do vtedy sa jazdilo po ľavej strane, ale pretože Nemci potrebovali prejsť cez naše územie do Poľska, z ničoho nič, zaviedli jazdu po pravej strane, a tak to zostalo až dodnes. Vladimíra Strmeňa zastihlo Slovenské národné povstanie vo Zvolene, v kasárňach. Bol vyhlásený letecký poplach a všetci museli uvoľniť priestory kasární. Zoradili ich po jednotlivých oddieloch. Keď prišiel veliteľ posádky, povedal: „Vojaci, začalo povstanie, ideme bojovať!“ Keďže ešte nemali dokončený výcvik, veliteľ im povedal, že majú ísť domov na „prázdniny“, kým neskončí vojna. Až po nej ich preskúšajú z učiva tohto ročníka, aby sa im započítal. Keď prišiel domov, v ich dome bol partizánsky štáb (Rusi). Rozkázali mu, že má ísť s nimi do boja. Robil spojku, keď nebolo žiadne dorozumievacie spojenie, tak ho využili na doručovanie listov. Každý mesiac mali pochodové cvičenie. Pochodovali z Banskej Bystrice do Šalkovej a naspäť. Ako staršie ročníky sa učili strieľať zo vzduchoviek a hádzať granáty. Pán Strmeň mal aj mínerský a guľometný výcvik. Po 14 dňoch na cvičisku ich zaradili do vojska. Nemci mali na kopcoch pozorovateľne odkiaľ strieľali na nepriateľské vojsko v zákopoch. Vladimír spomína: „Niekedy sme museli vykopať lopatkou aspoň 30 cm hlboký priekop a nahrnúť pred seba hlinu, v ktorej sa zastavili guľky.“ A dodal: “Priekopy vo filmoch sú ako rozprávky pre deti oproti skutočnej realite“.

Gardisti pomáhali Nemcom. Strieľali v noci svetlice. Keď ich vystrelili niekoľko naraz, bolo zrazu vidno ako cez deň. Nemci používali mínomety a drevené míny, ktoré boli prefikvané, lebo sa nedali vypátrať detektorom kovov. 29. augusta 1944- Slovenský slobodný vysielateľ ústami profesora Sáru oznámil celému svetu, že slovenský národ povstal do otvoreného boja proti fašizmu. 14.októbra.1944- Pán Strmeň unikol smrti tým, že počul mínu, ako letí vzduchom, a tak si rýchlo dal ruku pred tvár a tým zabránil tomu, aby sa mu črepina dostala do tváre. Doteraz má spálenú nohu a jazyky na chrbte.

27.október 1944- Nemci bombardovali Donovaly a Staré Hory

2.február 1945- Nemci znova vypálili Staré Hory.

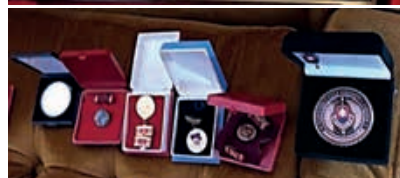
18. marca 1945- útok na partizánsku republiku Kalište.

Jeho mamu a dvojročného brata zamkli v ich dome a zapálili ho. Našťastie utiekli cez sklad na drevo, o ktorom Nemci nevedeli. Skryla ich pani učiteľka Rafajová. Prenasledovali ich aj tam, ale našťastie ich nenašli. Po skončení vojny na všetkých vežiach 30 minút bili zvony. Vojna zničila celú Banskú Bystricu, budovy nemali strechy, ak vôbec stáli, koľajnice boli zbombardované

a takto na tom bolo celé naše mesto. Učítelia zo škôl a dobrovoľníci pomáhali upratovať mesto. Dnes má Vladimír Strmeň 93 rokov a je jeden z mála žijúcich pamätníkov a aj priamych účastníkov vojny. Má mnoho ocenení a je to veľmi vážena osobnosť. Vojna mu mnoho vzala, ale aj mnoho dala. My zase ďakujeme za príležitosť sa s ním stretnúť a porozprávať sa. Sme hrdé, že v našom meste máme takého hrdinu, ako je práve on.

Spoemeňme si na slovenských partizánov, ktorí statočne nastupovali do boja. Na sovietskych partizánov, ktorí v noci pristávali padákmi tu, v našich horách, ruských a francúzskych partizánov, ktorí bojovali na Strečne a ostatných vojakov a partizánov, ktorí bojovali za slobodu.

Na rozlúčku nám zahral Partizánsku hymnu

Príbehy starého otca

Ako každý večer, keď som bol na návšteve u starého otca, sme si spoločne sadli ku krbu. Na návštevy u neho som sa vždy veľmi tešil. Starý otec sa pohodlne usadil do hojdacieho kresla, na ktorom sa počas rozprávania rád pohojďával. Ja som sa posadil na mäkký sedací vak oproti nemu. Teraz ma, ako zakaždým, čakal večer plný dobrodružných a napínavých príbehov z jeho čias prežitých v povstaní. Aj keď sa príbehy, ktoré som počúval, často opakovali, s radosťou som ich znova a znova počúval. Mama ma sem nerada púšťala, pretože podľa nej boli „zážitky z vojny pre malého chlapca nevhodné“. Nechápal som, prečo si to myslela, veď som mal už predsa desať.

„Boli to ťažké časy, keď v roku 1942...“, príbehy starého otca sa zakaždým začínali jeho narukovaním na vojnu. Už hádam po stýkrát som počúval, ako k nim v jednej večer prišli vojaci a odviekli ho na vojnu. Nechápal som, ako si tam mohli len tak prísť a tak niekomu zmeniť život. Rodičia mi stále opakovali, že starému otcovi už pamäť veľmi dobre neslúži. Pre mňa však boli jeho rozprávania čistou pravdou. Rozprával mi, ako utiekol z vojny, len aby sa pridal k povstaniu. Hovoril o partizánoch schovávajúcich sa v lesoch a číhajúcich na Nemcov. Celý nedočkavý som počúval o útokoch, ktoré sa starému otcovi podarilo prežiť. Niektoré z nich ma zaujali natoľko, že som sa ho sám opýtal, či mi ich môže zopakovať. Niežby som si nevšimol maličkosti, ktoré sa s každým prerozprávaním príbehu menili, ale vôbec mi to neprekážalo.

Počas rozprávania sa často pozeral do krbu. Rád pozoroval plamienky tancujúce na polenách. Ako mi neraz povedal, pripomínali mu požiare vzniknuté kvôli Nemcom. Veľké nekontrolovateľné požiare, ktoré sa ani prinajmenšom nepodobali na ten pokojný malý oheň pred nami. To boli slová starého otca. Musím sa priznať, že ja som sa aj toho „malého“ ohňa bál. Koľko škody by vedel napáchať, keby ho náhodou pustíme z krbu von? Nechcel som to zisťovať.

Starý otec prišiel o veľa známych práve kvôli ohňu. Rovnako ako aj o svojich rodičov. To bola jedna vec, ktorá ho dokázala donútiť aspoň na chvíľu prestať s rozprávaním a zamyslieť sa. „Keď som sa vrátil späť domov,“ zvykol rozprávať starý otec, „nenašiel som nič. Všetko zhorelo. Dodnes neviem, čo sa s nimi stalo. Niektorí hovorili, že sa im podarilo ujsť, niektorí, že zostali uväznení vo vnútri...“

A toto nútilo zamyslieť sa zas mňa. Starý otec vždy zvykol rozprávať o všetkých tých bojoch, výbuchoch a útokoch, ktoré zažil. Ale nikdy poriadne nerozprával, čo sa dialo s ľuďmi okolo neho. Nútilo ma to uvažovať nad tým, koľko ľudí v Povstaní nemalo také šťastie ako môj starý otec. Predsa len, všetkým sa nemohlo podariť ujsť. Nehovoriac o tom, či sa im podarilo prežiť. Starý otec bol jeden z mála šťastlivcov, ktorým sa vôbec podarilo utiecť z vojny. A ešte menej šťastlivcom sa podarilo pridať k partizánom. Tí ľudia, ktorí sa tam dostali, museli tvrdo bojovať nielen za svoje životy, ale aj za životy ostatných, ktorí sa na nich spoliehali. O životy rodín, ktoré rovnako ako tá starého otca, čakali doma na svoje deti. Nedokázal by som si predstaviť tak žiť. V neustálom strese a zmätku, ktoré tam prevládali. K tomu znášať strach o svojich najbližších a čo všetko by sa im mohlo stať.

Rád som počúval príbehy starého otca. Bol som rád, že som to všetko nemusel skutočne zažiť. Na návštevy u neho som sa tak tešil, pretože som zakaždým odišiel šťastnejší. Čoraz viac som si vážil dobu, v ktorej som sa narodil. Nemusel som zažívať nič z toho, čo mi starý otec rozprával. Stačilo len počúvať. Ale predsa som kus z toho prežil. Pretože vždy, keď som ho počúval, som myšlienkami bol pri ňom a predstavoval si všetky detaily, ktoré pri rozprávaní zabudol spomenúť. A veľmi som dúfal, že to nikdy nebudem musieť zažiť na vlastnej koži.

Ako to bolo v našej dedine

Moja stará mama mala v roku 1939, keď sa vojna začala, 3 roky a keď sa vojna skončila, mala už 9 rokov. Ale niečo si z toho obdobia predsa len pamätá. Ako to bolo v našej dedine Malá Hradná (okres Bánovce nad Bebravou).

Spomína si, ako sa ukrývali Nemci pred Rusmi. Ukrývali sa v komorách, lebo keby ich našli, vypálili by celú dedinu. Rusi vystreľovali kaťuše do lesov, kde sa tiež ukrývali Nemci. Najviac sa jej zmocňoval strach, keď boli letecké nálety. Vtedy dedinčania utekali sa schovať do úkrytov, brali so sebou aj jedlo a periny. Niektorí sa ukrývali v lese aj s kravami i koňmi, aby im ich nezobrali Rusi. Stará mama vraví, že Rusi boli horší ako Nemci, aspoň tak to ako malé dievčatko vnímala. Pred Rusmi sa museli schovávať aj mladé dievčatá.

Najväčší zážitok mala starká, keď sa jej cez vojnu narodil brat. Na to sa nedá zabudnúť. Lebo práve v ten deň boli aj letecké nálety a s maličkým bábätkom museli utekať do úkrytu.

Stará mama bola síce malé dievčatko, ale takéto dni jej zostali v pamäti. Je šťastná, že hrôzy vojny prežila celá jej rodina.

Zo spomienok mojej babky

Moja zvedavosť na dávne vojnové časy bola veľká - a tak babka, zahĺbená do spomienok, začala rozprávať...

Narodila som sa práve cez 2. svetovú vojnu v roku 1943. Tie ťažké časy si nepamätám, bola som maličká. Bývali sme s rodičmi v malej podhorskej dedinke v Miezgovciach neďaleko Bánoviec nad Bebravou. Tam mal faru Dr. Tiso.

Z rozprávania rodičov som sa neskôr dozvedela, že do našej dediny chodili často na kontrolu nemecké hliadky i členovia Hlinkovej gardy. Skoro v každej rodine sa ukrýval partizán, kvôli čomu celé rodiny prenasledovali. Ak boli partizáni prezradení, kruto ich týrali, mnohí skončili v koncentračných táboroch alebo boli popravení. Celé rodiny veľmi trpeli.

Tak to bolo aj s mojimi sesternicami z Uhrovca. Obec bola tiež zapojená do partizánskeho boja a tri sestry Chuťkové nechceli byť nečinné, zapojili sa do boja proti nemeckým okupantom. A tak jedného dňa Elenka (20 ročná) oznámila rodičom, že ide bojovať do brigády Jána Žižku, ktorej sídlo bolo na Jankovom Vŕšku. Margitka (23 ročná) išla za spojárku a Katka (17 ročná) sa rozhodla robiť spojku. Elenka sa so svojou brigádou dostala až do Kališťa pri Banskej Bystrici, kde utrpela ťažké zranenie.

Ďalšie dve sestry občas prišli domov pozrieť svojich rodičov. Jedna noc však bola pre ne osudná. Prišli členovia Hlinkovej gardy a vzali ich do Bánoviec na gestapo. Viac ich rodičia živé nevideli. Odvliekli ich do hory smerom za Bánovce a tam boli popravené. Žiaľ, ich telá sa našli až po oslobodení.

Bolo to strašné utrpenie pre celú rodinu a najmä pre matku. Neskôr sa dozvedela, že žije aspoň dcéra Elenka, ktorá sa lieči po ťažkom zranení v Banskej Bystrici.

Babka mi na konci rozprávania pripomenula, že naša sloboda stála veľa mladých životov. Ľudia vtedy prežili veľa žiaľu, bolesti a utrpenia. A že na tieto ťažké roky sa nesmie zabudnúť.

Smutné spomienky

Moja prababka sa narodila 23. 9. 1935. Mala len 3 roky, keď sa začala vojna.

Jej bratranec, partizán, bol veľmi dlho na úteku. Chodil od domu k domu , aby ho nenašli. Schovával sa aj v dome, kde bývala moja prababka. Vtrhli tam Nemci, hľadali partizána. Jeden z nich pritlačil ku stene jej mamičku a na čelo jej priložil pištoľ. Moja prababka, jej sestry a iné tety začali kričať a plakať. Zrazu sa tam objavil iný vojak, odstrčil ho a povedal: „Nechaj ich, nevidíš, ako plačú?!“

Nechal ich na pokoji, ale začal sa vypytovať, kde je ten partizán. Oni tvrdili, že nič nevedia a nijaký partizán v dome nie je. Našťastie sa bratranec stihol schovať v bunkri pod kuchyňou, ktorý vyhĺbili počas vojny. Keby tak neurobil, vypálili by ich, postrieľali alebo transportovali do pracovných a koncentračných táborov.

Prababkina starká a mamina sa starali o partizánov. Každý druhý deň im piekli chlieb. Viaceré rodiny si pri Milotine kopali bunkre. Moja prababka so sestrami vynášala a rozhadzovala po okolí hlinu, aby nikto nič nezbadal. Takto pomáhala aj v Hradišnici pri kopaní a stavaní bunkrov.

Jeden z členov prababkinej rodiny bol zastrelený Nemcami pri predávaní bavlny vo svojom obchode. Predával pri pulte a zrazu sa začala strelba. Nešťastnou náhodou ho trafila guľka.

Prababka si spomína aj na to, ako raz, keď bola v kuchyni, prišli Nemci a bez dôvodu namierili pištole na ňu a jej maminu. Prosili ich na kolenách, aby ich nechali tak. Nakoniec sa nad nimi zmlovali a odišli.

V našej, vtedy malej dedine, boli tiež guľomety, tanky a rôzne vojnové zbrane. Počas 2. svetovej vojny tu žili aj Židia. Či boli odtiaľto transportovaní, to prababka nevie. Keď sa skončila vojna, mala 9 rokov.

Nemeckí vojaci

Starí rodičia môjho starkého bývali na kraji dediny Dolné Vestenice.

Počas SNP, v jedno popoludnie, prišli k nim traja nemeckí vojaci. Sadli si v kuchyni za stôl a pýtali si jesť. Starí rodičia v obave o svoj život, aj keď sami mali málo, jesť im dali. Keď mali jedlo naložené na tanieroch, najstarší z vojakov uvidel malé dievčatko. Zavolať si ho k sebe. Polovicu jedla odložil na druhý tanier a s úsmevom ho podal dievčatku, aby jedlo aj ono. Vysvetlil to tak, že aj on má doma tri malé deti a možno aj ony sú hladné.

Keď sa najedli, v tichosti odišli preč. Starkého starí rodičia sa s nimi už nikdy nestretli.

(Dievčatko je dcéra mojich starých rodičov.)

Životopis

Samuel Osuský sa narodil 16.4. 1899 v Novej Lehote. Navštevoval miestnu ľudovú školu v ktorej ukončil 6 tried. Vyučil sa za obuvníka a kolára. Po vyučení pracoval ako hájnik v miestnej časti Jelenie Jamy.

Keď začala vojna, dobrovoľne sa prihlásil k partizánskemu oddielu „Boženko“, ktorému velili ruský partizáni Chmelnickij a Snežinskij. V oddieloch zastával funkciu spojky. Mal na starosť sledovanie nemeckých vojakov, prinášal správy do oddielu v ktorom sa nachádzala utajená vysielaciačka, ktorou sa posielali správy na vojenské veliteľstvo. Partizánski oddiel takisto zabezpečoval bezpečnú prepravu šatstva, obuvi a zbraní, ktoré v noci zhadzovali lietadlá na signálnym ohňom označené miesta, odkiaľ ich na vozoch dopravili na štáb. Tento oddiel operoval v oblasti Považského Inovca a okolitých obciach.

Keď nemecké vojská vtrhli do obce Nová Lehota s úmyslom vypálenia, oddiel na čele s veliteľmi nemohol zakročiť, pretože by ich odhalili a napáchali by tak veľké škody. Velitelia nechceli dopustiť ostré boje proti Nemcom priamo v obci, pretože by padlo veľa nevinných obyvateľov. Obec bola však zachránená vďaka páňovi farárovi Aurelovi Strádovi, ktorý náhodne spoznal vo veliteľovi nemeckého vojska svojho spolužiaka zo školy.

Partizánsky oddiel sa potom presunul k Hornej Strede k brehu Váhu, dali si vyrobiť čln u pána Jožka Krajčíka aby sa mohli dostať ďalej za Váh.

AUTOR: Dušanka Zabáková, Nitra

Tento príbeh mi rozprávala moja babka , teraz, keď je už aj napísaný, tak ho určite prečítam aj môjmu synovcovi, školákovi ZŠ Nitra , aby vedel vojnovú históriu našej rodiny.

75. ruží víťazstva

Príbeh, ktorý mi rozprávala moja babka, sa odohral „za vojny“ v obci Lehota. Babka sa volala Júlia a narodila sa v júni 1935. Mala ešte 5 sestier a jedného brata. Sestry boli v tom čase slečny –dievky a brat Jožko bol školák mal 7-8 rokov. Za dedinou boli partizáni na jednom konci chotára v lese . V dedine boli Nemci . Chodili na výzvedy do každého domu, tvárili sa , že sú akože „neškodní“ . Chodili aj do domu mojej prababky Veroniky , kde bola Julka(moja babka) ako malá dievčatko. Jožko bol chlapec nenápadný , v noci musel chodiť sestrám nosiť vodu v kondve v jednu noc a jedlo v druhú noc do chotára , do zbožnej jamy, kde boli slečny niekoľko týždňov schované. V niektoré noci mu mama Veronika nabalila jedlo pre partizánov. No nemohla veľa chleba piecť, lebo Nemecký oficer , ktorý sa pozýval na návštevu, by si všimol, že má iba dve malé deti a veľa pečie a varí. Keď prišiel, falošne sa usmieval a malú Julku si posadil na kolená a snažil sa s ňou nadviazať rozhovor. No mama Veronika vedela, že z malého dieťaťa sa dá všeličo vytiahnuť, lebo deti sú prostorek a pravdovravné. A tak Julke zakázala sa s oficerom rozprávať. Furt jej opakovala : „, keď pride vojak, nesmieš hovoriť koho máme !!!“ Nesmieš !! Lebo nám zoberú aj Cilku aj Berku , rozumieš? A Julka pritakala, že rozumie. Raz prišiel a zaliečal sa , ukazoval Julke čokoládu. No to cez vojnu bolo niečo ako poklad. Julka už už si skoro čokoládku zobrala, ale moja prababka, mojej babky mama Veronika stála pri šporáku a vtom momente strašne hlasno a hnusne zakašľala a otočila sa chrbtom . To Julku zastavilo , naplašila sa a nenačiahla ruku za čokoládou. Rozprával, pypytoval sa, vedel tieto vety po slovensky , no Julka bola vtedy najposlušnejšie dieťa. Nedostal z nej nič.Odišiel a čokoládu si vzal so sebou. Keby mal rada malé deti, tak jej ju nechá na stole. Po niekoľkých týždňoch Nemci odišli . Do dediny prišli partizáni. Prababka nahriala vody, aby sa mohli vykúpať, navarila slepačej polievky , síce so smútkom ,lebo už tých sliepok bolo máličko , cez vojnu sliepocky nevychovali malé kuriatka, nemali pokoja a tak bolo aj vajíčko vzácné. Julka, keď videla uniformu , bola ticho. Schovávala sa. Keď odišli partizáni , zanedlho bol koniec vojny. Obyvatelia obce sa snažili začať obnovovať zbombardované a zničené domy, Dievky sa vrátili domov. Najstaršia Marka sa veľmi netešila, vedela, že jej snúbenec je v koncentráku. Vrátil sa ako jeden z mála. No to už je ďalší príbeh.

Jožko sa dlho v noci budil a pýtal sa mamy Veroniky, či už nemusí ísť do tmy do chotára zaniest jedlo. Mama ho utišovala, nie Jožko, sestričky máš doma, už sa im nič nemôže stať. Tak plynul čas. Až niečo po roku k nim prišli rodina a priatelia , ako to býva zvykom, prihovárali sa Julke: „Ako sa máš? „, Tá však bola ticho. Raz ju mama vzala do mesta a vtedy sa jej Julka spýtala : „Kedy už môžem rozprávať? „, V tom sa mama Veronike vyjaviť všetky situácie s návštevou oficiera a spomenula si aj na čokoládu, ktorú musela Julka odmietnuť. Tak ju vzala do obchodu a kúpila jej veľkú čokoládu. Dala jej ju so slovami: „tu máš, táto je lepšia ako od toho nemčúra-vojaka !“ Keď babka Julka dospievala , spomínala si , že keď sa jej pypytoval, či k nim niekto chodí (myslel partizánov)hovorila: „, viete čo je to hrať blbú ? Všelijako sa vykrúcať a tváriť sa že nerozumiem? Už vojakov nechcem v živote ani vidieť !!!! No odriekaného najväčší krajec – o niekoľko rokov, keď bola slečna na vydaj –zahľadel sa do nej vojak základnej služby, môj pradedko.

Malý Jožko , keďže v noci chodil s proviantom, cez deň sa šupol do posteľe a zaspal. Zobudilo ho hrozné kričanie a hrmot. Vybehol na ulicu, V tom videl, ako do susedov oproti dopadla bomba. Zasušíťalo to a videl všeličo lietieť vysoko nad ohradu. Bomba dopadla pri orech, pod orechom bol otec so starším synom, zasiahlo ich. Mladá žena Tonka vybehla na dvor a keď videla kusy ľudských tiel ako visia na zčasti polámanom orechu , vedela, že to je jej muž a syn. Zaplakala, tíško, bolestne. Meravo stála . Jožkovi sa to javilo ako večnosť. Utekal za mamou, tá už išla Tonku ratovať. Keď bomby utíchli, dedinčania pomaly začali prichádzať k domu Tonky a zisťovali, čo sa stalo. Aj odvážni chlapi mali zly v očiach . Pomaly začali dávať roztrhané telá dolu zo stromu a uložili ich vedľa seba. Tonku s mladším synom zobrala prababka Veronika ku sebe domov prenocovať. Ráno , keď svitol nový deň, si všimli, že Tonka , ani nie 30 ročná žena s tmavými vlasmi má na hlave bielo. V tú noc jej vlasy obeleli.

76. ruží víťazstva nad fašizmom.

Môj otec Ján Pupák ,narodený 24.4.1903 , bol starostom v obci Hostie v rokoch 1943-1946.Počas týchto rokov ho nemeckí fašisti 4krát zobrali na nemecké komando do Nitry. Tam ho bili, týrali, aby prezradil miesto partizánskej jednotky . Ale otec bol taký statočný, že neprezradil nič. Domov sa vrátil asi po 10 dňoch, zničený, zbitý, nemohol ani ležať na chrbte a veľmi sa sťažoval na hlavu. Mama mu ošetrovala rany. Návrat domov mu vždy vybavil Jozef Vodráška z Topoľčianok , ktorý bol v tom čase s mojím otcom dobrý priateľ. Inak by ho gestapáci nikdy neprepustili. Gestapáci veľmi dobre vedeli, že k nám chodia partizáni. Preto začali slediť aj oni. Tretí krát keď prišiel gestapák k nám, vyhrážal sa, že celej dedine bude: tma. Moja mama to počula z vedľajšej izby, utekala to povedať do druhého domu a odtiaľ vyrozumeli partizánov. Tí hneď prišli a gestapáka zobrali so sebou. Gestapák 2krát zobral môjho otca na komando do Zl.Moraviec a bol tam zakaždým po jednom týždni. Otec prišiel domov zničený a dobitý. 15.januára 1945 nemeckí fašisti prepadli našu dedinu. Prvé ich kroky viedli k starostovi. Otca zobrali len v košeli aj napriek tomu , že bolo -20°C a viedli ho s rukami hore až za dedinu. Ale vtedy partizáni zastrelili nemeckého veliteľa a nemci otca zobrali do Nitry na nemecké komando. Boli to ťažké časy. Ja som mala vtedy iba 8 rokov a veľmi dobre sa na to všetko pamätám. Aj aj ako sme s mamou preskakovali cez okno a bosé utekali pred nemcami, lebo nás chceli celú rodinu postrieľať. Ja ako osemročná som robila partizánom spojku. Otec mi dal do vlasov pod šatku papier s odkazom kde sú nemci a čo robia. Buď som išla so sánkami akoby som sa išla sánkovať , alebo som išla zbierať halúzky na kúrenie. V horách v tom čase bola partizánska brigáda pod vedením kap. Sýkoru. Odkaz si zobrali a ja som šla domov. To sa opakovalo dennodenne. Moja rodina nemala pokoj ani cez deň, ani v noci. Cez deň chodili Nemeckí fašisti a vypytovali sa na partizánov. A v noci prišli partizáni, ktorým sme dávali jedlo. Po vojne v roku 1947 sa otec musel vzdať funkcie starostu, zo zdravotných dôvodov.

Z nemeckého väznenia mu zostali následky . Veľmi ho bolievala hlava. Na tieto následky v roku 1950 aj zomrel.

Príbeh pána Jána Pupáka, z obce Hostie , okr. Zl.Moravce, ktorý sa traduje v rodinách Krajčových, Pupákových a Horváthových pri rodinných stretnutiach a pri edukačných výletoch žiakov ZŠ po pamätných miestach svojej obce vyrozpráva pani Mária Horvátová rod. Pupáková žiakom ZŠ Hostie.

AUTOR: Júlia Ďuriačová, ZŠ Hostie

Žiakom ZŠ v obci Hostie v rámci edukačnej činnosti prednáša báseň a rozpráva o histórii pani Júlia Ďuriačová –autorka.

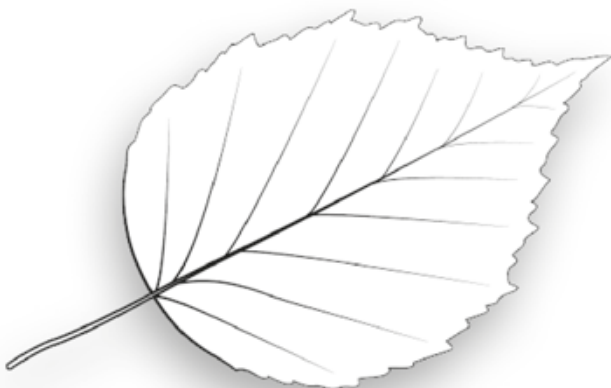
Odkaz na brezovom liste.

Zo smutnej brezy lístie padá
Na mohylu partizána.
Môjho brata.

V samom šírom poli, tá mohyla stojí.
Nikto k nej nechodí, len vetrík šveholí.
Ten ju ochraňuje, ten ju opatruje
a ten, kto tam leží, nikdy viac nevstane.

Leží tam drahý syn slovenskej matky,
Chrániac svoju vlasť. Nestretne sa s ňou.
Ani na okamih krátky.Zomrel rukou
nemeckého vojaka-esesáka.

Neplačte za mnou, modlite sa , spomínajte,
Mal som Vás všetkých rád.
Osud nám nedoprial spolu žiť.
Moje telo bude rodná slovenská zem kryť.

AUTOR: Autor básne je neznámy, vznikla v čase veľkého smútku občanov obce Hostie, krátko po vojne, po zastrelení Michala Jurku a Michala Olejára fašistami.

Smutné včasné ráno

15. január 1945

Z Topoľčianok cesta rovná
ktorá vedie do dedinky
Hostami je nazvaná.

Kolem Hostí krásne hory
a v horách ohník horí.
Kolo neho partizáni
Trasú sa tam od zimy.

Keď sa už dosť nazimili
do dedinky sa stiahli.
Nemci sa to dozvedeli
cestu im zastavili.

Pätnásteho januára zavčas
rána veľký ruch
Každý kričí :
„Nemci idú !“
A všetci sa strachujú.

Strachujú sa a boja sa
utekajú do hory.
Deti plačú , nariekajú
a trasú sa od zimy.

Mamka chráni svojho synka,
chráni si ho na hrudi.
Neplač moje dieťa drahé,
nás už nik nerozlúči.

Strely frčia, mihajú sa
a ľudia utekajú.
V blízkej hore, tam v Kráľovom
tam ochranu hľadajú.

Chudák Jurko dobrý vojak
utekal cez dedinu.
Okupanti ho chytili,
Viedli ho za dedinu.

Strelili mu do zátylku,
občan Ondrej padá s ním.
Nemci kričia, radujú sa,
Tento boj sme vyhrali.

Mŕtve telá na zem padli,
Krv sfarbila biely sneh.
Smutný deň pre Hostňanov
Slzy v očiach im vidieť.

Spomienky na 15. január 1945 pani Margity Vidovej

V tento deň som zbadala, že ľudia z dediny hromadne utekajú hornou cestou, smer na Kopanicu, aj dolnou, smerom Karlova dolina. Išli pešo, aj na vozoch. Po zistení, že idú nemci, som svoju svokru, aj svojich dvoch synov odzprevadila do pivnice a hodila som za nimi aj periny. Bola som doma sama bez manžela, ktorý dostal povolávací rozkaz a bol narukovaný do B. Bystrice. Prišla sa k nám schovať aj suseda Júlia Škulová s deťmi. Nemci prichádzali a kričali, aby som prišla k nim. Stáli na rázcestí cesty na kopanicu a do doliny, chceli vedieť, ktorá cesta vedie na Skýcov. Ako sa tak rozčuľoval skríkol a padol zasiahnutý guľkou. Vtedy slovensky hovoriaci vojak mi povedal, aby som bežala do krytu. Bola som už na chodbe/gáňku/, keď som zbadala chumel vojakov, ako niekoho vlečú. Spoznala som Ondreja Pupáka a ešte jedného muža, ktorého som nepoznala. Kričala som: „nestriefajte, veď sú to naši ľudia! „Nato sa jeden otočil a skríkol: „babo do krytu! „Vystelil do vzduchu, ja som sa zľakla a padla som do pivnice. Po čase, keď strelba utíchla som vyšla von či niekto nepotrebuje pomoc.. Na ceste, za naším pozemkom, konča Ďuriačových záhrady, našla som mŕtveho mladého muža, mal okolo seba rozhádzané doklady, ktoré som pozbierala, a vložila do vnútorného vrečka kabáta. Bol to Michal Jurko. Ondrej Pupák tam už nebol, ako mi po vojne povedal, preplazil sa poza náš dom až pri hospodársku budovu / pajtu /, kde mu poskytl pomoc. O tomto rozprával Peter Magušin –Haluzou. Mal šťastie, že prežil a tank, ktorý sa vracal naspäť do dediny ho obišiel.

Po vojne sme sa starali aj so susedou Jolanou Gajdošovou o hrob Michala Jurka a Michala Olejára až kým sa neurobil pomník a nedali sa platne.

Môj manžel sa vrátil z vojny ako posledný, už sme ani nedúfali. Ako rozprával, keď vypuklo povstanie, vojaci sa pridali k partizánom, utekali do hôr. On bol vo výstrojnom sklade, utekali ako poslední a nemci ich chytili pri Troch Duboch. Dostal sa do Nemecka, do zajateckého tábora v Brémach. Vybrali z nich obuvníkov, aby opravovali nemcom obuv. Pri oslobodzovaní nemci likvidovali zajatcov, ale mali šťastie, že ruská zajatkyňa, ktorá im nosila ješť, ich na to upozornila. Nemec, keď vošiel, že ich postrieľa, zbadal, že jeden chýba, ten stál za dverami s kusom železa, že udrie, keď začne nemec strieľať. Nemec vycúval a nechal otvorené dvere. Dlho sa báli ísť von, až keď prišli oslobodzujúce vojská, vyšli von, boli veľmi slabí. Domov sa vrátil neskoro a už nikdy nebol celkom zdravý, jeho srdce dotrklo keď mal len 56 rokov. Syn, ktorý mal v čase vojny len 7 rokov, zomrel ako 22 ročný. Lekári hovorili, že ochorenie, ktorým trpel, vzniklo zo strachu, ktorý zažil počas vojny.

Tento príbeh rozprávala pani Mária Vidová pri driapaní peria v obci Hostie okr. Zl.Moravce. Vtedy sa príbehy zo života aj o vojne rozprávali a zachytila ich dcéra pani Vlasta Čížmáriková, rod. Vodová, ktorá ho teraz rozpráva žiakom ZŠ na edukačných stretnutiach o pamätných miestach obce .

Slovenský hrdina Jozef GABČÍK na veľkej skalke

Kto bol Jozef Gabčík

Generálmajor Jozef GABČÍK (* 1912 Poluvsie, okr. Žilina —† 1942 chrám sv. Cyrila a Metoda v Prahe) bol slovenský vojak pôsobiaci v exilovej československej armáde.

Aktívne sa zúčastnil operácie Anthropoid vojenského útoku (nesprávne atentátu) na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha

V roku 1932 nastúpil na základnú vojenskú službu (peší pluk 14 v Košiciach). Dosiahol hodnosť desiatnika a po skončení prezenčnej služby v roku 1934 pokračoval na vlastnú žiadosť ako ďalej slúžiaci poddôstojník čatár.

V roku 1937 nastúpil do zamestnania do chemickej továrne v Žiline. Tu utrpel pracovný úraz, keď sa nadýchal bojových plynov.

Jozef Gabčík na Veľkej Skalke

Po vyliečení J. Gabčíka preložili do vojenského skladu na Veľkej Skalke.

Tunajší sklad tvorí niekoľko dlhých komôr a vybudovali ho rozšírením krasových jaskýň v období I. Československej republiky; boli v ňom uložené bojové otravné plyny (napr. yperit).

Na konci šesťdesiatych rokov minulého storočia objekt prevzala Sovietska armáda, ktorá ho využívala do roku 1989. Po Nežnej revolúcii areál prešiel do súkromných rúk a skladovalo sa tu ovocie a zelenina. Dnes je tento priestor opustený a chátra.

Po vzniku I. Slovenskej republiky mal sklad bojových plynov pripadnúť nemeckej armáde. J. Gabčík s tým nesúhlasil a krátko pred prevzatím skladu Nemcami poškodil zásobníky bojových plynov. Pred hroziacim zatknutím na začiatku júna 1939 ušiel ilegálne do Poľska.

*Pohľad na bývalý vojenský sklad na Veľkej Skalke
Vstup do komôr vojenského skladu*

*Pohľad na bývalý vojenský sklad na Veľkej
Skalke Vstup do komôr vojenského skladu*

Jozef Gabčík a operácia Anthropoid

Od roku 1940 sa J. Gabčík nachádzal vo Veľkej Británii ako príslušník česko slovenského vojska. V roku 1941 ho povýšili na rotmajstra. Bol zaradený do výcviku pre plnenie úloh zvláštneho určenia; mal vykonávať špionáž a sabotáže na nepriateľskom území.

J. Gabčíka koncom roku 1941 vysadili z lietadla nad územím Protektorátu Čechy a Morava. Jeho úlohou bolo (spolu s ďalšími čs. vojakmi) vykonať operáciu Anthropoid vojenský útok (nesprávne atentát) na zastupujúceho ríšskeho protektora Reinharda Heydricha

Útok uskutočnil Gabčík, ale jeho samopal Sten sa zasekol. Úspešný bol až Gabčíkov kolega Jan Kubiš, ktorý na Heydrichov automobil (Mercedes Benz 320) hodil upravený granát. Pri jeho explózii bol R. Heydrich vážne zranený a svojim zraneniam neskôr podľahol. Ako akt pomsty nacisti zničili dediny Lidice a Ležáky (obyvateľov zavraždili alebo odvliekli do koncentračných táborov; niektoré deti boli odoslané do Nemecka na ponemčenie).

Po útoku sa J. Gabčík spolu ďalšími čs. parašutistami ukrýval v chráme sv. Cyrila a Metoda v Prahe. Ich úkryt však vypátralo Gestapo (zrada K. Čurdu , jedného z parašutistov).

J. Gabčík spoločne so svojimi druhmi bojoval v chráme niekoľko hodín. Niektorí z nich padli v boji, ostatní (vrátane J. Gabčíka) spáchali samovraždu, aby sa vyhli zajatiu.

*Heydrichov
Mercedes Benz
320 po útoku*

R. Heydrich

DONOVAL, Ivan. Trenčín Bunker Velka Skalka . https://www.youtube.com/watch?v=BR4RZriK5Z4&list=PL17ZwdGBtodd18pDm48kMNzcuyc05FhuNpdrMerVO5ZwzPPgdn4jUwVcJE1ZvWET5uBSRWt4vQZAgTJucoTqqXjS3CfNDSuuf31e0tVHC7i-PIMkLcIiNsKIOYKyfKmkav36F3V6ZNgbcxgMCRw8_N2IkgOxwdZmAWjoEChc/SSR.T.Heydrich.jpg?format=500w (16. 5. 2021).

https://images.squarespace.com/content/v1/59c1333151a584afe6add9/1506538868518_G7F0H7RF8BX9ZDMSTA4/ke17ZwdGBtodd18pDm48kMNzcuyc05FhuNpdrMerVO5ZwzPPgdn4jUwVcJE1ZvWET5uBSRWt4vQZAgTJucoTqqXjS3CfNDSuuf31e0tVHC7i-PIMkLcIiNsKIOYKyfKmkav36F3V6ZNgbcxgMCRw8_N2IkgOxwdZmAWjoEChc/SSR.T.Heydrich.jpg?format=500w (16. 5. 2021).

ŠUSTEK, Vojtěch . Atentát na Reinharda Heydricha a druhé stanné právo na území tzv.protektorátu Čechy a Morava . Edice historických dokumentů , sv. 1. Praha :Scriptorium , 2013. 1 083

Wikipédia Slobodná encyklopédia (heslo: Jozef Gabčík). https://sk.wikipedia.org/wiki/Jozef_Gab%C4%8D%ADk (16. 5. 2021).

Antisemitská lož a propaganda

Antisemitizmus na stránkach slovenskej dbovej tlače v rokoch 1938 – 1945

Volám sa Alexandra Špaková. Mám 18 rokov. Pochádzam z Lendaku a momentálne navštevujem tretí ročník SOŠ hotelovej v Hornom Smokovci, odbor hotelová akadémia. Hoci dejepis práve nemám, vedomosti zaoberajúce sa problematikou o holokauste (šoa), som získala na základnej škole vďaka pani Mgr. Ľudmile Glodžákovej a veľa som sa dočítala aj na internete, či v rôznych knihách. Navštívila som aj koncentračné tábory v Poľsku – Auschwitz a Birkenau. Rôzne archívne pramene a odbornú literatúru som dostala aj od pána učiteľa Mgr. Vladimíra Andráša, ktorý vyučuje na našej škole. V neposlednom rade som sa osobne stretla s pani Juditou Prokopyovou, ktorá mi vyrozprávala svoj príbeh a mala som česť písať o nej pred dvomi rokmi.

Tohtoročná téma sa nesie v duchu antisemitskej propagandy v dobovej tlači v rokoch 1938 – 1945. Tak som mala možnosť opäť si uvedomiť, akú silu mali médiá v minulosti a majú ju vlastne aj dnes. Eduard Nižňanský konštatuje, že dodnes nie je ucelený výskum antisemitskej propagandy práve z obdobia vojnovkej slovenskej republiky. Dnešným trendom nie sú tlačené noviny, ale skôr tie virtuálne, ktoré sa šíria internetom nesku- točnou rýchlosťou. Majú zväčša podobný výsledok. Zasiatie strachu v ľuďoch, šírenie zla a to ani nehovorím o hoaxoch.

Ak listujeme stránky dobovej tlače z rokov 1938 – 1945, je nepopierateľné, že anti- semitizmus bol vtedy témou číslo jedna. Protižidovská propaganda mala dvojaký účinok. Na jednej strane budovala v roduverných Slovákov pevné sebavedomie, na strane druhej však zasievala strach, šírla zlo, no najmä nenávisť, ktorá viedla ku genocíde miliónov európskych Židov počas druhej svetovej vojny.

Áká bola protižidovská propaganda v dobovej tlači z rokov 1938 – 1945? Keď som si prečítala niektoré autentické články, presvedčila som sa o tom, že táto propaganda vo veľkom ovplyvňovala majoritných Slovákov vo vzťahu k židovskému obyvateľstvu. Dokonca bol zriadený aj Úrad propagandy, ktorého šéfom bol Imrich Kružliak. Protižidovskú tematiku vo svojich článkoch propagovali najmä Ľudové noviny, Gardista, Slovák ale aj humoristické noviny s ka- rikatúrami Kocúr, či regionálna tlač. Nesmieme zabudnúť, že prvky antisemitskej propagandy boli pozorovateľné aj vo vystúpeniach oficiálnych predstaviteľov štátu A. Macha, V. Tuku, či samotného prezidenta J. Tisa.

NIŽŇANSKÝ, E. Politika antisemitizmu a holokaust na Slovensku v rokoch 1938 – 1945. Múzeum SNP : Banská Bystrica, 2016, s. 119.

Táto propaganda bola krutá a mala rôzne roviny. Kresťanská rovina antisemitskej pro- pagandy apelovala na iné náboženstvo a vytvárala predsudky voči židovstvu. Veď to boli Židia,

ktorí nám ukrižovali Krista. I v dnešnej dobe si môžeme všímať predsudky najmä voči moslimskej viere. Národno – jazyková rovina propagandy poukazovala na inú národnosť či reč židovského obyvateľstva. Netreba však zabúdať, že Spiš bol oddávna trojjazyčný a to bez rozdielu národnosti či náboženstva. V súčasnosti môžeme pozorovať takúto propagandu najmä voči rómskej komunite. Sociálne – hospodárska rovina propagandy tvrdila, že Židia nám kazia ekonomiku. Tu možno spomenúť vyhlásenie A. Macha: *“...dnes môžeme židovstvo úplne vylúčiť zo slovenského života a nenastane pritom ani najmenšia porucha, ba naopak, ešte sa očistí ovzdušie, odstránia sa hlavné príčiny zvyškov korupcie a korupčných metód, a teda úplne odstránenie Židov, nielen že nebude škodiť, ale bude priam osožiť hospodárskemu vývoju i všetkým odvetviám národného života...”*

V propagande bola však najsilnejším prvkom hospodárska rovina, pretože Židia vlastnili obchody, veľké firmy a pracovali s financiami. Tu ale treba zobrať do úvahy jeden dôležitý fakt. Keďže nemohli vlastniť pôdu, pochopiteľne sa nemohli venovať poľnohospodárstvu. Preto sa venovali rôznym iným povolaniam. Tak mnohí z nich boli obchodníci, krčmári, správcovia, klenotníci, lekári či právnici. Tí, ktorí im nedali inú možnosť zarobiť si na živobitie, ich za to teraz odsudzovali. Aké pokrytectvo. Keďže si aj Židia vlastnou prácou nadobudli majetok, prišli arizácie a arizátori. Arizácia bol nútený prevod majetku Židov na nežidov. Arizátori boli ľudia, nežidia, ktorí preberali a spravovali skonfiškovaný židovský majetok. Samozrejme toto všetko sa dialo v rámci vtedy vydaných zákonov. Zvyšný drobný majetok po deportovaných rodinách išiel častokrát i do dražby a zo získaných financií sa platilo za deportáciu ďalších Židov a za záruku, že sa už nikto nikdy nevráti.

Z rôznych článkov dobovej tlače som vycítila, ako vytvárala propaganda v novinách veľmi vhodné podmienky k nenávisti a prenasledovaniu židovského obyvateľstva, ich zákonné okrádanie a nakoniec aj samotné legálne vyvražďovanie. Židia boli atakovaní z každej strany. A tí nežidia, ktorí to odsudzovali boli mnohokrát zahnaní do kúta rôznymi vyhrážkami, či neskôr aj začatím rovnakého správania sa voči nim.

Je smutné, že predstavitelia štátu, ktorí by mali brať rovnaký ohľad na všetkých bez rozdielu a zveľaďovať spoločne nadobudnuté hodnoty, mali na svedomí korupciu, nenávisť, nespravodlivosť a vyvražďovanie. Podobný trend, i keď nie v takom merítku, môžeme pozorovať vlastne aj v našej dnešnej spoločnosti. To však súčasných zodpovedných predstaviteľov štátu neospravedlňuje.

V čase týchto nechutných mašinérií žilo a zomieralo mnoho ľudí. Druhá svetová vojna má na svedomí 72 miliónov životov. Našťastie sa našli aj takí, ktorí ešte stihli svoje príbehy niekomu vyrozprávať a tak máme nepopierateľné dôkazy o tom, čo sa vlastne naozaj stalo a aký vplyv mala dobová propaganda na konkrétne ľudské osudy. Medzi ne patrí aj Veronika Poláková (Lonská), rod. Gärtnerová. Pri jej príbehu si môžeme dnes už smelo položiť otázku, či vyhrá propaganda antisemitizmu pretlačovaná na každej stránke vtedajších propagandistických novín, alebo ju porazia protifašistické letáky vyrábané protizákonne v izbe jedného malého, nenápadného popradského bytu?

Moje meno je Veronika Gärtnerová. Stala som sa dcérou Dezidera Gärtnera (*20. máj 1898, Spišská Belá) a Oľgy rodenej Neuovej (*22. apríl 1907, Ružomberok). Moji rodičia sa zosobášili 28. novembra v roku 1928 a ja, plod ich lásky, som sa narodila pod majestátnymi Tatrami v meste Poprad 14. júla 1930. Tohto roku by som spolu s mojimi rovesníkmi z detstva Dudkou a Majou oslávila svoje deväťdesiateprvé narodeniny.

Môj otec po absolvovaní Obchodnej akadémie v Kežmarku nastúpil 15. februára 1917 pracovať ako úradník na popradskú púľ firmu J. Ph. Glesinger. Moja mama nemala ľahký život. Už od svojho ôsmeho roku života, keď jej umrela mama, bola sirotou, a tak sa o ňu starali tety, až kým sa nevydala. Bývali sme v Poprade v malom byte na Rázusovej ulici č. 8. V období

pred vojnou sme boli jednou z mnohých obyčajných popradských židovských rodín a so svojimi susedmi sme mali vždy dobré vzťahy. Moji rodičia ma milovali. Bola som ich malým čiernoookým dievčatom s krásnymi zapletenými vrkočmi, ktoré zdobili môj chrbát alebo ramená. Rodičia do mňa vkladali všetky svoje sny a nádeje. Mama sa mi snažila vynahradiť všetko to, o čo sama ako dieťa prišla. Otec bol často v práci, keďže ako úradník zastával dôležitú funkciu a v Poprade mal mnoho priateľov. Mama ma vychovávala najmä k úcte a tolerancii voči iným ľuďom, bez ohľadu na pôvod, náboženstvo či národnosť. V Poprade sme si to ani neuvedomovali, pretože tu odjakživa popri sebe žili Slováci, Nemci, Maďari, Česi a samozrejme aj Židia. My sme však do synagógy nikdy nechodili a náboženské zvyky sa u nás doma nedodržiavali. Od rodičov som sa naučila po maďarsky a po nemecky, čo som neskôr v dospelosti aj prakticky využila.

V roku 1936 ma rodičia zapísali do Židovskej ľudovej školy v Poprade, kde som si našla nových kamarátov. I keď bol už Adolf Hitler v Nemecku pri moci, predsa som si užívala bezstarostné detstvo. Mojimi dobrými kamarátkami zo školy sú Maja Spitzerová, Dudka Lichtensteino­vá a Katka Pártošová. Vždy sme sa stretli u niektorej doma a najradšej sme sa hrali s bábikami. U nás sme sa však hrali najmenej, keďže náš byt bol najmenší.

Keď som mala deväť rokov, vážne som ochorela a skoro rok som bola pripútaná na lôžko. Bolo to hrozné. Mama sa však o mňa s láskou starala a bola by mi zniesla aj modré z neba, len aby som čím skôr vyzdravela. I keď som to ešte nevnímala, za oknami nášho bytu už zúrila vojna. Rodičia mi však zatiaľ nič nepovedali. Raz som začula, ako sa v kuchyni ticho zhovárajú. Otec niečo vravel, že v novinách sú voči nám samé útoky. Postupne som si začala uvedomovať, že svet okolo mňa sa zmenil. Zvláštne, ako ľudia dokážu nenávidieť jeden druhého len preto, že sme neboli kresťania, ale Židia. Vytýkajú nám inú národnosť, lebo ovládame maďarčinu a nemčinu. Ale veď aj iní naši známi, ktorí nie sú Židia, sa zhovárajú týmito jazykmi. Okrem toho som sa naučila od mojej vychovávateľky aj anglicky. Svojimi pohľadmi nám dávajú najavo, že sme iná rasa, podradná. Vplývame negatívne na hospodárstvo i politiku. Začíname byť nechcení. Zavadzíme a sme nazvyš. V mojej detskej mysli nedokážem pochopiť, prečo nami tak opovrhujú. Môj otec sa predsa poctivou prácou snaží uživiť našu rodinu tak, ako to robí každý iný otec. V čom je teda problém?

Chválabohu sa moje zdravie zlepšilo, a tak v školskom roku 1941/42 nastupujem k rehoľným sestričkám do rímsko-katolíckej meštianskej školy v Spišskej Soboti. "Zdravie" tlačie sa však nezlepšilo. V roku 1942 začínajú deportácie. Aj z Popradu. Najprv odvádzajú mladé dievčatá a chlapcov, potom miznú celé rodiny a ja neviem, čo sa s tými ľuďmi deje. V novinách síce píšú, že odchádzajú za prácou, keďže doteraz poctivo nepracovali a na Slovákoch sa len priživovali a tiež aj to, že rodiny ostanú spolu. Nemám však istotu, či môžem týmto informáciám veriť, ak nemám žiaden dôkaz.

Nezmyselné zákony nás tlačia kdesi do kúta. Vrámci arizácie mnohí naši známi prišli o celý svoj, niekedy skromný majetok. Môj otec robí všetko čo môže, len aby zachránil rodinu. Chodí, dopytuje sa, prosí, oroduje, píše na rôzne úrady a vybavuje. Sme prenasledovaní z rasových dôvodov. V novinách sme hnusnými karikatúrami vykresľovaní ako strašidlá. Paraziti, ktorých sa je potrebné zbaviť. Až neskôr po vojne som sa dozvedela, že otcovi zahynuli rodičia a piati súrodenci v koncentračných táboroch a aj to, že zastrelili starého otca z maminej strany spolu so synom v Budapešti pri Dunaji. Každý deň sa bojíme o svoje životy. V apríli 1942 otcovi konečne prišiel z ministerstva vnútra nejaký dôležitý papier, ktorý ho určil za "hospodársky dôležitého Žida". Bol totiž odborníkom v drevárskom priemysle, ktorý cez vojnu zohrával strategickú úlohu. Táto výnimka sa vzťahovala aj na jeho rodičov – Filipa a Vilmu Gärtnerových, moju mamu a mňa. Na základe toho dostal otec v rámci svojej práce opäť povolenie cestovať. Otec chcel mať ešte istotu, a tak sme spolu vycestovali do obce Vernár, kde nás 8. júla 1942 pokrstil grécko-katolícky pán farár Pavol Spišák. V mojich očiach to bol naozaj odvážny človek.

Druhým hrdinom, ktorého som vnímala, bol Ernest Lonský, ktorý k nám prišiel bývať ešte v roku 1941. Bol dobrým priateľom mojich rodičov. Veľmi aktívne vyvíjal činnosť v protifašistickom odboji. Vyrábал u nás protifašistické letáky, ktoré potom otec so svojim kolegom Rudolfom Božekom rozširovali ďalej na píle medzi robotníkmi. V roku 1942 vychádzali jedenkrát mesačne, od roku 1943 do 28. augusta 1944 dokonca jedenkrát týždenne. Schádzala sa u nás aj ilegálna odbojová bunka. Moja mama strážila prednú bránu domu, aby chlapov v prípade nebezpečenstva včas varovala a mohli újsť cez zadnú bránu, ktorú nechala vždy otvorenú.

V školskom roku 1942/43 som chodila do druhej triedy meštianskej školy v Spišskej Sobotě. Denne som prechádzala popri kasárňach, kde sústreďovali ľudí pred transportom. Preťieklo tam množstvo sáz nevinných ľudí, ktorých brali iba za prácou, z ktorej sa už, žiaľ, nikdy nevrátili. Na tie scény s pohľadom smerujúcim za ostnatý drôt sa zabudnúť jednoducho nedá.

I keď sme sami potrebovali pomoc, svojim priateľom z ilegálneho odbojového hnutia pomáhal aj môj otec. Na jeseň v roku 1943 zatkli Jozefa Kunerta pre ilegálnu činnosť. Preto otec mesiac finančne podporoval jeho rodinu. Nakoniec sa mu podarilo zamestnať ešte maloletého syna pána Kunerta. Za svoju prácu dostával plat, ako jeho otec. Tak rodinu finančne zabezpečil. Otec pomáhal aj Rudolfovi Heringovi, ktorému najmä v zimných mesiacoch zabezpečil palivo na kúrenie.

Prišiel august roku 1944, keď vypuklo Slovenské národné povstanie. My sme museli z nášho bytu utiecť s najnutnejšími vecami, ktoré sa nám zmestili do batohu na chrbte. Celú noc sme kamsi pochodovali. Mama prechladla a dostala horúčku. Vtedy som sa o ňu veľmi bála. Otec nám vysvetlil, že ideme do obce Kubachy (Spišské Bystré), kde má svojich spolupracovníkov, ktorým dôveruje. Ľudia v dedine sa nás však báli ukrývať a tak sme museli utiecť ďalej smerom do hôr, aby nás niekto neudal. Došli sme až k malej chatke, kde bolo veľa partizánov. Tí nás prichýlili na niekoľko dní. Keďže sa však približoval front, utekali sme ďalej. Popritom sme sa ukrývali v horách v rôznych bunkroch pri Brezne, Banskej Bystrici a nakoniec v Bielom potoku pri Ružomberku.

Mama bola stále chorá a ja som mala o ňu čoraz väčší strach. Otec rozhodol, že pôjdeme do Smižian pri Spišskej Novej Vsi, kde má tiež zamestnancov. V Ružomberku sme prišli takmer o holý život. Keď sme nastúpili do vlaku, prichytil nás gestapák. Mala som vtedy pocit, že nás vypočúva celú večnosť a odbila naša posledná hodina. Dodnes neviem prečo, ale nakoniec nás pustil. Tak sme mohli pokračovať v naplánovanej ceste.

V Smižanoch sme dorazili k Ondrejovi Dugasovi, ktorého jednoizbová drevenica stála uprostred areálu píly. Bola som šťastná, že si po úmornej ceste konečne vydýchame a veľmi som dúfala, že mojej mame konečne niekto pomôže. Boli sme u neho niekoľko mesiacov. Keďže bola veľká zima, tak sme boli všetci traja cez deň ukrytí v posteli, aby sa nemuselo kúriť. Dym by nás bol totiž prezradil, lebo predtým sa cez deň z tohto komína vraj nikdy nedymilo. Jedla bolo poskromne, aby pán Dugas nebol nápadný, že nakupuje viac ako inokedy. Konečne, keď nastal večer, sme sa mohli aspoň na chvíľu vystrieť a ísť sa zohriať do príjemne vykúrenej kuchyne. Otec každý deň platil pánovi Dugasovi za náš pobyt i jedlo. Bolo to veľmi stresujúce obdobie a navyše sa aj otcovi pohoršilo zdravie, nakoľko mal chronickú bronchitídu.

Blížili sa Vianoce roku 1944. Pán Dugas nás varoval, že v dedine sa pohybujú gestapáci, ktorí hľadajú ukrytých Židov. Pán Dugas však vedel o jednom bunkri hlboko v lesoch Slovenského raja, kde sa ukrývali viaceré židovské rodiny. A tak sme sa vydali na ďalšiu cestu do neznáma. Vonku bola strašná zima, no na sebe sme mali len ľahké oblečenie. Mala som tak premrznuté topánky, že mi ich museli rozstrihnúť, aby som ich mohla vyzuť. Po namáhavej ceste sme konečne uzimení a unavení dorazili k cieľu. Nechceli nás však prijať, lebo ich tam beztak bolo už veľa a jedla je málo. Otec ich však presvedčil, že máme pre seba jedlo a ponúkol, že budeme v noci bdieť a strážiť vonku. Naše posledné ukrývanie sa trvalo našťastie len pár týž-

dňov. Po prechode frontu sme sa koncom studeného januára roku 1945 vrátili konečne domov, síce do vykradnutého bytu, ale ostalo nám to najvzácnejšie. Život a sloboda.

Hneď po vojne si naša rodina zmenila priezvisko na Lonský. Moji rodičia urobili toto rozhodnutie na počesť nášho rodinného známeho, Ernesta Lonského, ktorý bol ako partizán počas bojov v Slovenskom národnom povstaní ťažko ranený. Oslobodenia sa, žiaľ, nedožil, pretože následkom zranení zomrel ešte v septembri roku 1944.

Životný príbeh Veroniky Lonskej pokračoval ďalej aj po vojne, keď prežívala chvíle radostné, ale aj tie bolestivé. Vojna v nej však zanechala hlboké rany, ktoré si so sebou niesla až do konca svojho života. Spomínala, že po skončení ukrývania sa, mala dlhšiu dobu problém, keď nemohla hovoriť. Počas neustáleho ukrývania sa totiž medzi sebou nerozprávali vôbec, aby sa neprezradili. Náhodou by ich bol niekto začul a udal. Žiť denno-denne v strachu o svoj život počas tak dlhej doby, ako trvala vojna, psychicky poznačí každého človeka.

Napriek tomu si vedela vychutnať príjemné chvíle života. Milovala vážnu hudbu, ktorá dokázala oslobodiť jej myseľ. Rada chodievala na koncerty a operné predstavenia nie len v Bratislave ale aj do blízkej Budapešti. Jej manžel Dr. Pavol Polák bol významným slovenským muzikológom a jej druhý partner, Alexander Farkas, ktorého volala Šaci, účinkoval v Slovenskej filharmónii ako huslista.

I keď Veronika nemá potomkov, svoj príbeh vyrozprávala a odovzdala príbuznému Igorovi Zelinovi, ktorému patrí poďakovanie za poskytnutie vzácných rodinných dokumentov, fotografií, no najmä spomienok na Veroniku a jej rodičov. Kniha Života Veroniky sa uzavrela 30. septembra 2015 a svoj večný pokoj – Šalom našla v Bratislave na ortodoxnom cintoríne, kde sú uložené jej pozostatky. I keď som nemala možnosť poznať ju osobne a stretnúť sa s ňou, jej príbeh s dôležitým odkazom budem rozprávať ďalej svojim spolužiakom. Takýmto spôsobom bude Veronika medzi nami stále živá.

Čo dodať na záver? Ernest Lonský vyrábal v byte Veronikinho otca protifašistické letáky v množstve, ktoré bolo omnoho menšie, ako články vydávané dennodenne v dobovej tlači. Tie potom ďalej distribuovali medzi priateľmi a známymi. A nakoniec sa predsa dočkali víťazstva.

V novinách útočili na nevinných a bezbranných ľudí. Použili klamstvá a hrozby, aby zmanipulovali obyvateľov. Dobová tlač vykreslila našich židovských susedov ako "hospodárske krysy", ktoré sú zodpovedné za všetko zlo v spoločnosti. Štát vytvoril súbor zákonov, ktoré smerovali k deportáciám a konečnému riešeniu židovskej otázky aj na Slovensku. Všetko sa to začalo nevinne.

Jeden povedal druhému, aby nás nenávidel a to sa začalo šíriť ako mor. To by nič neznamenalo, ak by ľudia naozaj nezačali veriť, že my sme príčinou všetkého zla, ktoré ich postretlo. Ľudia, ktorí trpia a hľadajú svetlo, uveria aj tomu falošnému. Média vytvárali podmienky pre naše prenasledovanie, okrádanie, ponižovanie, vyvražďovanie a to všetko v rámci zákona. Tlač ľudí masírovala klamlivými informáciami o tom, ako to prospeje každému vernému Slovákov. Informovala o tom, že sa s nami nič nedeje. Vraj ideme len pracovať a rodiny budú spolu. Kým jedni uverili klamstvu, tí druhí zomierali.

Našli sa však aj malé svetielka nádeje a jedným z nich bol práve Ernest Lonský. Menil svet síce v malom, ale sila jeho presvedčenia bola veľká. Veril, že raz dokáže vyniesť pravdu na povrch. Tak na strane nacistov ostali len tí, ktorých za to platili. Zabíjali, lebo to bola ich povinnosť. Na strane druhej ostali verní, ktorí verili v spravodlivosť. Zmohli sa na Povstanie, ktoré hoci prinieslo so sebou neopísateľné škody na životoch, no i tak to stálo za to. Vďaka tomu sme teraz aj my slobodní. I keď si to možno už vôbec neuvedomujeme.

A prečo sa vôbec oplatí nad tým všetkým ešte aj dnes uvažovať? V súčasnosti majú masmédiá, či už tlačené alebo virtuálne, veľkú moc. Neraz šíria klamstvá, hoaxy, rozširujú medzi ľuďmi nenávisť, zlo a strach. Porozmýšľajme nad tým, koľkokrát sme uverili nejakému drastické-

mu príbehu. Koľkokrát z toho bol tento príbeh podložený skutočnými dôkazmi a doplnený len fotomontážou či podplatenými svedkami? Dávajme pozor na to, čomu uveríme. Nezabudnime na slová J. K. Rowlinga, ktorý hovorí, že: *“...dôležitá je sila presvedčenia a nie množstvo vyznávačov.”* I keby sme šli sami, veriaci v pravdu proti desiatkam, ktorí veria klamstvu, vyhráme.

Nedá mi, aby som na záver svojej úvahy ešte nedoplnila autentické spomienky na Veroniku a jej rodičov očami uja Miša, tety Dudky a Maji, ako si na ňu pamätajú z obdobia ešte pred vojny, počas nej a po nej.

Michal Lukáč

Na Gärtnerových si pamätám. Veronikin otec sa volal Dežko Gärtner. Jej mama, pani Gärtnerová sa stala známou vďaka jednej veselej príhode. V nejednej židovskej rodine sa zvykol variť šolet – tradičné židovské jedlo. V Poprade sa zvykol zaniest k pánovi Weissovi, ktorý bol pekárom a na tepelnú úpravu šoletu mal výbornú pec. Na to, aby sa uvaril, potreboval dlhé hodiny a tak ho ľudia zvykli doniesť ku Weissovi do pekárne na noc. Keď ho ráno vybrali, tak bol hotový. Do svojho šoletu však pani Gärtnerová pridala bravčové mäso. To bol veľký prehrešok, keďže bravčové mäso v židovskej kuchyni nie je kóšer. Nakoniec musel prísť do pekárne až rabín, aby ju nanovo vysvätil. Bol pri tom veľký cirkus. My sme však z toho mali zábavu. Gärtnerovci sa tiež ukrývali, ale neviem kde. Oni mali jedného dobrého priateľa, stavbára vo firme u Hitsa, ktorý sa volal Ernest Lonský. A on ich zrejme niekde ukryl. Kde, to ja už neviem. Oni si po vojne po ňom zmenili aj meno. Paradoxne Lonského zabili Nemci za Povstania. Lonský padol a oni sa zachránili. Bol to veľký fešák a bol u nich trvale. Pomohol ich ukryť, lebo kto sa neukryl, ten zahynul.

Spolužiačka Maja

S Veronikou sme chodili spolu tri roky do Židovskej ľudovej školy v Poprade. Boli to školské roky 1936/37, 1937/38, 1938/39. Potom sme sa ešte stretli v Rímskokatolíckej meštianskej škole v Spišskej Sobotě, kde sme chodili spolu dva roky, do I. a II. triedy. Boli to školské roky 1941/42 a 1942/43 a vlastne tie najhoršie roky, keďže v roku 1942 odchádzali z Popradu transporty. Do školy sme z Popradu denne chodievali peši okolo bývalých kasární, kde sústreďovali ľudí a odtiaľ brali do transportov.

V meštianke nás vyučovali rehoľné sestry rádu Božského srdca. Riaditeľkou bola Sestra Gabriela. Sestra Konstancia nás učila ručné práce, Sestra Vojtecha slovenský jazyk, Sestra Hildegarda počty a Sestra Eliška náboženstvo. Boli to úžasné ženy, ktoré sa nám venovali celým srdcom. Keď sme niečomu nechápali, snažili sa nám učivo vysvetliť. Raz som ochorela a vymeškala som látku, ktorá sa týkala percent a trojčlenky. Tak Sestra Hildegarda ostala so mnou a po vyučovaní mi to učivo vysvetlila. Pamätám si, ako s nami sestričky nacvičovali divadelnú hru. Bolo to v tých najhorších rokoch. V Poprade sa práve stavala konkatedrála a peniaze z predstavenia išli na podporu stavby kostola. Vtedy som hrala hlavnú úlohu. Mala som macochu a nevlastnú sestru, ktorá ma predala cigánom. Tak som kričala o pomoc. Môj krik bol taký autentický, že ma ľudia z obecnstva, kde sedeli aj moji rodičia, chceli ísť za oponu ratovať.

S Veronikou sme boli síce pokrstené a ja som milovala svoju vieru, predsa nám však spolužiaci neraz židovali, pretože nás poznali. Nebolo to od nich vôbec pekné. Bolo to ponižujúce. Vtedy dali sestričky našich spolužiakov za trest kľačať do kúta a vysvetlili im, že to sa nepatrí. Sestričky boli úžasné, pretože sa nás vždy zastali a brali nás pod svoje ochranné krídla. A my sme im pomáhali pri vyučovaní nemčiny. Keďže ja a Veronika sme vedeli dobre nemecky, tak nás sestričky rozdelili do skupín a my sme svojich spolužiakov skúšali nemecké slovíčka.

Veronikina mama, pani Gärtnerová bola sirotou, ale v Poprade mala tetu, volala sa Grünová.

Tá šila šnurovačky na podprsenky a pančuchy (Strumpfhalter).

Po vojne sme už s Veronikou kontakt nemali. Až teraz po rokoch som ju opäť videla na jednej fotografii už ako staršiu. Úplne sa podobala na svoju mamu.

Dudka Lichtensteinová

Z rodiny Gärtnerových si najviac pamätám skôr na Veronikiných rodičov ako na ňu samotnú. My sme boli tri najlepšie kamarátky – Maja, Katka Pártošová a ja. Veronikin otec, pán Gärtner, pracoval v Poprade na pile firmy Glesinger. Bol to veľmi milý, dobrosrdečný a príjemný pán menšej postavy. Miloval hokej, na ktorý aj rád chodieval. Vtedy sa hrávalo ešte na prírodnom ľade. Vždy, keď si išiel pozrieť zápas, dal si predtým dva Aspiríny, aby neprechladol.

Pani Gärtnerová bola moletnejšia, humorná, temperamentná a veľmi prostoreká žena. Čo na srdci, to na jazyku. Ako sa povie, taká správna „erdék baba“. Vždy mi bola sympatická a oveľa neskôr, keď už bývala v Bratislave pri Veronike, mi aj pravidelne telefonovala a viackrát ma pozvala k nim domov na návštevu.

S Veronikou si nespomínam na žiadnu veselú príhodu. Bolo to ale veľmi pekné dievča, štíhla, útla a mala snedú plet'. K jej milej, usmievavej tvári neodmysliteľne patrili aj krásne, dlhé, husté zapletené vrkoče, ktoré nosila ešte aj po vojne, keď sme spolu chodili do obchodnej akadémie. Moji rodičia sa s Veronikinými síce poznali, ale nenavštevovali sa. Otec s pánom Gärtnerom riešil väčšinou pracovné záležitosti týkajúce sa pily.

Po vojne sme v roku 1945 nastúpili v Poprade do obchodnej akadémie. Bola to jedna trieda, v ktorej nás bolo spolu 53 študentov a boli sme ako jedna rodina. Mala som okruh svojich priateľov. S Veronikou sme však mali vtedy minimálny kontakt. Ona sa na mňa nakontaktovala až mnoho rokov neskôr, keď už žila a pracovala v Bratislave. Vtedy mi volala minimálne jedenkrát do týždňa.

Alexandra Špaková

Veronika, 1930

Veronika s rodičmi

Veronika, Poprad ca. 1938

*Oľga a Dezider Gärtnerovci,
vzadu Ernest Lonský, 1943*

*1. ročník Obchodná akadémia Poprad, 1945
Zľava: Soňa Weisssová, Ilka Bírová, Evža Schmidtová, Milada
Veselá, Jano Franko, Zora Javošová, Katka Hlavčáková, Vera
Lonská, Hela Chmelová*

Antisemitská lož a propaganda

Antisemitizmus na stránkach slovenskej dbovej tlače v rokoch 1938 – 1945

Moje meno je Vanesa Toporcerová, mám 16 rokov, bývam v Matejovciach a práve teraz som úspešne ukončila prvý ročník SOŠ hotelovej v Hornom Smokovci. Predtým som navštevovala základnú školu Komenského v Poprade, kde som sa toho veľa naučila, hlavne z dejepisu. Mali sme možnosť ísť sa pozrieť do koncentračného tábora Auschwitz- Birkenau, ale vzhľadom na vtedajšiu situáciu s pandémiou Covid 19 sme nakoniec nikam nešli. Mrzí ma to, lebo som bola veľmi zvedavá a chcela som to všetko vidieť na vlastné oči. História ma veľmi fascinuje a vždy, keď sa naskytne nejaká príležitosť, neváham, aby som sa z nej dozvedela opäť niečo nové.

Na písanie tejto úvahy ma naviedol môj terajší triedny pán učiteľ Vladimír Andraš, ktorý sa o tému týkajúcu sa šoa veľmi zaujíma. O holokauste je veľa konšpirácii. O tom ako a prečo sa diali neuveriteľné veci v koncentračných táboroch. Ako je možné, že mnohí tomu neveria aj napriek tomu, koľko svedkov tieto kruté veci prežilo a dokázali sa s tým všetkým niekomu zdôveriť? Nedávno sme spolu s pánom učiteľom navštívili tetu Dudku, ktorá mi ochotne vyrozprávala, čo všetko vo svojom živote prežila. To, čo som sa od nej dozvedela a čo som cez jej rozprávanie na vlastné uši počula, som vôbec nečakala. Neviem si predstaviť niečo také zažiť na vlastnej koži. Dudkine rozprávanie spracovala študentka našej školy Alexandra Špaková a jej spomienky nakoniec vyšli aj knižne v roku 2020.

Na antisemitskej propagande mal veľký podiel Úrad propagandy, ktorý vydával ľudové noviny. Hlinková garda vydávala noviny pod názvom Gardista, HSĽS noviny Slovák. Vychádzali aj humoristické noviny s karikatúrami pod názvom Kocúr. Antisemitskú propagandu bolo možné vycítiť aj vo vystúpeniach vtedajších predstaviteľov štátu Vojtecha Tuku, Alexandra Macha a Jozefa Tisa. Takýto typ negatívnej propagandy trval neuveriteľných šesť rokov počas trvania druhej svetovej vojny.

Sú rôzne roviny, ktorými sa vtedajšia propaganda snažila zmanipulovať mienku majoritného obyvateľstva – a to najmä národno-jazyková, sociálno-hospodárska, kresťanská, politická, mentálna alebo rasová. V dobových článkoch dominuje prvok hospodárskeho antisemitizmu. Typickým príkladom je obvinenie Židov, že verejne okrádali náš slovenský národ počas celej židovskej histórie na našom území. Propaganda bola nasmerovaná k tomu, že je správne, „*aby boli Židia vylúčení zo slovenského hospodárskeho života*“. Tieto ostré slová článku ma zarazili. Slovákom malo byť tým všetkým naznačované, že Židia nepatria medzi slušných ľudí a už vôbec nie medzi kresťanov. V jeseni roku 1941, kedy bol prijatý aj Židovského kódex, už tlač informuje aj o prijímaných protižidovských opatreniach. V roku 1942, kedy začali deportácie, však články nemali vytvárať negatívny obraz o utrpení Židov. Práve naopak. Informovali, že židovské oby-

vateľstvo odchádza za prácou, ktorá prospeje nielen im, ale najmä slovenskej spoločnosti. Šéf Úradu slovenskej tlače Imrich Kružliak dňa 29. apríla 1942 na porade so šéfredaktormi slovenských politických časopisov povedal, že je potrebné písať o Židoch tak, aby články nevyvolávali v duši slovenského ľudu pocit krivdy voči Židom. To by z nich totiž urobilo martýrov a vzbudzovalo by to u ľudí voči nim sympatie. Keď v roku 1942 začali deportácie, aj Alexander Mach vo svojich prejavoch zdôrazňoval, že Židia odchádzajú predsa za prácou. Nemožno tvrdiť, žeby slovenské orgány úplne nevedeli, v akých podmienkach a kam židovské obyvateľstvo odchádza. Každý vyslaný transport z nášho územia musel spĺňať kvótu 1000 osôb. Súpravy mali 25 vagónov, pričom v každom z nich bolo 40 ľudí. Články v novinách sa však o tom už nezmieňovali a nič sa nepísalo ani o tom, že vo vagóne (určenom pôvodne pre dobytok) boli len dve vedrá, jedno s vodou, ktoré i tak nestačilo, a druhé na potrebu.

Židia vlastnili obchody a veľké firmy, a tak prišli arizácie, čo znamenalo, že celý židovský majetok prešiel do slovenských rúk. V roku 1939 prebiehala arizácia aj na princípe „dobrovoľnosti“, keď pôvodný židovský majiteľ a jeho nežidovský partner uzavreli notársky overenú zmluvu. Na jej základe potom podnik spolu oficiálne vlastnili a viedli. Predstavitelia slovenskej vlády sa počas arizácie museli uistiť, že vysídlení Židia sa už nevrátia späť zo svojich „nových domovov“. Židom, ktorí dostali výnimku a boli pred deportáciou chránení, bol ich osobný majetok ponechaný.

V denníku Gardista, v texte *„Dokončiť očistovací proces“* sa píše aj toto: *„Odstraňujeme najväčšieho nepriateľa slovenskej slobody. Splňujeme rozkaz našich dejín, keď sa zbavujeme raz naveky Židov.“* Takto vykresľujú Židov ako nepriateľov Slovenska a Slovákov. Podľa nich Slovensko nemalo byť krajinou, kde by mohli ďalej slobodne existovať, pracovať a žiť. Deportácie boli vykresľované ako *„očista slovenskej spoločnosti od jej odvekého nepriateľa.“*

9. septembra 1941 vyšiel Židovský kódex s množstvom nezmyselných obmedzení ľudských práv a slobôd. Ten okrem iného priniesol aj označenie Židov židovskou hviezdou. Keď myslím na tie žlté hviezdy, ktorými museli byť ľudia označení, uvedomila som si jednu dôležitú vec. Mali byť znakom toho, že Židia nie sú Slováci, že k nám nepatria, že nemajú medzi nami svoje miesto ani domov. Slováci sú víťazi nad svojím odvekým nepriateľom. Pre našich židovských susedov sa však žlté hviezdy stali v ťažkom období prenasledovania symbolom spolupatričnosti.

Môj pohľad na dobovú slovenskú tlač som mala možnosť konfrontovať s autentickými spomienkami ešte dodnes žijúceho pamätníka, ktorý si praje ostať v anonymite. Aj dobové nepravdivé články spôsobili, že dnes, po takmer osemdesiatich rokoch so slzami v očiach spomína na svojich popradských kamarátov a kamarátky, ktoré v čase deportácií v roku 1942 boli ešte len deti. Mnohé z nich boli deportované a zahynuli v koncentračných táboroch.

Walter Bleich (*16. 12. 1929, Poprad), bol synom pani Šarloty Bleichovej. V roku 1942 bola na pohrebe, keď prítomní žiaľili a naposledy vyprevádzali svoju starú mamu na popradskom židovskom cintoríne. Presne v tom čase boli v byte u pani Bleichovej gardisti a zapečatovali jej majetok. Na to všetko so slzami v očiach pani Bleichová len so zármutkom povedala, že keď už vzali do koncentráku jej deti, tak nech si zoberú aj všetok nábytok s bytom.

Peter Erdély (*31. 8. 1928, Poprad). Bol to spolužiak bratranca Ďuriho a chlapi chodili spolu do Židovskej ľudovej školy v Poprade, ktorá mala vysokú úroveň, lebo všetci žiaci z nej pokračovali v ďalšom štúdiu na Štátnom reálnom gymnáziu v Kežmarku.

Laura Groszová (*3. 4. 1928, Poprad) bývala na ulici pri synagóge. Mala mladšiu sestru, ktorá sa volala Arabella. Kočíkovala ju vo dvore, kde sme sa cez prestávku ako deti prechádzali.

Agnes Hilvertová (*28. 3. 1927, Poprad) mala otca lekára. Bola jedináčik. Volali sme ju Agi.

Zoltán Höflich (*28. 3. 1928, Poprad) bol ďalším spolužiakom Ďuriho. Volali ho Zolika, mal brata Jožka, ktorý sa zachránil. Po vojne si zmenil meno a volal sa Jožo Holan. Úspešne ukončil štúdiá a stal sa z neho strojný inžinier.

Pavel Schwarcz (*10. 5. 1928, Poprad) bol spolužiak bratranca Ďuriho a Peťa Erdélyho. Jeho otec bol účtovník. Jeho veľmi dobrý známy mu pomohol vybaviť výnimku a aj ho vyreklamoval z transportu, ktorým mal byť deportovaný. Vtedy, keď začali odchádzať transporty s rodinami, Paľov otec celý deň chodil na stanicu, kde boli pristavené vagóny a nosil ľuďom všetko, o čo ho poprosili, hlavne užitočné veci na cestu. Nakoniec ich však aj napriek výnimke a pretože pomáhal ľuďom, ktorí už boli pripravení na transport, vzali tiež do transportu.

Jolanka Schwarczová vzali ju hneď medzi prvými transportmi z Popradu. Tri a pol roka prežila v koncentračnom tábore Auschwitz- Birkenau. Bolo ich päť sestier a z toho prežili len tri. Ich strýkom bol pán Pavel Schwarcz.

Leopold Tieberger (*6. 9. 1931, Poprad) chodil s nami do školy.

Bruno Schwarcz (*23. 1. 1928, Poprad) mal otca, ktorý mal v Poprade mäsiarstvo.

Koloman Katz (*28. 2. 1930, Poprad) bol tiež naším spolužiakom v židovskej ľudovej škole. Jeho brat prežil a po vojne odišiel zo Slovenska žiť do Izraela.

Katka Pártošová (*23. 8. 1930, Poprad) bolo krásne dievčatko s nádhernými kučeravými vláskami. Jej otec bol v Poprade lekárom a svoju ordináciu mal na hlavnej ulici. Bývali sme hneď v susedstve. Spolu sme chodili aj do židovskej ľudovej školy. Často sme sa hrávali v ich záhrade. Jej otec mal veľa pacientov a čakáreň bola neraz tak preplnená, že pacienti vysedávali aj na schodoch. Aby sme sa od nich nenakazili, tak sme si zapchávali nosy a súťažili sme, kto dlhšie vydrží a prvý vybehne po schodoch smerom nahor. Dr. Pártoša a manželkou a Katkou vzali, žiaľ, do transportu. Po vojne sa vrátil len Katkin otec.

Dudka Lichtensteinová (*27. 5. 1930, Spišská Nová Ves) bola našou ďalšou najlepšou kamarátkou z detstva. Naše priateľstvo nám vydržalo až doteraz. Ostali sme už iba my ako pamätníci hroznej doby.

Veronika Gärtnerová (*14. 7. 1930, Poprad) chodila tiež s nami do ľudovej školy. Po vojne sa naše cesty rozišli.

Keď som spoznala aspoň krátke osudy týchto nevinných detí, stále si kladiem otázku, čo urobili zlé, že si museli vytrpieť toľko nenávisť, strachu, bolesti a zla? Za každým menom sa skrýva konkrétna osoba so svojim životným príbehom. Tragické udalosti druhej svetovej vojny spolu s dobovou propagandou mali veľký dopad aj na tých, ktorým sa podarilo prežiť. Do konca ich života im v srdciach ostávajú hlboké a nevyliciteľne rany, ktoré už nikto a nič nezahojí.

Slovenské orgány vytvorili päť koncentračných stredísk (Bratislava – Patrónka, Žilina, Nováky, Sereď a Poprad), ktoré slúžili na prípravu deportačných transportov. V novinách Gardista bol 31. mája 1942 publikovaný aj článok, ktorý priam idylicky vykresľuje situáciu a podmienky v zbernom stredisku bývalých popradských kasární. Podľa Kružliakových inštrukcií nemal vyvolať dojem, že sa so Židmi koná neprávom, že sú prenasledovaní a že sa s nimi jedná nefudsky. Novinár F. Fiala publikoval článok o „*spokojnosti Židov v koncentračných táborech*“, aby tak upokojil situáciu na Slovensku, ale aj okolitých štátoch. V článku dodal: „*Všetko je v poriadku, normálne žijú, pracujú, sú spokojní. Nič sa im vôbec nestalo, ba majú sa ešte lepšie, ako sa predtým mali na Slovensku.*“ Takýto nepravdivý obraz o situácii so Židmi mal umlčať jednak kritiku prebiehajúcich deportácií, ako aj upokojiť úbohých nevinných ľudí, ktorých strašný osud ešte len čakal.

Ako to však bolo naozaj s deportačným strediskom v Poprade, som sa dozvedela opäť vďaka autentickým spomienkam ešte dodnes žijúceho pamätníka: „*V roku 1942 z Popradu za-*

čali odchádzať prvé transporty. Za malou železničnou stanicou boli vojenské kasárne, ktoré v tom čase slúžili ako zberný tábor. Okolo neho bol ostnatý drôt omotaný okolo ťažkých pražcov. Boli tam Židia z celého východného Slovenska. Do meštianky, ktorá bola v Spišskej Sobote, bolo z Popradu potrebné denne dochádzať peši okolo zberného strediska. Moje oči boli svedkom hrozných scén. Nemôžem zabudnúť, ako sa cez ostnatý drôt Sigmundovi bozkom naposledy lúčili so svojou neterkou Lulu Grünbergerovou. Tá situácia sa slovami opísať jednoducho nedá. Vždy, keď na to myslím, veľmi plačem.“

Aj v Poprade sa židovský majetok verejne rozpredával na dražbách: „V meste na Zimnej ulici v jednom dome bývalo viacero veľmi chudobných židovských rodín. Nemali tam ani vodovod. Ráno, keď sme išli do školy, tam tie rodiny ešte boli, no poobede, keď sme sa vracali, už po nich nezostala ani stopa. Ostali po nich ešte teplé periny, starý ošúchaný lavór. Ľudia prichádzali na dražbu a kupovali takéto staré haraburdy, ktoré však pre tie chudobné rodiny znamenali celý ich majetok. Ostali len prázdne domy, ktoré tam stoja ešte aj dnes. Ich nájomcovia sa, žiaľ, už nikdy nevrátili.“

V pamäti ostali aj spomienky na popradské dievčatá, ktoré vzali s prvým transportom: „Do prvého transportu, ktorý odchádzal z Popradu 25. marca 1942, brali mladé dievčatá už vo veku 16 rokov. Neboli to však len popradské dievčatá, ale dievčatá z celého východného Slovenska. Z popradských dievčat tam bola aj Mancí Birnbaumová. Bola krajčírkou a bola veľmi pekná. Z rozprávania sestier Jolany a Magdy Schwarczových si pamätám, ako mi raz rozpovedali, o návšteve vrchného veliteľa Himmlera v tábore Auschwitz. Mladé ženy boli nahé nastúpené na apel. Mancí sa Himmlerovi hneď zapáčila. Opýtal sa kápovej na jej národnosť a ona odpovedala – Slowakin. No hneď s prísnyim výrazom v tvári dodala: Aber Jüdin! Mancí sa vrátila z koncentračného tábora a po vojne odišla do Prahy.

Pán Löw mal v Poprade obchod s textilom a mal dve dcéry a syna. Magda Löwová, žiaľ, tiež išla do prvého transportu. Zahynula. Jej brat však vojnu prežil a po vojne študoval na chemickej fakulte v Prahe.

Sestry Jolana, Magda, Eda a najmladšia Trúda Schwarczové. Jolana pracovala v obchode s koloniálom ako účtovníčka. Z koncentračného tábora sa vrátila a po vojne žila v Prahe a opäť sa vydala. Narodila sa jej dcérka a dožila sa aj vnuka. Magda Schwarczová bola Jolanina mladšia sestra, ktorá bola v koncentráku zadelená do Kanady. Opisala mi, ako museli triediť šaty po deportovaných a pevne zväzovať kabáty povrazom. Magda sa taktiež vrátila a po vojne sa vydala za jedného Žida, ktorý pochádzal z Nitry a spolu potom odišli žiť do Izraela. Eda Schwarczová po celý čas pracovala v tábore v práčovni. Musela stáť v studenej vode a to poznačilo jej zdravie na celý život. Trpela veľmi silnou reumou. Po vojne tiež odišla do Izraela. Najmladšia sestra Trúda sa, žiaľ, už nevrátila.

Je možné, že popradské dievčatá prežili hlavne vďaka tomu, že prišli do koncentračného tábora Auschwitz ako prvé a pracovali v Kanade, kde nielen triedili šatstvo ľudí, ktorí prichádzali transportmi, ale aj ho mali možnosť prezrieť. Často krát tam našli ukryté šperky, peniaze a aj jedlo.

Bözi Bleichová, ktorej mama bola pani Šarlota Bleichová, mala obchod s klobúkmi, taktiež zahynula.

Lulu Grünbergerová bola sestrou pani učiteľky Manciky. Obe dievčatá boli polosiroty, keďže mama im zomrela a mali len otca. Ten mal v Poprade v bočnej uličke od hlavného námestia kaviareň. V nej pracoval ich strýko, ktorého sme volali Sigmund báči. Lulu zahynula v koncentráku a Mancí pri návrate z Anglicka do Československa zahynula tragicky, keď sa zrútilo lietadlo. V lietadle bolo dvadsaťpäť manželiek československých vojakov s deťmi. Mancí sa vracala domov so svojimi dvojčatami.

Piri Zinnová mala otca klampiara na Zimnej ulici na námestí. Ona sa takisto vrátila a po vojne odišla do Izraela.

V Poprade žil aj pán Spitzer. Všetci ho volali Olčo Jánoš (znamená to lacný Jano), no nikto nevie prečo. On mal tri dcéry Anču, Rozáliu a Marču, všetky tri zahynuli v koncentráku. Magda Höflichová tiež zahynula.

Ružena Feuermannová sa z koncentráku Auschwitz vrátila.

Lenka Gröschlerová na nás deti dohliadala podobne ako Valika Egermannová. Bohužiaľ, ani jedna z nich sa nevrátila a zahynuli v koncentráku.“

Podarilo sa nám zachytiť aj vzácnu spomienku rodenej Popradčanky, pani Edity na prvý transport dievčat z Popradu: „V pamäti mi silno utkvela jedna spomienka, keď začali odchádzať z Popradu prvé transporty v roku 1942 s tými peknými mladými dievčatami. Na stanici boli pripravené dlhé súpravy vagónov – dobytčiakov. Do nich tlačili gardisti tie mladé, krásne, zdravé dievčatá, ktoré veľmi plakali, kričali a omdlievali. Bol to pre mňa ako dievča bolestivý zážitok, ktorý ja nikdy nezabudnem. Vtedy som nevedela, čo sa tam robí, prečo ich tam tlačia, keď to boli vagóny pre zvieratá a nie pre ľudí. A keď som prišla domov, pýtala som sa potom na to otca. Ten mi odpovedal otázkou, ako to, že som to videla? Tak náhodou som išla okolo stanice a videla som ten srdcervúci výjav. Na to mi nič nepovedal, len toľko: „Nepýtaj sa na nič a nič o tom nikomu nehovor.“ A tak som sa na to viac nepýtala. S odstupom času som už vedela, čo sa tam vlastne odohralo. Moja mamka potom aj nosila polievku Erdélyovým, ktorí boli internovaní v suteréne na okresnom úrade v Poprade dole v pivnici a nosila im aj jedlo, ktoré im podávala v miske cez pivničné okienko. A keď sa potom vrátila domov, tak sa veľmi rozplakala. Prišlo jej ľúto, ako sú zatvorení v tej pivnici a nevie dôvod, prečo? Či len za to, že sú Židia? Otec mamke vždy dohovára, aby si dávala pozor, keď im nosí jesť, aby ju nikto nevidel, ináč ju udá a vystriela – jú aj celú našu rodinu za napomáhanie Židom.“

Na tomto mieste by som rada venovala spomienku na dievčatá z prvého transportu vypraveného z Popradu dňa 25. marca 1942, ktorých menný zoznam som objavila na zažltnutých hárkoch v archíve v Spišskej Sobote. Pri niektorých z nich sa nachádzalo písmeno x. Za menom uvádzam ich vek: „Valéria Herskovičová, x 23, Herna Schwarzová x 30, Piri Cinnová 31, Anna Feuersteinová 27, Magdaléna Kriegerová x 33, Etela Steierová 28, Rozália Zimmer-spitzová 28, Edita Morgenbesserová 19, Jolana Kühlfasová x 23, Magda Schwarzová 22, Giza Birnbaumová x 30, Mancí Birnbaumová 24, Alžbeta Bleichová 19, Barbora Szobelová 24, Ida Degenová x 33, Valéria Egermannová x 25, Ružena Feuermannová 19, Lenka Gröschlerová 22, Hedviga Gröschlerová 20, Helena Grünbergerová 23, Regina Heitlingerová x 29, Magda Höflichová 19, Gizela Katzová 26, Magdaléna Katzová 22, Viola Keméniová 19, Margita Kleinová 31, Alžbeta Moškovicová x 26, Oľga Kramerová 33, René Lauferová 23, Magdaléna Lebovičová 28, Irena Lebovičová 24, Klára Löwová x 29, Magda Löwová 16, Marta Mangelová 16, Vera Politzerová 17, Rozália Pragerová x 31, Alžbeta Reicherová 18, Edita Reicherová x 16, Gizela Zelikovičová x 30, Sara Zelikovičová 22, Regina Schlesingerová 17, Lenka Schwartzová x 18, Edita Schwartzová 18, Gertrúda Schwartzová 16, Františka Spirová x, Rozália Spitzerová 26, Anna Spitzerová 22, Mária Spitzerová 16, Riva Tscherninová x 27, René Weissová 18, Fany Zimmer-spitzová 20, Priska Wagnerová 29, Judita Kahanová 22, Lenka Herškovičová 27, Etela Zimmer-spitzová 16, Frida Zimmerspitzová 25, Malvína Zimmerspitzová 20, Edita Zipserová 18, Lenka Zuckermannová 17, Margita Weissová 30, Valéria Weichherzová 16, Helena Rosenzweigová x 16, Serena Nussbaumová 18, Helena Perlová x 17, Frida Perlová x 16, Lenka Rottmanová 19, Anna Schlesingerová 19, Matilda Teichnerová 26, Helena Tiebergerová 19, Estera Tiebergerová 18, Roza Braunová 37, Margita Braunová 24, Mirjma Farkasová x 18, Johanna Grossmannová

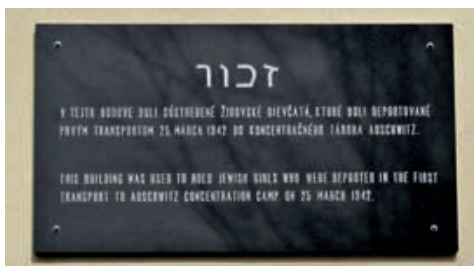
25, Elena Grossmannová 20, Alžbeta Steinerová 21, Blanka Véglová 36, Magda Seinelová 19, Frida Steierová 31, Regina Steierová 21, Klára Zatkovecká 19, Rozália Weisssová 25, Alžbeta Diamantová 34, Judita Kahanová 22, Lenka Herškovičová 27, Matilda Kornhauserová 32.

Bohužiaľ aj v dnešnej dobe sa nájdu rôzne články o ľuďoch, ktorý patria k rôznym rasám, náboženstvu či majú iný názor a často krát nie sú pravdivé. Kvôli čomu toto všetko ľudia robia? Neviem to pochopiť. Neraz si predstavujem, ako by vyzeral svet, v ktorom sa všetci ľudia majú radi takí, akí sú a rešpektujú svoje názory. No, bohužiaľ, nie je to tak, lebo na svete stále vládnu nepokoje a ľudia sa nevedia navzájom rešpektovať. Dnes už na internete vídam rôzne hashtagy ako napríklad #blacklivesmatter, #asianlivesmatter alebo #alllivesmatter, ktoré bojujú zato, aby na svete ľudia skončili s rasizmom. Kiež by sa ľudia prijímali vzájomne s láskou neberúc ohľad na rasu, náboženstvo či iný svetonázor. Myslím si, že by sa nám tu všetkým žilo oveľa jednoduchšie a pokojnejšie, keby tu zavládol pokoj.

Štátny archív PO, Archív Poprad, fond OÚ Poprad, šk. 75.

Zberný tábor Poprad, dobová pohľadnica z roku 1932

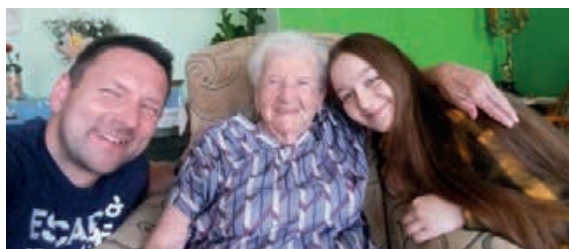

Pamätná tabuľa umiestnená na budove Gymnázia, Kukučínova v Poprade, ktorú v roku 2017 odhalila Edita Grosmanová

Návšteva u tety Dudky v Poprade, 29. jún 2021

Prvý transport pripomína aj pamätná tabuľa na železničnej stanici v Poprade

Esej

(Tóthová, Homolová V. : Mengeleho dievča)

Je možné prežiť peklo? Pred čítaním tejto knihy som v zázraky neveril, ale po spoznaní životného príbehu Violy Stern Fischerovej z Lučenca, ktorá sa počas druhej svetovej vojny ocitla v niekoľkých koncentračných táboroch, z ktorých niet návratu, som si uvedomil, že zázraky existujú. Často krát prichádzajú nečakane a ako sa hovorí, v poslednej chvíli. Niekedy sa v bezvýchodiskovej situácii objaví niekto alebo sa udeje niečo, čo dokáže zvrátiť už spečatený osud človeka. Žena, ktorá prežila nesmiernu krutosť až v štyroch koncentračných táboroch je dôkazom, že aj v pekle treba veriť na zázrak.

Život Violy Stern Fischerovej sa obrátil naruby 10. novembra 1938. Ako v knihe spomína, obyvatelia mesta Lučenec sa v tento deň radovali z pričlenenia k Maďarsku. Na základe viedenskej arbitráže zo začiatku novembra 1938, mesto Lučenec pripadlo Maďarskému kráľovstvu. O odstúpení juhu Slovenska, rozhodli zástupcovia nacistického Nemecka a fašistického Talianska. Ministri zahraničných vecí Joachim von Ribbentrop a Galeazzo Ciano tak spečatili osud milióna ľudí vo viedenskom zámku Belvédér. Zatiaľ nič netušiaci Lučencania, ktorých väčšina bola maďarskej národnosti, žili v presvedčení, že nový štát bude pre nich spásou. Ako sa neskôr ukázalo, opak bol pravdou. Maďarsko sa v druhej svetovej vojne postavilo na stranu Nemecka a plnilo pokyny aj pri riešení Židovskej „otázky.“ Ríšsky kancelár Adolf Hitler videl v Židoch nepriateľov a považoval ich za zdroj zla. Bolo jedno, či bol niekto ortodoxný Žid alebo „len polovičný“, bol iba nepriateľom. Takto to opisuje vo svojich spomienkach rodáčka z južného Slovenska. Židia boli čoraz viac utláčani. Tento útlak vyvrcholil, keď sa museli presťahovať do giet a odtiaľ boli transportovaní do koncentračných táborov. Fyzicky zdatných mužov, ku ktorým patrili aj jej bratia – Alex a Ďuri, poslali nacisti do vojny, kopať zákopy. Viola a jej rodičia sa dostali do transportu. Zvláštnosťou bolo, že sa ocitli v jednom vagóne, čo sa nepodarilo každej rodine. Ako ďalej Viola Stern Fischerová opísala, v jednom vagóne bolo aj osemdesiat Židov, ktorí boli tak natlačení, že sa ledva vedeli hýbať. Nikto z nich ani len netušil, kam ich vezú, alebo ako dlho cesta potrvá. Adolf Hitler totiž rozhodol o „riešení Židovskej otázky.“ Židov z územia, ktoré ovládalo Nemecko a jeho spojenci, posielal do koncentračných táborov na smrť.

Po niekoľkých hodinách, či dokonca dňoch, dorazil transport s Violou a jej rodičmi do cieľa. Bol to najhorší vyhladzovací tábor nacistov - Auschwitz-Birkenau v Poľsku. Písal sa 13. jún 1944. Po vystúpení z vagóna nasledovala selekcia ľudí. Tú mal na starosti „Anjel smrti“, lekár Josef Mengele. Muži a ženy boli okamžite oddelení. Viola a ostatné ženy stáli v rade a čakali, ktorým smerom ukáže doktorov prst. Ten osudný prst bezcitného, chladnokrvného Mengeleho, ktorý rozhodoval o tom, kto pôjde do „sprch“ a kto ešte na nejaký čas prežije. Kto navštívil tento koncentračný tábor vie, ako fungovali „sprchy.“ Desiatky ľudí nahnali do jednej miestnosti, v ktorej zo stropu viseli sprchové hlavice. Nič netušiaci ľudia, ktorí sa zrejme aj tešili na očistu vodou po dňoch strávených v dobytčích vagónoch, ukončili svoju životnú púť na tomto mieste. Namiesto vody im pustili cyklón B, ktorý ich udusil. Hneď vedľa tejto miestnosti sú pece,

v ktorých spálili mŕtve telá. Viola s mamou rozdelili. Mladá Lučenčanka stále dúfala, že sa s ňou ešte uvidí. Nestalo sa tak. Viola zostala nažive. Stala sa jednou z Mengeleho „dievčat.“ Tak nazývali tie „vyvolené“, ktoré neskôr slúžili ako pokusné potkany pre „Anjela smrti“, ktorý mal ambíciu vytvoriť čistú árijskú rasu genetickou modifikáciou.

Tie, čo prežili selekciu, zadelili do drevených blokov. V jednom bloku bolo tisíc žien, ktoré v čase odpočinku ležali na zemi a ešte aj na sebe, aby sa zmestili. Miestom na spanie boli drevené priechy. Bloky boli postavené narýchlo, a preto v chladnom období bola v nich zima. Keďže „podlaha“ bola len zemina, všetci boli špinaví, čo pre nich bol pravdepodobne ten najmenší problém. Z blokov bolo vidieť krematóriá, z ktorých vychádzal hustý čierny dym...

A aký čakal osud žien, ktoré dostali šancu aspoň na chvíľu prežiť? Viola Stern Fischerová spomínala, že po selekcii im najprv tupými žiletkami oholili celé telo, čo bolo dosť bolestivé, keďže ich viac šklbali ako holili. Na jedenie dostávali „chlieb“ s pilinami, či „polievku“ zo zemiakových šupiek. Takzaný chlieb bolo treba zjesť čo najskôr, pretože po krátkom čase sa premenil na prach. Piliny sa zapichávali do ďasien, čo spôsobovalo krvácanie a bolesť v ústach. Častým problémom bola aj hnačka, ako následok stresu a obavy o život. Okrem tohto sa v tábore šírila aj epidémia týfusu, na ktorý sa v ojedinelých prípadoch aj zomieralo. Podľa svedectva Violy, tie, čo prežili Mengeleho pokusy, by boli rady, keby ich jediným zdravotným problémom boli len boľavé ďasná, či rany po holení. Vybrané ženy zažívali na sebe „medicínske“ pokusy „Anjela smrti“, pri ktorých im často rezali končatiny, vyberali oči alebo robili iné nehumánne zákroky. A aby toho nebolo málo, dozorcovia, teda dozorkyne, s nimi zaobchádzali ako s odpadom, aj keď mnohé z nich boli Židovkami. Viola vo svojich pamätiach opísala dozorkyňu z jej bloku, ktorú prezývali „Babi“. Hoci sama bola Židovkou, vyvyšovala sa a vyvršovala na ostatných. Jej zúfalosť ju priviedla k presvedčeniu, že keď sa bude správať ako Nemka, získa si dôveru nacistov, ich obdiv a prežije. Tento dôvod ju viedol k tomu, že verbálne aj fyzicky ubližovala všetkým Židom, ktorých mala na starosti.

Mladá žena z Lučenca zažila v Birkenau pokusy Josefa Mengeleho na vlastnom tele... A prežila ich. Ako s odstupom času pri svojich spomienkach povedala, dokonca ho porazila. A to dvakrát. Po vojne priviedla na svet dve dcéry... Viola Stern Fischerová bola jednou z mála tých, ktoré prežili koncentračné tábory. Viac ako šesť miliónov Židov v nich prišlo o život. Violin osud sa v Birkenau neskončil. Dostala sa do ďalších troch táborov. Birkenau bol však najhorší. Ku koncu vojny sa dostala do nemeckej továrne, kde spolu s inými ženami z tábora opravovali káble. Ako Viola pri svojich spomienkach uviedla, mala šťastie na vedúceho, ktorý nebol typickým Nemcom tej doby. Zdalo sa, že mal pochopenie pre Židov a on sám chcel, aby sa vojna skončila. V knihe Viola Stern Fischerová cituje slová Hansa – jej nadriadeného z továrne: „Čakám a tuším, čo príde. Nemecko je zničené. Nielen od náletu Spojencov, ale najmä morálne. Všetci teraz budú hovoriť, že oni nič, oni len počúvali rozkazy, alebo, že len tíško žili a nevedeli, čo sa to robí. Uvidíš, všetci sa budú tváriť, že sa ich to netýkalo, že o tom nevedeli. Nedovoľte im to! Vy, tí, ktorým bolo najviac ublížené, práve vy musíte teraz začať bojovať. Bojovať o to, aby tých bláznov, tých sadistov, tie choré mozgy poriadne potrestali. Aby sa už ľudom odnechcelo zabíjať, ponižovať a likvidovať iných ľudí. Nesmiete sa teraz tváriť, že na to treba zabudnúť a ísť ďalej.“

Táto myšlienka mi utkvela v pamäti a prinútila ma zamyslieť sa, prečo by sme nemali súdiť iných a kolektívne, už vôbec nie. Za každou historickou udalosťou, či životným príbehom ľudstva, treba vidieť konkrétneho človeka. Napríklad vedúci Hans a dozorkyňa Babi z Birkenau. Podľa vtedajšej doby by človek očakával, že nemecký Hans bude zaslepený nacistom, ktorý veril v to, čo robil vodca Ríšskej ríše Adolf Hitler. A na druhej strane by u židovskej dozorkyne Babi z Birkenau predpokladal empatiu a pomoc. Opak bol pravdou. Hans, napriek tomu, že bol Nemec, vojnu nechcel a videl v nej zlo, ktoré sa na ľuďoch páchalo. Babi – Židovka, ktorá bojovala za každú cenu o prežitie, nepomáhala svojim v koncentračnom tábore a škodila im. Aj ich osudy sú dôkazom toho, že nezáleží na tom, akej sme národnosti, rasy alebo náboženstva. Každý z nás je človek a zaslúži si rešpekt. To, v čo veríme alebo akej sme farby pleti, nás nedefinuje. Definujeme sa len my sami. To, akými budeme ako ľudia. Či v nás aj v tých krízových situáciách prevládne Hans alebo Babi. Záleží od každého jedného z nás, akou cestou sa vyberie...

Esej

(Tóthová, Homolová V. : Mengeleho dievča)

Mať deti. Pre niektorých je to tak jednoduché, pre iných zase zložené. V prípade Violy Stern Fisherovej, to bolo až nemožné. Napriek nepriazni osudu to dokázala. Týmto činom premohla Mengeleho a potvrdila, že zázraky existujú.

Josef Mengele bol povolaním lekár. Keď sa aj v súčasnosti vyslovení jeho meno, po viac ako 70 ich rokoch od skončenia druhej svetovej vojny, ľuďom prebehne mráz po chrbte. Jeho „ambulancia“ bola v Auschwitzu, v najhoršom nacistickom koncentračnom tábore. Poľský Osvienčim „preslávil“ aj doktor Mengele, kde pôsobil ako vedúci lekár v ženskej časti tábora. Na bezmocných, ustráchaných ľuďoch robil nehumánne, zvrátené, sadistické pokusy.

Jednou z jeho „pacientiek“ bola aj Viola Stern Fischerová. V knihe Mengeleho dievča opísala, ako to v Osvienčime pod taktovkou „anjela smrti“, to bola jeho prezývka, vyzeralo. Bolo to ťažké čítanie, v ktorom sa zmiešavali rôzne pocity, ale aj nezodpovedané otázky. Bola to zmes hnevu, pohrdania voči nemu, ale aj smútok a ťažoba na srdci za tými, ktorí boli tak bezbranní a nemali možnosť brániť sa. Ako mohol jeden lekár ničiť a zabíjať ľudí?! A čo Hippokratova prisaha?! A prečo aj deti?! Kde sa v ňom zobrala toľká surovosť, bezcitnosť a ešte aj cynizmus?!

Mladá Viola, útlá žena s láskavými modrými očami, sa podrobila sterilizačným pokusom, po ktorých bola odsúdená žiť život bez detí. Chceli jej zobrať možnosť radosť sa z nich, a tak vidieť ich vyrastať a vydávať sa na cestu životom. Oni ju nechceli pripraviť len o život detí, ktoré mohla mať, ale aj o jej vlastný. Vďaka svojej priebojnosti ho porazila. Porazila nacistov, ktorí si želali smrť židov. Porazila Mengeleho. Porazila osud. Dvakrát darovala život. Tá, ktorá v tábore nemala právo ani na svoj vlastný. Narodili sa jej dve zdravé dcéry. Musela to byť veľmi silná žena, keď dokázala o tom rozprávať. Nielen o svojom príbehu, ale aj o iných, ktorí tú možnosť už nemali. V pamäti mi zostal osud malého chlapčeka, ktorý opísala v knihe rodáčka z Lučenca. Mal modré oči a svetlé kučeravé vlasy. Pre iných to bol malý anjelič, no pre Mengeleho, dokonalé dieťa na jeho morbidné experimenty. V tábore si mysleli, že toto malé srdce dokáže roztopiť to jeho - ľadové srdce. „Anjel smrti“ svoj nový „objekt“ pozoroval pri hre, kontroloval ho. Dokonca, keď mu išiel brať krv, upozornil ho, že ho to teraz kúsok pichne. K jeho mame sa správal s úctou a ona mu ochotne odpovedala na otázky, ktoré sa týkali chlapca. Mengele nedokázal pochopiť, že toto malé chlapča môže byť potomkom Žida. Keď ani po dvoch mesiacoch na nič neprišiel, zabil matku pred očami chlapca, ktorému sa vtedy začali tie najhoršie dni. Josef Mengele zrazu strhol masku a ukázal svoju pravú tvár. Frustráciu si na chlapcovi vybíjal tým, že mu nedával jesť alebo mu po dňoch bez stravy strčil hadičku do hrdla a lial jedlo. Týral ho. Fyzicky i psychicky. Keď ho to po čase prestalo baviť, vytrhal chlapčekomu vlasy, odrezal mu kus kože na nohe

a pichol injekciu s fenolom do srdca, v ktorom nosil spomienku na mamu... Keď jeho malé srdiečko dobúchalo, vybral mu aj jeho modré oči a hodil ich do sklenenej nádoby.

Mengele sa správval ako boh. Bol to on, kto rozhodoval o bytí, či nebytí tých, ktorí sa dostali do Auschwitzu. Zvyčajne pôsobil v delegácii, ktorá selektovala prichádzajúcich ľudí. Jeho povestný prst, keď ukázal vľavo, dal ľuďom nádej na život. Bola to však falošná nádej. Ich životy hneď po príchode vyhasli v plynových komorách. Tí, ktorých zadelil vpravo, dostali šancu žiť, ale ako žiť?! A najmä, ako dlho?! Podľa historikov, Josef Mengele pôsobil v Osvienčime 21 mesiacov a do plynových komôr poslal viac ako 400 tisíc ľudí. „Iba“ do plynových komôr. A koľko vyhaslo ľudských životov pod jeho „lekárskym“ dohľadom?!...

Aj o tom sú mrazivé spomienky Violy Stern Fischerovej. Dúfam, že keď 25. mája 2017 vydýchla, nechala tu svoje ťažkosti a pre nás svedectvo o hrôze, ktorej je človek schopný. Po prečítaní tejto knihy môže zostať jednotlivec úplne paralyzovaný a rezignovať na dobro. Spomenula som si však na odkaz gréckeho mýtu, ktorý pretrváva dodnes. Zvedavá Pandora, napriek zákazu, otvorila skrinku a z nej vypustila všetky biedy, zlá, choroby, utrpenia do celého sveta. Pandora, keď si to uvedomila, rýchlo veko skrinky zatvorila a zdalo sa, že je prázdna. V skrinke však zostalo len to, čo zlá zatlačili na samé dno. Bola to nádej. A tak bez uvedomenia si tejto skutočnosti, že máme vždy nádej, by sme sa zbláznil.

Adrián Pravda, Ostnatý drôt

Pohroma

Nastal ten deň, keď ľud hrôzu zažíval,
keď vlak ľudí prinášal,
na miesto skadiaľ úniku niet.
Ľudia len trpia – hrôzy sa boja,
s deťmi láskavosť nemajú,
do zbroje ich hodia.

Delia ľudí ako odpad, no každý sme iný
a takýto to má potom dopad.
Lebo prišiel jeden krutý pán,
ktorý na starosť toto všetko mal.
Robiť ľuďom zle
a do koncentračných táborov ich hodiť chcel.

Boli aj výnimky,
s očami modrými a vlasmi bielymi.
Takí ľudia pokoja dosť mali, ale ostatní – pokoja nedostali.

Iba na experimenty im dobrí boli.
Veľa si vytrpeli a bôle si niesli.
Veľa ľudí neprežilo a aj ten, kto to prežil,
hroznú spomienku v sebe ukotvil.

Nakoniec sa ľudia dokopy dali
a odvážne Hitlera odstavili.
A tak navždy pokoj sme od neho mali.
Nikto túto hrôzu nechce znovu zažiť, preto sa ako ľudstvo
budeme snažiť.
S pamäťou držať spolu
a pripomínať si navždy túto pohromu.

Veľké ponaučenie z toho všetkého máme
a my sme len radi, že to nepoznáme.

Odvážny kapitán

Nikdy som sa nezamýšľala nad tým, prečo sa ulica, na ktorej bývam, volá Kpt. Weinholda. No keď som sa dozvedela, že mal veľké postavenie tu u nás v Zemianskych Kostolanoch a v okolí počas 2. svetovej vojny, začalo mi to vŕtať v hlave.

Zistila som, že kpt. Adolf Weinhold bol na rozkaz pplk. Goliana na jar roku 1944 preložený do Zemianskych Kostolian. Pod jeho velenie patrili Vojenský technický chemický ústav, sklad delostreleckého streliva a pohonných hmôt.

Viem, že naša obec bola počas 2. svetovej vojny dosť zničená, a tak isto bola aj jedným z hlavných centier protifašistického odboja na hornej Nitre. V budove dnešného vojenského útvaru pripravoval Slovenské národné povstanie. Veliteľom posádky v Zemianskych Kostolanoch bol Adolf Weinhold, ktorý sa neskôr aj s posádkou pridá k partizánom. Riadil posádku aj v Novákoch a Bošanoch. Čakal ho ťažký osud, keď ho zajali Nemci a neskôr pravdepodobne aj zastrelili.

Na jeho počesť v budove, kde pripravoval Slovenské národné povstanie je umiestnená pamätná tabuľa.

Pre Zemianske Kostolany je to významný človek, a preto som rada, že je uctená jeho pamiatka aspoň tak, že sa po ňom volá ulica.

Pamätníky

na Ukrajine a na Slovensku slovami žiakov 9. ročníka

V súvislosti s bojovými operáciami na východnom fronte počas 2. svetovej vojny a udalosťami po skončení SNP sme sa rozhodli spraviť porovnanie dvoch pamätných miest. Jedno sa nachádza na Ukrajine a druhé na Slovensku. Obe miesta spája približne rovnaký názov Kremenčuk a Kremnička. Aby bolo naše porovnanie zaujímavejšie, spracovali sme ho vo forme rozhovoru, pričom Anastázia naozaj pochádza z Kremenčuku a Michal sa naozaj zaujíma históriu druhej svetovej vojny. Obaja sú spolužiakmi na Základnej škole Dudova 2 v Bratislave.

Anastassia: Michal, vedel si, že v Kremenčuku sa nachádza veľmi veľký pamätník obetiam druhej svetovej vojny?

Michal: Nie, poznám však pamätník obetiam fašizmu v Kremničke na strednom Slovensku.

A: Tak ja ti o ňom niečo poviem. Tento pamätník sa nachádza na mieste, kde bol počas 2. svetovej vojny najväčší z deviatich koncentračných táborov mesta Kremenčuk. Počas vojny tu zahynulo viac ako 100 tisíc zajatcov. Tento monumentálny pamätník odhalili 28. septembra 1973 pri príležitosti 30. výročia oslobodenia mesta bol neďaleko od kultúrneho paláca.

M: To je zaujímavé. Ako ten pamätník vyzerá?

A: Na žulovej základni pamätníka sa nachádza súsošie zafarbené striebornou farbou. Pri pamätníku horí večný plameň. Za súsoším je betónová stena s nápisom „Navždy živým“ obložená červenými žulovými dlaždicami. Pamätník tvorí sedem postáv, päť mužov, jedna žena a jedno dieťa. Sochy dosahujú výšku až 6,5 metra. V centre je postava lekára a vojnového zajatca s hrdo zdvihnutou hlavou. Z celého výjavu na pomníku je jasné, že hoci môžu ľudia zomrieť, nevzdajú sa.

M: Kto tento pamätník navrhol ?

A: Sochárom bol Mykhailo Fedorovych Ovsyankin, ukrajinský sochár, ktorý bol sám účastníkom druhej svetovej vojny. Bojoval v Pobaltí aj v čiernej pechote v špeciálnych jednotkách bývalých tankistov, ktorí po zničení svojich strojov bojovali ďalej ako pešiaci. Ovsyankin sa tiež zúčastnil vojenských operácií na severozápadnom a leningradskom fronte. V roku 1954 sa stal sochárom.

A: Michal, teraz mi povedz niečo o pamätníku v Kremničke.

M: Počas druhej svetovej vojny sa v Kremničke odohral masaker, ktorý predstavuje sériu masových popráv. Medzi 5. novembrom 1944 a 17. marcom 1945 ich uskutočnila nacistická jednotka Einsatz kommando 14 v spolupráci so slovenskými Pohotovostnými oddielmi Hlinkovej gardy. V masových hrobách bolo nájdených celkovo 747 obetí, vrátane malých detí, civilného obyvateľstva ako aj vojakov. Časť z identifikovaných obetí bola neskôr svojimi rodinami premiestnená a pochovaná inde.

A: Ten pamätník je postavený na mieste týchto masových hrobov?

M: Áno, na mieste masového hrobu bol v roku 1949 postavený veľký Pamätník obetiam fašizmu. Zaujímavosťou je, že v roku 1963 bol pamätník vyhlásený za národnú kultúrnu pamiatku. Súčasťou pietneho miesta je aj Pamätník zavraždeným židovským obyvateľom, symbolický svietnik zvaný Menora, ktorý bol v roku 1995 pripojený k Pamätníku obetiam fašizmu.

A: Kto bol autorom tohto pamätníka?

M: Pamätník je dielom Dušana Samuela Jurkoviča, slovenského architekta európskeho významu, ktorý sa však jeho odhalenia nedožil.

Holokaust – nezabudneme!

/úvaha/

Holokaust je pojem, o ktorom by mal mať vedomosti každý človek. V spoločnosti by sa malo o tejto téme otvorene rozprávať a „nezametať túto skutočnosť pod koberec“, pretože tieto udalosti nastali len niekoľko desiatok rokov dozadu a kto nám zaručí, že nenastanú opäť?

Kto nám zaručí, že nepríde niekto, kto zo dňa na deň povie, že nejaká skupina ľudí je menej cenná ako tá druhá a prečo? Pretože má iné vierovyznanie? Inú farbu pleti? Pretože nepodporujú určitú ideológiu? Nemá mať predsa každý človek právo vyjadriť svoj názor? Každý máme rovnakú hodnotu či sme bohatý či chudobný, či vzdelaný či nevzdelaný. Neustále máme rovnaké právo na život, tak prečo príde niekto a zoberie ho, len tak. Kto mu dal právo správať sa k druhým ako ku zvieratám, kto mu dal právo stať sa ich pánom, nútiť ich pracovať v neľudských podmienkach a napokon kto mu dal právo bezhlavo ich zabíjať, akoby ani neboli ľudia. V čom boli horší Židia ako Nemci? Prečo museli zomrieť milióny žien, mužov a aj detí nadarmo? Prečo ich masovo vyhladzovali, keď im vlastne nič neurobili? Chceli len slobodne žiť, ale namiesto toho ich umiestnili do koncentračných táborov a len malej časti sa podarilo uniknúť zaručenej smrti.

Pre nevedomosť ľudí sa môže toto znovu stať, preto by sme sa mali zaujímať o minulosť, pretože je vždy bezprostredne spojená so súčasnosťou. A nebolo to tak dávno, aby sme na to jednoducho zabudli.

Tomas Matuch, 7A, 12 rokov, ZŠ Pugačevova 1381/7, Jedine Mier

ŽIDOVSKÁ KOMUNITA V SENCI POČAS DRUHEJ SVETOVEJ VOJNY

Židovskej komunite v Senci sa pred druhou svetovou vojnou pomerne darilo – svedčí o tom napríklad honosná prvá senecká synagóga z roku 1825, ktorú si na svoje náklady nechalo postaviť iba približne 20 rodín (čo podľa dobových matričných záznamov mohlo znamenať asi 69 obyvateľov).

Ďalším dôkazom úspešného života židovskej komunity v Senci bol aj ich prudký populačný nárast – zatiaľ čo v spomenutom roku 1825 žilo v Senci iba 69 židov, v roku 1904 ich bolo 100. Pri sčítaní obyvateľstva v roku 1930 ich bolo až 502... Ich situácia sa zhoršila až v roku 1938 po okupácii Senca Maďarskom.

Od začiatku druhej svetovej vojny sa život židovskej komunity v Senci výrazne zhoršovať, útlak a nenávisť židovskej komunity bola najväčšia po vzniku Slovenského štátu (14.3.1939).

V roku 1942 boli všetci židovskí obyvatelia Senca sústredení v Bodoházi (pri Kráľovej pri Senci) a odtiaľ deportovaní do koncentračných táborov.

Ich majetky boli po transporte rozdelené medzi vybraných ľudí, alebo ich využívali sociálne organizácie – podľa plánu sa z domu vdovy po Adolfovi Singerovi mala stať pôrodnica a napríklad z domu Samuela a Zoltána Bonyhádiho sa stal chudobinec.

Keďže bol Senec po Viedenskej arbitráži odstúpený Maďarsku, stalo sa z neho pohraničné mesto, preto sa tadiaľto snažilo utiecť veľa slovenských židov do menej protizidovského Maďarska. Hraničná polícia veľa z nich chytila a následne zavraždila.

Po vojne sa do Senca vrátilo iba 70 židov, snažili sa obnoviť svoje aktivity, čo sa im aj spočiatku darilo, ale neskôr im v tom definitívne zabránil komunistický režim a dôsledkom všetkých týchto udalostí dnes už v Senci žiadni židia oficiálne nežijú...

V Senci sa zachovala pamiatka v podobe druhej židovskej synagógy, pôvodne z roku 1904. Synagóga sa pred pár rokmi dočkala rekonštrukcie.

*Zdroj foto: Peter Fedor a kolektív: Senec
bránou do tretieho milénia.*

Zdroje:

<https://www.synagogasenec.sk/>

<https://sk.wikipedia.org/wiki/Senec>

https://sk.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%A1%C4%BEOv%C3%A1_pri_Senci

[Peter Fedor a kolektív: Senec bránou do tretieho milénia.](https://sk.wikipedia.org/wiki/Kr%C3%A1%C4%BEOv%C3%A1_pri_Senci)

Petra Mikóciiová, ZŠ Mlynská, Senec, Koncentrák

Pamäť mojich predkov

Môj dedko z tatinovej strany už nežije, ale môj otec si pamätá čo mu povedal jeho otec a jeho dedko o 2. svetovej vojne.

Môj pradedko padol do ruského zajatia ,lebo v tom čase slúžil v maďarskej armáde . Dedko ostal sám doma aj so svojou mamou. Starali sa o domácnosť sami. Mali veľa včiel , chovali prasa, mali aj kravu a chodili pracovať aj na polia.

Keď mal môj dedko asi 8 rokov , počas vyučovania na základnej škole prišli do triedy

ľudia , ktorí slúžili fašistom a zobrali jeho vedľa sediaceho spolužiaka so sebou. Jeho aj jeho rodinu už nikdy viac môj dedko neuvidel. Bol z toho smutný, lebo to bol jeho kamarát. Až neskôr zistil, že to boli Židia, vtedy tomu nerozumel.

Tatino mi hovoril aj o iných zážitkoch mojich predkov. Počas vojny dedinu Veľký Blh pri Rimavskej Sobotě obsadili raz nemeckí vojaci, a raz ruskí vojaci. Vojaci sa vždy ubytovávali v dedine u jednotlivých rodín. Nemci boli slušní k našej rodine , ukazovali motorku dedkovi a techniku ktorú mali so sebou. Dedko bol malý chlapec a veľmi ho zaujímali motorky ako každého chlapca. Keď prišiel čas stáčania medu, pomáhali babke získavať med. Samozrejme z medu zobrali Nemci aj pre seba. Boli prípady keď zastrelili dvoch Nemcov, vtedy bol v dedine zmätok, nakoniec našli tých ľudí, čo ich zabili a zastrelili ich .

Na ďalší rok Nemci sa stiahli, a dedinu obsadili ruskí vojaci. Tí tak isto sa ubytovali u jednotlivých rodín, akurát stáčanie medu bolo trochu iné. Rusi rozbili úli, zničili asi 30 rodín včiel , a zobrali všetok med a nič nenechali pre rodinu môjho dedka.

Po víťazstve ruskej armády , v dedine vyhlásili sčítanie ľudu, neúčasť trestali smrťou. Rusi všetkých zatvorili do telocvične a do kultúrneho domu, ale starých, slabých a deti pustili domov. Všetkých previezli do vagónov a odviekli do Ruska do táborov na nútené práce. Aj moju prababku, otcovu mamu, ako vojnových zločincov. Veľa ľudí umrelo tam hladom ale moja prababka bola silná a prežila. Vrátila sa po 4 rokoch .

Tak sa stalo že po vojne , môj 9 ročný dedko ostal sám so svojou babičkou , odvtedy rusom neveril, aj keď nás oslobodili v Rusku na nútených prácach zahynulo po vojne veľa Slovákov a Maďarov z južného Slovenska o čo sa dlho u nás nehovorilo. Dnes títo ľudia a ich deti sú zapísaní do zoznamu bývalých politických väzňov. Aj môj dedko mal takýto preukaz.

Príbeh ktorý rozprávala babkina mama z matkinej strany bol úplne iný. Keď prišli k nim domov Nemci, chceli od jej tety aby im navarila pre nich jedlo, keď nechcela, chceli ju zastreliť. Babkina mama prosila aby ju nezastrelili, že ona im navarí. Tak aj urobila. Keď im pripravovala jedlo, všimli si, že v kolíske je bábätko, tak potom boli zrazu milší a vysvetľovali, že aj oni majú tiež malé deti.

Môj pradedko bol partizán , mojej druhej prababke z matkinej strany fašisti vypálili dom, aj celé ulice, lebo nikto im nechcel prezradiť kde sa skrývajú partizáni

Príbeh z obdobia 2. sv. vojny

Druhá svetová vojna, je dodnes najväčší a najrozsiahlejší ozbrojený konflikt v dejinách ľudstva, ktorý stál život asi 45-60 miliónov ľudí.

Moji prastarí rodičia, ktorých som síce nepoznala, žili v tomto období. O tom, ako sa im žilo počas vojny, rozprávali svojim deťom. Tie deti, to sú moji starí rodičia.

A moja babka, z matkinej strany, mi vyrozprávala tento príbeh.

Keď mal môj pradedko 17 rokov, zažil nepríjemnú situáciu. Písal sa rok 1944, keď práve stál na železničnej stanici v Galante. Po vyučovaní sa chystal domov do Réce, kde vtedy býval aj so svojimi rodičmi. Jeho otec tam robil vlakového výpravcu a preto tam v tom čase bývali. Na stanici bola skupina zajatcov, ktorých strážili vojaci. Jednému zajatcovi sa podarilo uniknúť, ale o tomto fakte práve vtedy nikto nevedel. Vojaci začali počítať zajatcov a posúvať ich do pristaveného vagóna. Nakoľko im jeden zajatec chýbal a môj pradedko bol v danú chvíľu na nesprávnom mieste, zaradili ho do radu zajatcov a strčili do vlaku. Vlakom ich prepravili do Donbasu (Kyjev Ukrajina). Tam museli ťažko pracovať v uhoľnej bani. Pradedko často rozprával, aké to bolo náročné a zložité.

Nikto netušil, kde pradedko počas vojny zmizol.

V roku 1945, keď skončila druhá svetová vojna, prepustili zajatcov domov. Pradedko si presne nepamätá, ako sa naspäť prepravili na Slovensko. Spomína si len na to, že cestovali cez Maďarsko. Rok strávený v zajatí, pri ťažkých prácach mu podlomilo zdravie. Musel časom podstúpiť operáciu, pri ktorej mu vybrali rebro, aby mu odstránili kus postihnutých pľúc.

Tento príbeh, z obdobia druhej svetovej vojny sa skončil pomerne šťastne, nakoľko boli aj situácie, kedy ľudia vo vojne umierali.

Dobrovoľný projekt, Dejepis

Významná osoba v mojom živote – prababička Boženka Ždánská

/za slobodna Peřková/

Moja prababička Boženka sa narodila v roku 1930 v Brusne. Pôvodne som plánoval opísať, ako chodila do školy. Počas 2. svetovej vojny to bola meštianka. Keď Nemci vyhodili do vzduchu železnicu a mosty, musela chodiť niekoľko kilometrov každý deň pešo. V zime si v aktovke nosila narúbané klátiky dreva, aby jej v škole nebola zima, po príchode do školy dostávala teplé mlieko, aby sa zahriala. Musela sa najprv učiť nemčinu a po príchode ruského frontu zas ruštinu.

Po rozhovore s ňou som nadobudol pocit, že tieto informácie by boli chabé. Jej život bol totiž omnoho významnejší.

Moja babka Božka, ako ju voláme, vyrastala v dome v uličke, ktorú volali Malá Kakatka. Je to vtipné, ale práve táto ulička rozhodla o tom, že k nim jedného dňa prišiel na výsluch dôstojník nemeckej SS. Ich dom stál totiž ako úplne posledný pri východe z dediny a kto chcel ísť smerom k poliam a do hôr, musel prejsť okolo. Brusno sa zároveň nachádzalo v centre Slovenského národného povstania, do ktorého sa zapojila aj naša rodina. V dome babky Božky často prespávali vojaci a partizáni, veľakrát rodina rozdala všetky potraviny a nezostala im ani kôrka z chleba.

Nemecký dôstojník SS babku Boženku vypočúval dlhé hodiny, hoci mala iba 14 rokov. Rozumela totiž po nemecky. Bol aj u richtára a farára Gotznika. Ako zázrakom sa výpovede všetkých zhodovali a všetci spoločne popreli, že by akokoľvek pomáhali partizánom. Po vojne ľudia často spomínali, ak by vtedy babka čo i len slovom prezradila pravdu, celá ich ulica by bola na výstrahu vypálená. V tom období už ležali popolom obce Kalište, Kľak či Cimenná.

„ Nikomu nikdy neprajem, aby zažil vojnu a už vôbec nie ako dieťa,“ hovorí moja prababička, ktorá oslávi tento rok krásnych 91 rokov.

Môj pradedo, hrdina

Stefan JURINA

Môj pradedo Štefan Jurina sa narodil v júli roku 1920 v Zborove nad Bystricou do roľníckej rodiny ako šieste zo siedmich detí. (Siedme zomrelo necelý rok po narodení). Do školy chodil osem rokov. Jeho otec zomrel v roku 1928 keď mal pradedo ešte len osem rokov a o deväť rokov neskôr bohužiaľ zomrela aj jeho matka. Keď potom v roku 1937 jeho súrodenci odišli žiť do Juhoslávie, on žil naďalej na Slovensku. Po dvoch rokoch odišiel za súrodencami, ale po krátkej dobe sa vrátil späť na Slovensko. Údajne sa vrátil v podvozku vlaku, čiže nelegálne. Bol zadržaný pri prechode hranice v Bratislave a bol dva mesiace väznený.

Po prepustení ho poslali pracovať do Nemecka. V roku 1941 ho povolali na vojenskú službu do Slovenskej armády. Keďže ho režim považoval za nespoľahlivého, zaradili ho do pracovného útvaru. Neskôr ho pre účasť na vzbure v Trnave a v Kremnici preradili do Liptovského Jamníka. Keď skončil vojenskú službu pracoval v zbrojovke v Dubnici nad Váhom, patriacej nemeckej firme Hermann Göring werke. Táto zbrojovka bola zbombardovaná, ale keďže väčšina výroby prebiehala pod zemou, nebolo možné ju úplne zničiť. Prebiehali tu prípravy SNP, na ktorých sa podieľal aj môj pradedo. Konkrétne tak, že zámerne poškodzoval vyrobené zbrane pre nemeckú armádu. Tesne pred vypuknutím povstania odišiel so skupinou do Lučivnej na Orave kde spolu s Francúzmi, Američanmi a Poliakmi vytvorili partizánsku jednotku. V povstaní bojoval hlavne na území Oravy a Banskej Bystrice. Bol veliteľom družstva v partizánskej skupine kapitána Tichonova. Pod pradedovým velením bola zničená celá nemecká motorizovaná rota. Po potlačení povstania jeho od-

diel naďalej pokračoval v partizánskych operáciách. Počas neprítomnosti ho nemecké vojenské úrady odsúdili na trest smrti. On však pokračoval v boji, až kým neutrpel zranenie spôsobené zásahom črepiny granátu do hlavy. V roku 1945 sa dostal do Červenej armády v Maďarsku, kde bol tiež veliteľom družstva. Toho istého roku mu pri boji o Budapešť prestrelili chrbticu. Aj z tohto zranenia sa však zotavil a po skončení vojny sa vrátil do Zborova nad Bystricou, kde sa oženil a pracoval v službách povojnového Národného výboru. Riadil vykopávanie mŕtvych, zavraždených Nemcami, pretože Nemci ich považovali za zradcov a nedovolili ich pochovať na cintoríne. Keď sa v roku 1949 vrátili jeho súrodenci z Juhoslávie, so svojím bratom Blažejom (Blažej bol kapitán a komisár zvláštného oddielu armády Josipa Brosa Tita. Za odbojovú činnosť v Juhoslávii mu bolo prezidentom ČSSR udelené štátne vyznamenanie Rad červenej hviezdy.) založil osadu Sv. Martin pri Senci. Pradedo Štefan a jeho žena Vincencia mali šesť detí (jedno z nich bol Jozef, môj dedo). Pradedo zomrel v roku 1980 na infarkt. Môj pradedo Štefan bol čestný človek. Nechýbala mu odvaha a sila bojovať za svoj národ. Aj keď zomrel skôr ako som sa narodila som na neho hrdá a som rada že to všetko prežil, pretože inak by som tu nebola.

Vanessa Jaššová, III tr., Veľký Biel, Brezinka podľa tých briez

Môj pohľad na II. svetovú vojnu

Druhá svetová vojna... svetová vojna... vojna?! To slovo mi naháňa hrôzu. Nestačia rôzne prírodné katastrofy? Prečo si ľudia aj napriek tomu musia vytvárať vlastné?

Ale prečo vojna?! Načo si ešte zapaľovať životy vojnou?! Prečo sa nemôžeme uskromniť?! Načo potrebujeme rozširovať svoju moc, majetok?!

Čo vlastne prinášajú vojny? Smrť, skazu, chaos, utrpenie a veľa nevinných obetí.

Podľa mňa je vojna na nič, nemá zmysel, aj tak prináša len dočasný mier, pokým si všetci neuvedomíme, čo je vlastne zmysel života.

Prečo vlastne musela vzniknúť druhá svetová vojna? Kvôli človečiku zvanom Hitler?

O Hitlerovi si myslím, že to bol len obyčajný blázon, ktorý chcel vytvoriť svet podľa svojich chorých vízií. Žil v ilúzii, že Nemci sú jediní a čistí, ktorí majú právo žiť a vládnuť svetu. Tí najsilnejší mali podľa neho mať právo na podrobenie a zničenie všetkých ostatných rás.

Čo ho k tomu asi tak dohnalo?

Podľa mňa možno trpel komplexmi, že sa nevedel stotožniť s tým ,odkiaľ pochádzal- možno bol pôvodom aj židom alebo po svojich mnohých neúspešných pokusoch presadiť sa v osobnom živote alebo aj v prvej svetovej vojne (chcel byť viac ako len obyčajný vojak). Aj jeho psychiater si o ňom myslel, že je psychopat, ktorý si namýšľa, že je bohom vyvolený, aby mohol vládnuť. Čím viac pociťoval svoju neobmedzenú moc ako vodca- Führer, tým viac sa považoval za boha. Keď získal nemecké občianstvo, namýšľal si, že je "pravý" nemeec.

Ale prečo si vybral práve židov? Pre mňa je to nepochopiteľné.

Načo bolo vlastne dobré vytvoriť tie koncentračné tábory? Chcel sa niekomu mstiť?

Prečo tam muselo toľko ľudí zomrieť?

Ale podľa môjho názoru nemá nikto právo zotročiť alebo vziať ľudské životy len preto, že to chce a myslí si, že jeho rasa je naj...

Aby som lepšie pochopila to obdobie a urobila si ako taký obraz o tom, ako sa vtedy žilo a čo vojna obnášala, pozrela som si aj zopár filmov(Denník Anny Frankovej, Where Hands Touch

aj Život je krásny), pretože v mojom okolí som už žiaľ nenašla priamych účastníkov vojny, ktorí by mi o nej vedeli rozprávať.

Keby som mala porovnať dnešnú dobu s tou, jednoducho to mali ťažké. Dá sa povedať, že my žijeme v blahobyte a akom takom mieri. Nevedela by som si predstaviť, že by som žila v ustavičnom strachu, že každú chvíľu môže niekto vtrhnúť do domu a odvláčiť nás na nejaké neznáme miesto, kde by sme o hlade, špine a zime čakali na smrť. Obdivujem ľudí, ktorí to prežili a mali vôľu po tom všetkom žiť aj naďalej. Museli byť veľmi silní, že to dokázali ako tak spracovať a pokračovať. Tak isto obdivujem všetkých tých vojakov, ktorí bojovali, či už za alebo proti Hitlerovi nevediac, či sa z vojny vlastne vrátia, či uvidia svoje rodiny, svojich priateľov, svoje domovy. Boli prinútení bojovať za “nezmyselnosť, ktorá ani nemusela vzniknúť. Keď som sledovala tie filmy a aj pri čítaní článkov ma premohli veľmi silné pocity strachu a fakt si nedokážem predstaviť seba v tej dobe. Jednoducho mi naskakujú zimomriavky keby som to musela s nimi prežívať...

Vojna by podľa mňa ani nemusela byť. Ľudia by si mali priznať, že každý ľudský život je dôležitý a jedinečný, a keby sa prestali hnať za majetkom, peniazmi, silou a mocou, prestali závidieť, povyšovať sa nad ostatnými... Zavládla by láska, úprimnosť, česťnosť, spokojnosť a z toho by vyplýval aj mier.

Žijeme už 21. storočí mali by sme si to uvedomiť ak nie teraz, tak kedy?! Nie je na čase, aby si ľudia zvolili lásku a mier namiesto vojny? Už toľkokrát si zvolili zlú cestu a tie následky boli nezvratné. Žijeme v dobe chamtivosti, honby za postavením, majetkom, ovládať všetko, čo sa len dá. No a z toho vyplýva jednoznačne zlo, závisť, nenávisť, nepriateľstvo a podobne...

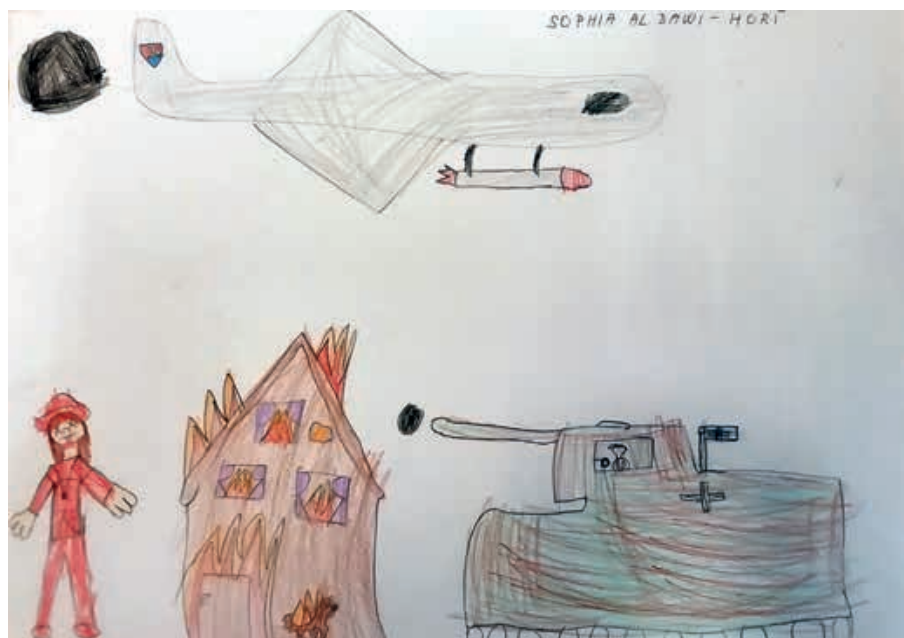
Výsledkom toho všetkého bola aj druhá svetová vojna a vlastne každá jedna vojna v dejinách ľudstva. Vo vojnách sa bojovalo pre územia, možnosti rozširovať svoju krajinu, pre moc a silu... Ale načo nám to je? Možno na utvrdzovanie svojej túžby byť niekým mocnejším, “väčším”?!

Vojna je podľa môjho názoru jednoducho zbytočnosť. Život je krásny, vážme si ho, vážme si jeden druhého, majme sa radi a zabudnime na všetky tie “negatíva”. Vtedy podľa mňa zavládne na celom svete mier a aj zabudneme na svoje prehnané túžby.

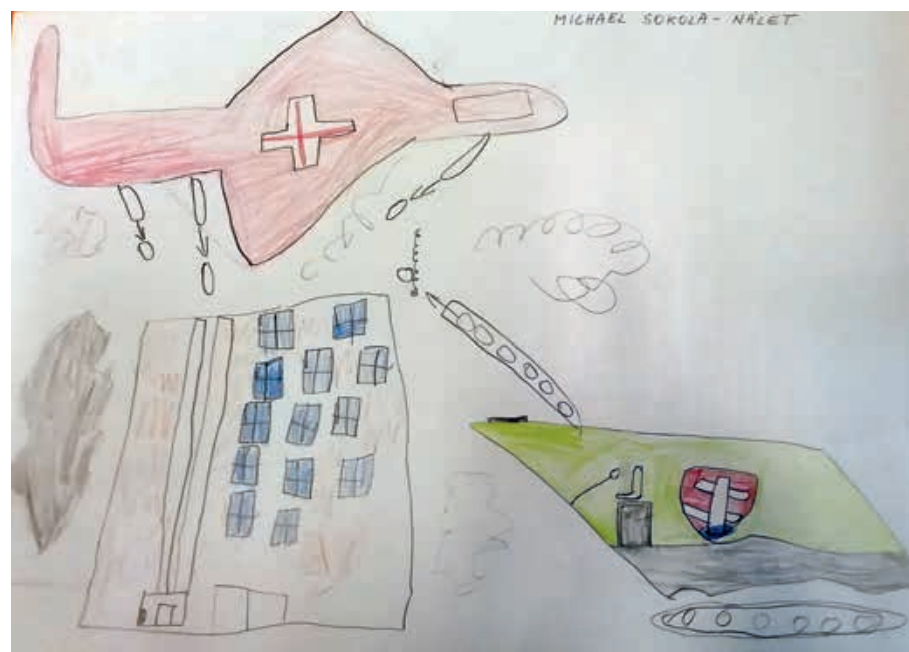
Uvedomme si, že každý jeden život je vzácny a pre niečo sme sa narodili na tento svet a určite nie za účelom, aby sme sa navzájom zničili.

Kresby detí 2. B. triedy v rámci ŠKD nakreslené na pamiatku našich hrdinov pre Zborník k 75. výročiu SNP. PhDr. Mgr. Peter Uhrecký, vychovávateľ 2. B., ŠKD, ZŠ Malokarpatské námestie 1, Bratislava - Lamač

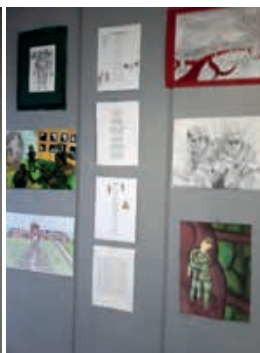

Alžbeta Fašánková, 9. trieda, ZŠ Miloša Janošku, Ul. Čs. brigády 4, Liptovský Mikuláš, Vojačka

AUTOR: Samuel Lavrik, 10 rokov, Mierová 33/1, 06601 Humenné, ZŠ J.Švermu,
Štefánikova 31, Humenné, 5. ročník, Mgr. Anna Tokošová

Vojna očami mladých

Nemecké vojsko útočí,
v tom zelenom úbočí.
Ľudia kričia ach!
Majú veľký strach.
Partizáni prepadajú nemecké vlaky,
ľudí vešajú na háky.
Aj na Dukle sú kruté boje,
Nemci kujú nejaké zboje.
Slováci vyhrávajú,
Nemecké vojská odrážajú.
Nemci sa musia vzdať,
pretože už nevládku bojovať.
V celej krajine prepukne sláva,
že sa Nemecku Slovensko nepoddáva.

Symbolická... spomienková...

Učili nás chodiť,
a podťali nám nohy.
Ruky nám zviazali niťami bolesti,
tie laná úzkosti rezali do kostí.

Lícami slzy stekali, padali, kvapkali,
smrteľne voňali.

Učili nás vravieť, o živote spúíevať,
nútili však mlčať, trpieť, strachom zmierať.

Život rozdávať mali naše mamy,
ostali bez mužov, samučičké samy.
My deti bez otcov, osamelé, samé,
osirelé, hladné.

Sirôtky tie kvitli v poli,
my po pivniciach boli.
Nespali, nejedli, len z lásky nám žili,
vojnové útrapy mnohých zaťažili,
mnohí neprežili,
mnohí...

Nech dnešky a zajtrajšky svietia nežným mierom,
nech hádky mocných nekončia vojnou,
ale tichom, zmierom.
Holubica šťastia, pokoja a lásky
nech rozprestrie krídla.
Domy žijú spevom,
deti nech majú doma mamy,
nech mamy nie sú samy.

Ku mne patrí otec, ba i mama,
nech nikdy nie je vojna,
nech nezostane sama.
Evka

Kresby detí
ZŠ J.Švermu, Humenné

Eva Onderišinová, 12 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Medzi životom a smrťou

Vladimír Micančín, 9 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Na bojisku

Erika Bakajsová, 14 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Dajme deťom nádej

Ema Čubáková, 14 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, V ohňovom šialenstve

Dominik Cmár, 8 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Naši hrdinovia

Adam Ruščanský, 8 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Veľký boj

Tamara Vargová, 10 rokov, ZŠ J.Švermu, Smútok a utrpenie vojny

Filip Benej, 7 rokov, ZŠ J.Švermu, Humenné, Na bojisku

Vivien Taucerová, 15 rokov, Stratené detstvo

Evka Onderišinová, 9 rokov, 4.C,
ZŠ Jána Švermu, Humenné

Evka Onderišinová, 9 rokov, 4.C,
ZŠ Jána Švermu

Nela Tamara Todáková, 14 rokov, 8.B,
ZŠ J. Švermu

Zuzana Stariatová, 13 rokov, 7.A,
ZŠ Kudlovsá 11, Humenné, Matka padlých

Jana Kislanová, 15 rokov, 9.B,
ZŠ Kudlovsá 11, Humenné, Koniec vojny

Hanka Zelinková, 12 rokov, 7.A, ZŠ Kudlovsá
11, Humenné, Snaha o nadvlady

Anna Radová, 14 rokov, 8.A,
ZŠ Kudlovsá 11, Humenné, Smútok

Simona Bujačková, 15 rokov, 9.A, ZŠ Laborecká 66, Humenné, Skazené srdce

Vanda Marínčáková, 13 rokov, 7.A, ZŠ Laborecká 66, Humenné, Kde boli ľudské práva

Emma Getlíková, 13 rokov, 7.C, ZŠ Hrnčiarska 13, Humenné, Po vojne

Tamara Filfová, 11 rokov, 5.A, ZŠ Hrnčiarska 13, Humenné

Michaela Kosová, 6.A, ZŠ Dargovských Hrdinů 19, Humenné

Zaira Gajdošová, 6.A, ZŠ Dargovských Hrdinů 19, Humenné

Zo života mojej prababičky

Moja prastará mama sa volá Emília Kaštanová a má 91 rokov. Narodila sa 2. marca 1930, ako najstaršia z dvanástich detí do jednoduchej roľníckej rodiny. Keď mala deväť rokov začala 2. svetová vojna. Do školy chodila len tri roky a aj to prevažne v zime, pretože deti museli pomáhať rodičom na poli od jari do jesene. V škole sa učila čítať, písať, počítať a náboženstvo v maďarčine. Učiteľ ich bil trstenicou po rukách vždy, keď niečo nevedeli.

Keď začala 2. svetová vojna, prestala chodiť do školy. Pri prechode frontu sa celá dedina Polomka, v ktorej žili, schovávala v okolitých lesoch. V dedine ostávali len hospodárske zvieratá (prasce a kravy). V lesoch nezostali celú vojnu. Do dediny sa vrátili vždy, keď to bolo bezpečné. Schovávali sa do dier v zemi, kde bolo mokro a nemali sa ako zohriať. Často počuli štekať líšky a zavíjať vlky. Medveďa našťastie nestretli, ani nepočuli, ale na stromoch nachádzali strhanú kôru. Jedli všetko čo našli – trávnu, žihľavu, huby, maliny, čučoriedky, slimáky, žaby aj myši. Často si to nemohli uvariť (založiť oheň bolo nebezpečné), museli to jesť surové. Vodu pili zo studničiek a jarčiekov. Ak niekto ochorel, nemali ho ako liečiť – prežil alebo zomrel. Prastará mama musela, ako najstaršia dcéra, každý deň zísť do dediny nakrmiť zvieratá, aby mali mäso a mlieko, keď sa vrátia späť. Po ceste zbierala žihľavu a malinčie holými rukami, aby mala čím nakrmiť zvieratá. Každý deň podojila kravu a mlieko niesla do lesa súrodencom. Po ceste sa bála, že ju chytia vojaci a zastreli. Preto sa modlila a modlí sa aj dnes, niekoľkokrát počas dňa.

Keď začalo Slovenské národné povstanie, jej otec sa pridá k partizánom. Pomáhal im už predtým, ale keď k nim odišiel, mama deťom povedala, že ich otca zastreli. Keď sa po vojne vrátil, prastará mama sa hnevala na svoju mamu, že im klamala. Neskôr pochopila, že ich len chránila. Nemci zastreli všetkých, ktorí pomáhali partizánom a keďže deti by zo strachu povedali pravdu, matka im musela klamať.

Keď Rusi vyhánali Nemcov, Nemci vyhadzovali do vzduchu všetky mosty a prístupové cesty. Po vojne bola viac ako polovica dediny zničená. Zostala im len maštaľ a krava (ktorá sa zatúlala a vrátila späť). V maštali ostali bývať po vojne. Chlapi z dediny si pomáhali a stavali chalupy – jedna miestnosť s pecou, kde sa mohli zohriať. Nemali čo jesť, tak matka posielala deti chytať žaby a zbierať žihľavu. Prastará mama hovorila, že nohy žiab sa aj po uvarení na tanieri hýbali.

Dnes z dvanástich súrodencov žijú len dvaja – ona a jej najmladší brat. Do školy sa už nikdy nevrátila. Vydala sa v 18-tich a narodil sa jej syn, môj nebohý dedko a ďalšie tri dcéry. Teraz žije v opatrovateľskom ústave, je po porážke ochrnutá na jednu polovicu tela, už nehovorí.

Vážení priatelia,

dostáva sa k vám druhá časť brožúry Kytica 75 ruží víťazstva nad fašizmom v ktorej sme sa zamerali na tematiku „PO STOPÁCH HOLOKAUSTU, OSLOBODENIA SLOVENSÁ A SLOVENSKEHO NÁRODNÉHO POVSTANIA“ Sme presvedčení, že sa nám podarilo nahradiť našu zabehnutú súťaž „Medzníky druhej svetovej vojny“ počas pandémie COVID – 19, pre žiakov základných a stredných škôl vybrali sme aj zaujímavú tému, so zameraním na spomienku a ochranu pamiatky na tých ktorí za nás bojovali, ktorí obetovali svoje životy, a na šírenie pravdivéj histórie 2.svetovej vojny a víťazstva nad fašizmom. Hlavný cieľ zamerať sa na svoju rodinu, blízke okolie, spolupracovať so svojimi starými, prastarými rodičmi ktorí sa zúčastnili odboja, bol splnený. K téme KYTICA 75 RUŽÍ VÍŤAZSTVA NAD FAŠIZMOM autori pristupovali s vážnosťou, lebo je to téma objavná a donedávna ešte premyslene zaznávaná.

Každý človek, každá rodina, mesto, národ i štát majú svoju minulosť, svoje dejiny, ktoré nie sú len predmetom skúmania, ale aj živou súčasťou prítomnosti. Pohľad do budúcnosti nie je možný bez uvedenia si prvej zo základných ľudských otázok, teda „odkiaľ prichádzame“. Až potom nasleduje odpoveď na otázky „kto vlastne sme“ a „kam kráčame?“. Poznať svoju históriu znamená poznať svoje víťazstvá rovnako ako prehry, poučiť sa z jedných aj druhých a určiť si ďalšie smerovanie. Je preto záslužnou prácou hovoriť o našej histórii najmä s mladými ľuďmi. Sú nielen prístupní informáciám, ale symbolicky povedané, budú raz nositeľmi našich minulých i dnešných vedomostí a skúseností do budúcnosti. Mrzí ma nie nezáujem mladšej generácie, ale aj nezáujem znamená znamienko starostov a primátorov.. Nevedomosť našich detí o vlastných dejinách leží aj na zodpovednosti učiteľov. Je to neuveriteľné a poznám to aj z vlastnej skúsenosti, že slovenskí študenti robia diplomové, ročníkové práce zo svetových dejín, z Rakúsko-Uhorska a zo všetkého možného a pritom nerobia slovenské dejiny.

Druhá svetová vojna i Slovenské národné povstanie, účasť našich občanov v nich, ich postoje, osudy a príbehy by mali byť živou súčasťou našej prítomnosti, už i preto, aby sa podobné tragédie už nikdy nezopakovali. Verím, že aj tento zborník napomôže väčšiemu záujmu o našu modernú históriu a bude inšpiráciou aj pre ďalších mladých ľudí v ich záujme vedieť a poznať viac o minulosti nášho národa, a tým aj viac vedieť o sebe samom.

Storočie Einsteina je zároveň storočím nie len Hitlera ale i vzniku táborov smrti či už Gulagu, alebo nacistických vyhľadovacích táborov, kde na bráne sa niesol povznášajúci nápis Arbeit macht frei, teda „Práca oslobodzuje“, ale i Gestapo a renesancia vedy sa zrodili v tom istom čase. Aké ľudské je devätnáste storočie, storočie naivnej fyziky, v porovnaní s dvadsiatym storočím, ktoré zabilo jeho matku! Existuje hrôzostrašná zhoda medzi princípmi fašizmu a princípmi modernej fyziky. Fašizmus zavrhol pojem „človek“, operuje s obrovskými celkami. Moderná fyzika hovorí o veľkých a malých pravdepodobnostiach javov v tých alebo iných celkoch fyzikálnych jednotlivostí. Vari nie je strašný mechanizmus fašizmu založený na zákone kvantovej politiky a politickej pravdepodobnosti? Fašizmus dospel k myšlienke genocídy celých vrstiev obyvateľstva, národných a rasových spoločenstiev na základe toho, že pravdepodobnosť skrytého a zjavného odporu je v týchto vrstvách a skupinách vyššia než v iných. To je mechanizmus pravdepodobnosti a ľudských celkov. Ale tak to, samozrejme, nie je! Fašizmus nemôže prežiť aj preto, lebo zákony atómov a dlažbočných kociek aplikoval na človeka. Fašizmus a človek nemôžu existovať vedľa seba. Keď zvíťazí fašizmus, prestáva existovať človek, zostávajú len vnútorne premenené bytosti podobné človeku. Keď však zvíťazí človek obdarovaný rozumom a dobrotou, fašizmus zahynie a pokorení sa stanú znovu ľuďmi.

Deti sú našou budúcnosťou. Vo výstižných a úprimných príspevkoch žiakov a mládeže sme si prečítali množstvo zaujímavých myšlienok, postrehov, originálnych postojov, zreých úvah, autentických zážitkov a malieb. Práve zborník je dôkazom, že schopnosti mladých ľudí netreba podceňovať, že už majú mnohí z nich vynikajúcu schopnosť rozlišovať a usporadúvať si hodnoty, že vedia využiť, odhadnúť a niekedy aj celkom presne pomenovať, čo je v živote dôležité, ale aj čo ich ohrozuje. Autorské práce mladých nás povzbudili k tomu, aby sme ešte s väčším odhodlaním prispievali k budovaniu zdravého sebavedomia slovenskej mládeže vo väzbe na našu bohatú históriu, skvelé osobnosti a kultúrne hodnoty, ktoré nám zanechali naši predkovia. Je to krásny zámer: „dať vedieť o svojich blízkyh a známyh, aby sa o nich dozvedeli aj budúce generácie, aby odkaz SNP nezaničil“ a na ktoré môžeme byť právom hrdí. V nich hľadáme príklady, ktoré sú hodné nasledovania.

Ing. Norbert Lacko
Podpredseda ÚR SZPB

Zostavili: Ing. Norbert Lacko, Irena Lacková

Vydavateľ: Slovenský zväz protifašistických bojovníkov,
Komisia učiteľov, žien a mládeže počas
COVID-19, Virtuálne aktivity 2021.
Realizované s finančnou podporou
Ministerstva kultúry Slovenskej republiky
a podpory Slovenského zväzu protifašistických
bojovníkov, ktorým ďakujeme.

MINISTERSTVO
KULTÚRY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Grafika a tlač: Ivan Šebesta

Náklad: 1000 ks

Rukopisy neprešli jazykovou úpravou.

Za obsahovú stránku zborníka zodpovedá Komisia učiteľov, žien a mládeže pri SZPB.
*Niektoré fotografie detí boli prevzaté z internetu. Vzhľadom k tomu, že sú to práce
detí, SZPB nezasahovalo do ich obsahu.*

Nepredajné.